

Q. F. F. Q. S

MARTYRIVM STEPHANI
E PANDECTIS HEBRAEORVM
ILLVSTRATVM

PRAESIDE
FRIDERICO IMMANVELE
SCHVVARZIO

A. M. S. S. THEOLOGIAE CANDIDATO ORDINIS PHI
LOSOPHORVM ASSESSORE ORDINARIO ET ACADE
MIAE BIBLIOTHECARIO NVNC LYCEI TOR
GAVIENSIS RECTORE

AD DIEM XVIII MENSIS IVNII

A. R. S. H. cI*o* I*o*cc LVI

IN AUDITORIO MAIORI

AD DISCEPTANDVM PROPONET

AVCTOR RESPONDENS

FRIDERICVS CHRISTIANVS KEILHOLZ

OTTENDORFFIO-MISNICVS

LL. AA. M. ET SS. LL. CVLTOR

Coll. diss. A
11, 51

VVITTEBERGAE
EX OFFICINA TZSCHIDRICHIANA

cl. CXI. 51.

S V M M I S E N A T V S
Q V I D R E S D A E F L O R E T
E C C L E S I A S T I C I
I L L V S T R I S S I M O A T Q V E E X C E L L E N
T I S S I M O
D O M I N O
P R A E S I D I
S P L E N D I D I S S I M O
E I V S D E M Q V E
C O L L E G I I S A C R I
C O N S I L I A R I I S
A S S E S S O R I B V S
G R A V I S S I M I S

VIRIS
MAGNIFICIS SVMVM VENERANDIS
ILLVSTRIBVS EXCELLENTISSIMIS
AC IVRISCONSVLTISSIMIS

LITERARVM STATORIBVS
REIPUBLICAE TAM CIVILIS QVAM SA
CRAE ET LITERATAE

NVTRITORIBVS
MAECENATIBVS PATRONIS
FORTVNAEQVE SVAE

AMPLIFICATORIBVS
OMNI PIETATIS CVLTV AD CINERES VSQVE
PROSECVENDIS

HOC
OBSERVANTIAE REVERENTIAE ET GRATISSIMAE MENTIS
DOCUMENTVM

SACRVM ESSE CVPIT
PLVRIMORVM EORVMQVE PRAESTANTISSIMORVM
BENEFICIORVM

GRATAM MEMORIAM PERPETVO COLENS
TANTORVM NOMINVM

ADMIRATOR SVBIECTISSIMVS
FRIDERICVS CHRISTIANVS KEILHOLZ

ILLVSTRISSIME ATQVE EXCELLENTISSIME
P R A E S E S

VIRI MAGNIFICI SVMMVM VENERANDI
ILLVSTRES EXCELLENTISSIMI AC
IVRISCONSULTISSIMI

M A E C E N A T E S E T P A T R O N I
A E T E R N V M C O L E N D I

eniam dabitis audaciae meae, qua **V O B I S**
orationem nulla sermonis elegantia,
nec pulchritudine, nec artificio excul-
tam inscribo. Sed qua ratione ingra-
ti hominis notam effugere possim, si id
audaciae mihi non sumfissum, haud qui-
dem uideo. **V E S T R A** omnino au~~c~~to-
ritate, **V E S T R A**que beneuolentia, ac
insigni erga me munificentia perfectum est, ut nouem anni
integri, quibus et in illustri Afraneo, et in hac alma matre
Leucorea bonis scientiis, sanctioribusque literis imbui mihi
licitum fuit, quosque sine **V E S T R O** auxilio munificentissimo
mihi fatales esse futuros putabam, boni, felices mihi et prosper-
rimi fuerint. Quare omne id, quod prouirium mearum modulo
in

in scientiis elegantioribus, sanctioribusque disciplinis et profi-
cere, et praestare potui, a VOBIS, VESTRAQUE splendidissima
liberalitate initium, et primum suum repetit incrementum.
Quia autem probe intelligo, VOBIS pro immortalibus, quae
in me extant, meritis VESTRIS non satis ornate me gratias
agere posse, a VOBIS demississima mente oro et contendeo, ne
id tenuitati orationis meae, sed magnitudini beneficiorum VES-
TRO RVM tribuendum esse putetis. Nulla enim tam ma-
gna extat ingenii ubertas, neque tanta dicendi copia, nec tam
diuinum et incredibile genus orationis, quo VESTRA in
omnes literarum cultores, et in primis in me uniuersa promerita,
una cum tota republica literata in Saxonia nostra, non dicam,
complecti orando, sed numerando possim percensere. Acci-
piatis igitur, MAECENATES et PATRONI OPTI-
MI MAXIMI, accipiat, quae so, gratiosissime hoc studio-
rum meorum academicorum specimen publicum loco testi-
monii gratissimae mentis, efficiatisque, ut imposterum VES-
TRO patrocinio et munificentia adiuti omnes mei conatus
perfici queant, et tota mea fortuna secunda magis magisque
efflorescere possit, studiaque mea, pro VESTRA, qua polletis
auctoritate tueamini. Ceterum VOBIS persuasum habeatis, sub-
mississima mente precor, huic demississimae gratiarum actioni,
quam VOBIS pro tantis in me collatis beneficiis merito de-
beo, et quorum memoria, ut nulla unquam obliuione, et culpa
mea obliteretur, omni tempore studebo, unum, idque simplex,
quod complectitur MAECENATVM salutem, uotum me
esse iuncturum. Annuat sumnum Numen his meis in-
defessis et ardentissimis precationibus, quod nunquam appel-
lo, et nunquam precor, nisi PATRONORVM meorum
GRAVISSIMORVM salutem, ipsorumque GEN-
TIVM SPLENDIDISSIMARVM felicitatem ei-
dem uotis et precibus meis commendem: Vosque omnes in
magnum patriae emolumentum adhuc multos per annos far-
tos, teatos, saluos, incolumesque esse cupiam. Valete. Da-
bam Vitebergae Saxonum. Ad diem XVIII mensis Junii.
A. P. C. N. cīc iī cc LVI.

MARTY-

V I R O
CLARISSIMO ATQVE DOCTISSIMO
FRIDERICO CHRISTIANO
K E I L H O L Z I O
LL. AA. M. DIGNISSIMO

S. D. F.
FRIDERICVS IMMANVEL
SCHVVARZIVS

Multae sunt uirtutis et doctrinae T_VA_E laudes,
VIR CLARISSIME, quas TIBI
magni in arte T_VA Iudices libenter tri-
buunt, omnes boni magnopere gratulantur, ego uero
omni, qua par est, animi integritate in T_E colo. Cuius
ego uirtutis T_VA_E, quae T_E perpetuo comitatur, si T_E
ipsum euocauerim testem, quem fidissimum existimo,
me partibus meis satisfecisse mihi uideor. Documen-
tum enim, quod edis, doctrinae T_VA_E praestantissi-
mum, omnem laudis, TIBI tribuendae, materiam meae
praeripuit orationi. Nemo est, quin magnam T_E
multa

multa cum eruditione pietatem, haec in re, quam TIBI
exponendam sumfisti, pertractanda coniunxisse fatea-
tur. Omnem enim doctrinae copiam nisi in pios con-
uertatur usus, auro similem esse iudico, quo impru-
dentes, aut non utuntur, ut custodire diutius queant,
aut in sui perniciem abuti solent. Quis uero piae-
stantior doctrinae humanae usus eo esse poterat, qui
diuinae sapientiae monumentis non peruertendis aut
euertendis, sed explicandis atque confirmandis stabi-
liendisque impenditur. Id, quod cmne abs TE mul-
ta cum laude praestitum esse, **Dissertatio TVA**, qua
MARTYRIVM STEPHANI E PANDECTIS HEBRAEORVM ILLVSTRATVM dedisti, abunde confir-
mat, quae tanta literarum elegantia commendatur,
quanta pietatis TVAE in literas sanctiores commen-
datione ornatur. Ego certe TVI foecunditatem in-
genii, sermonis ubertatem, et multam in iudicando
prudentiam, non assentatione, qua nihil turpius, sed
TVA doctrina, hoc in libello demonstrata, metior.
Gratulor itaque TVAM TIBI uirtutem, eaque ut
laetus fruaris, ac praemia capias industriae TVAE
indies maiora, uehementer cupio. Scribebam
VVittebergae die XVIII Junii
M D C C LVI.

MARTYRIVM STEPHANI E PANDECTIS HEBRAEORVM ILLVSTRATVM

PROOEMIVM

Sulet quidem magna in laude ponit, historiae sacrae, quae in noui foederis libro continetur, monumenta gentium diuersarum, Graecae potissimum et Romanae consuetudinibus, moribusque explicare. Hos tamen haud ultima laus manet, qui ritus antiquos populi, praecipue illius, cuius in finibus et Christi et primorum Christi cultorum res gestae fuerunt, ad textum sacrum Apostolorum transferunt. Nolo quidem inficias ire, per amoenam esse, et sua quadam suavitate refertam florum sparsionem, qui e diuersis regionibus in pandecten sacrum colligi solent. At enim uero saepius minima quedam rerum ac uerborum similitudo doctissimis quoque uiris persuasit, ut facile crederent, ex iis

optime intelligi posse Scripturam Sacram, quae minima cognatione eandem attingunt. Nemini uero uerti poterat uitio, qui res gestas ex illius gentis historia et explicaret et confirmaret, ad quam praecipue pertinebant. Quare nec incommodum fore, mihi uisum fuit, primi si MARTYRIS violentum mortis genus, e statutis et legibus Iudeorum, in STEPHANI condemnatione et neglectis et turbatis exponerem. Iudei non solum cognoscendis in rebus, quae ad Summi Numinis cultum pertinebant, sed etiam in iis, quae ad ciuilia negotia, et ad ea in primis spectabant, quae in foro cum reo et accusatore peragebantur, prae omnibus aliis populis singularem Dei gratiam et beneuolentiam experiebantur. Si igitur dicti diuini, a) quod poenam testibus iniquitatis praescribit, memores esse, et ea, quae illis in statutis ac legibus suis definita erant, obseruare uoluissent, innocentiam STEPHANI, omnibus probis notam, optime cognoscere potuissent. Sed hic pius religiosissimusque nominis diuini cultor, primus gloriam Sospi ratoris sui morte et sanguine suo amplificans, omne id expertus est, quod Christus singulis discipulis, et Apostolis, prius quam diem obiret supremum, est uaticinatus, inquiens: b) παραδωσθε γαρ υμας εις συνε δησια και εν τας συναγωγης αυτων μαρτυρωσθετον υμας. Nam historia STEPHANI, et uiolentum mortis genus, quo illum multarunt, si cum statutis et legibus Iudeorum, in Talmudis tractatu, סנהדרין dito, conscriptis confertur, et rite accurateque ab omnibus consideratur, magnum praebet testimonium, Iudices Ebraeos in STEPHANO condemnando nec mandatis diuinis, nec suis legibus morem gessisse. Cum uero de hac nobili simulque difficulti et ardua materia uerba facere, apud animum

a) Deut. XIX, 15:19. et Leu. XXIV, 11.14.

b) Matth. X, 17.

animum constituerim, prius quam initium hac de re pauca differendi, capiam,
VOS, LECTORES BENEVOLI, si ea, quae pro virium
 mearum modulo in medium proferam, non satis polita satisque digna
VESTRA expectatione iudicetis, ut mihi, hac in dicendi palaestra
 parum exercitato ignoscatis, meosque conatus benevolentia ac humani-
 tate **VESTRA**, excitetis, omni; qua possum ac debeo, cum reuerentia
 obtestor. Faciam itaque periculum et explorabo, quum tres per annos,
 et quod excurrit, hac in illustri Academia totus in eo fuerim, ut non so-
 lum literis et ritibus sacris, sed et linguis maxime Orientis me dicarem,
 quid in dictis sacris e Iudeorum ritibus et antiquitatibus explicandis,,
 ualeant humeri mei, quid ferre recusent..

§. I.

S T E P H A N V S O B C R I M E N P A R T I M B L A S
P H E M I A E P A R T I M F A L S A E P R O P H E
T I A E E X C I S I O N I S R E V S A C
C V S A B A T V R

Omnis fere temporibus accidit, ut omnes fere huius uniuersi gen-
 tes, hos homines, qui vel aliquid noui proponere ausi, vel ut huius
 illiusque rei autores haberentur, omnibus allaborarunt viribus, infer-
 fissimo prosequerentur odio. Religione Christiana, cui **LVTHERVS**
 maxime pristinum splendorem ac statum integrum, quo Christi, et Apo-
 stolorum, nec non primorum ueri Dei confessorum temporibus gaude-
 bat, indefessis suis laboribus recuperauit, quid sanctius est, quidque
 praestantius? Sed quales Venerabili huic Doctori pro tanto beneficio,
 hominibus praestito, gratiae sunt redditae? **Pontificii** hunc Deo ami-

cissimum Virum quantum, et ubicunque potuerunt, non solum odio prosecuti sunt, et etiamnum magnis afficiunt contumeliis, sed et, si in eorum fuisset potestate, illum eiusdem mortis, nisi grauioris, qua *Pragensem Doctorem Orthodoxum, IOANNEM HVSSVM, Constantiae combustum, mulctarunt, reum accusauissent, quod uero singulari Dei gratia et benevolentia erga coetum recte sentientium procul ab eo absfuit.* Eadem fata fere omnes Christi legati primique eius cultores Iudeos inter et gentiles sunt perpessi. Nam horum populorum sapientes plebi persuadebant, illos uiros *Sectarios*, et eorum dogmata noua, quae profitebantur, falsa esse, ne igitur omnes castra ipsorum his doctrinis commoti relinquenterent, et ad ueri Dei cultores confugerent, Imperatores ut et Senatus Iudeorum summus illos ad crudelissima supplicia condemnabat, nisi doctrinas ipsorum profiterentur. Optimum hac de re testimonium nobis PAVLVS praebet, ad FELICEM, Praetorem Romanum, sequentem in modum uerba faciens, ut negaret se noui quid credere: a) ὁμολογῶ δε τύτο σοι, ὅτι κατὰ τὴν ἡδονή, (quae loquendi formula e lingua Ebraea petita et explicanda est, ibi enim uox דָּרְךָ b) et phrasis לִכְתָ בְּדָרְךָ c) saepe numero pro uero summi Iehouae et falso idolorum cultu sumitur,) ἦν λεγόσιν αἰρέσιν, γάτῳ λατρευω τῷ πατέρῳ Θεῷ πιστευων πασι τοις κατὰ τὸν νόμον, καὶ εὐ προφηταῖς γεγραμμένοις. Cum itaque ueritati consentanea est sententia, quod mundas hos homines, qui aliquid noui uel inuenerunt, uel quicquam in disciplina quadam mutarunt, odio prosequitur, quid mi-

rum

a) Act. XXIV, 14.

ב) Gen. VI, 12. כִּי הַשְׁחִית תֵּל בָּשָׂר אֶת דָּרְכוֹ

וַיָּלַךְ בְּכָל דָּرְךָ אָבִיו לְעֹשֹׂת הַיְשָׁר בְּעִנִּי c) 1. Reg. XXII, 43.

וַיַּעֲשֵׂה חָרָע בְּעִנִּי collato cum huius capitatis uersu 53. יְהֹוָה:

יְהֹוָה וַיָּלַךְ בְּדָרְךָ אָבִיו וּבְדָרְךָ אָטוֹ

rum est quod STEPHANVS, homo in doctrina ac moribus suis integerrimus, tot contumeliis affectus et grauissima morte multatus est. Varia enim hominum genera in accusando et ad supplicium rapiendo STEPHANVM consueta quadam malitia coniuncta fuisse, relatum legimus. Legatus diuinus, LVCA S, nobis quinque Iudeorum genera enarrat, qui STEPHANO infensissimi hostes fuerunt, suisque falsis testimoniiis Senatui Hebraeorum magno persuaferunt, ut hunc vi rum probum tanti supplicii reum iudicarent, dum hac de re ita scribit: d) *ἀνεσησαν δε τινες των ἐκ της συναγωγης λεγομενης λιβερτινων καὶ Κυρηναιων, καὶ Αλεξανδρεων, καὶ των απο Κιλικιας, καὶ Ασιας συζητουσες τῷ Στεφανῷ.*

Primo statim loco in hoc dicto uox *λιβερτινων* occurrit, quae inter eruditissimos uiros magnam excitauit litem. Igitur operae pretium esse arbitror, si posthabit is omnibus in hos homines orationem meam uer tam, omnemque nauem operam, ut testimoniis optimorum et fide dignissimorum Scriptorum demonstrem, quales non fuerint, et contra ea ad quodnam hominum genus iure quodam suo referri potuerint. FRANCISCVM IVNIVM, qui uocem LIBERTINORVM a uocabulo quodam *Aegyptiaco* LVBRATENV, deriuat, et statuit, LV CAM LVBRATENORVM scripsisse, una cum TREMELLI O, ut et PASORE, IVNIVM in deriuatione ea secutis, eleganter ac erudite refutauit e) NICOLAVS FULLERVS. Pari modo illi errant, qui cum IACOBO GOTHOFREDO f) affirmant, non esse le-

gendum

d) Act. VI, 9.

e) in Miscell. Lib. II. cap. I.

f) in Commentario suo in Codicem Theodosianum Tom. VI. Lib. XVI. titulo VIII. de Iudeis Coelicolis et Samaritanis, pag. editionis Maruilliae

gendum LIBERTINOS, sed LIBYSTINOS; credit enim ille vir, hos Iudeos fuisse incolas *Libyae*, urbis regiae in tertia parte Aegypti, *Libya Sicca* nominata, et, teste IOSEPHO, g) probare annititur, Iudeos tunc temporis plurimos in *Alexandria Cyrene* et *Libya* habitasse, in quas tres partes iisdem nominibus insignitas, si AMMIANO MARCELLINO credimus, regnum Aegyptiacum eodem tempore diuidebatur. IACOBVS ALTINGIVS h) euincere studet, LV-CAM per LIBERTINOS nihil aliud intellexisse quam NETHINAEOS et *Salomonis Seruos*, qui templi serui, et ita a Romanis LIBERTINI vocati fuissent; hi ex illius sententia habebant quidem libertatem, sed diminutam, et licet non unius mancipium hominis priuati, tamen reipublicae Iudaicae, et imprimis ecclesiae, haereditario onere a parentibus ad ipsos deuoluto serui erant perpetui, quod temporibus IOSVÆ *Gibeonis* ciues se posterisque suos Israelitis ad sempiternam seruitutem uendebant. Sed quamuis ALTINGIVS tam eleganter scripserit, ut nuper pie defunctus *Celeberrimus Theologus*, D. DEYLINGIVS, i)
de

- liae 220. ita scribit: *Et hoc uero primum argumento multa indaganti mihi illud succurrit reponendum ibi loco Διβερτίνων οὐοcem Διβυετίνων, id est Διβυσίνων: nam ερ (id est νε) et υς (id est ις) in MSS. eodem ferme modo exprimuntur, Διβυσίνων porro Iudei nihil aliud sunt, quam Libyenses ex Libya orti. Nam, ut STEPHANVS docet, in uoce Listus a Διβυσ, Διβυος, pleonasmo τας δicitur Διβυσιον et Διβυσικον et Διβυσινος et Διβυσης etc. Sic et Libystinus Apollo a Libya apud MACROBIVM 1. Saturn. XVII. p.228. Sic Libystini AVIENO in descriptione orae maritimae. Eadem forma Libystis ursa duobus locis apud VIRGILIVM Aeneidos Lib.V. et VIII.*
g) in Antiqu. Iud. Lib. XII. cap. 1. pag. editionis Hauercampianaæ 585. et Lib. II. contra Apionem pag. 1063.
h) Heptad. VII. Diff. VII. §. 54. et 55. Tom. V. Operum suorum pag. 238.
i) Obseru. Sacr. Part. II. cap. XXXV. §. XI. pag. 336.

de illo ita iudicauerit : *Sententia huius uiri erudita, et huius nominis interprete digna est* ; attamen a VVOLFIO k) et LAMPIO l) de iure refutatur, quia assertum eius manifeste ipsis Ebraeorum scriptis contradicit. Nam LIBERTINOS et NETHINAEOS apud Israelis posteros sedulo fuisse distinctos tractatus *Talmudis* קרוֹשִׁין demonstrat m) גורי וחרורי מטורי נתני שותקי ואסופי כולם מותרין לבא זה בזה numerissi, spurii, Nethinæi, liberi ex incerto patre nati, et expositi*ti*, bi omnes inter se inire possunt coniugia. Pulchre MAIMONIDES n) in commentario suo in hunc locam scribit : נתנים הם הגבעונים שנתגנירו בימי יהושה שנאמר ותנש יהושה חוטבי עצים ושוabi מום לכל העדה Nethinæi, bi sunt Gibeonitae in religionem Iudaicam suscep*ti* in diebus Iosuae, ut dictum est (cap. 9. u. 27.) et constituit illos Iosua fissores ligni, et aquam haurientes per omne uitae illorum tempus. Nec non RABBI OBADIAS DE BARTENORA in eundem locum : חרורי עברים משוחרים נתני גבעונים שמלו בימי יהושה ונאסרו לבא בקהל שתוקי ואסופי מפני להונ ואזיל גורי וחרורי מטורי כולם מותרין לבא זה בזה רקהל גרים לא אקרי קהיל ולא הוזהרו מטוחים לבא בקהל גרים אבל לוי ושראלי במטורי לא נשתקי ואסופי ספק מטורים הם ומתרים להתערב במצרים וראי ראמרנן בקהל וראי הוא דלא יבא הא בקהל ספק יבא : Manumissi sunt servi libertate donati. Nethinæi sunt Gibeonitae, circumcis*i* in diebus Iosuae, et obligati ad non intrandum in congregationem ; liberi ex incerto patre nati et expositi*ti* a facie eorum, et peregrini, manumissi, spurii, bi omnes possunt

k) in Curis N. T. Philologicis ad hunc Lucae Apostoli locum.

l) in Miscell. Groning. Tom. I. p. 497.

m) cap. 4. §. 1.

n) in editione Mischnæ Tridentina 1560. edita fol. 144.

possunt inire coniugium inter se, quoniam congregatio peregrinorum non vocatur congregatio, et non cobibentur spurii intrare in congregationem; Leuitae uero et Israelitae cum spuriis non possunt, sed liberi ex incerto patre nati sunt fortasse spurii, et possunt se miscere cum spuriis, et hi cum iis qui dicuntur in congregatione coniugium inire non possunt, sed cum illis qui fortasse in congregationem uenient. Quid de sententia LIGTHFOOTI, HARDVINI, MAII IVNIORIS, ADAMI TRIBBECHO-VII, GERDESII et ORTELII, qui in explicatione uocis LIBERTINORVM huc uel illue uagati sunt, iudicandum sit, hac de re conferantur o) VITRINGA, p) DEYLINGIVS, q) SELDENVS, r) et Goettingensis Theologus, D. HEVMANNVS.

De LIBERTINIS, et quale ad genus hominum hi uiri fuérint referendi, quaestiones cum STEPHANO instituentes, TACITVS, SVENTONIVS, PHILO IVDAEVS et IOSEPHVS, Scriptores iisdem temporibus, uel breui post uitam degentes, et iisdem in regionibus, aut saltem in horum populorum uiciniis habitantes, optime accuratissimeque nobis tradere potuerunt. s) TACITI uerba insigne hac de ueritate, LIBERTINOS nempe esse IVDAEOS ROMANOS, præbent testimonium, hoc modo fluentia: *Actum et de sacris Aegyptiis Indiaisque pellendis, factumque patrum consultum, ut quatuor millia LIBERTINI generis ea superstitione infecta, queis idonea aetas, in Insulam Sardiniam*

o) in Synagoga Veteri huiusque operis Lib.I. Part.I. Cap. XIV. p. 255. seqq.

p) in libro citato pag. 331. seqq.

q) de Iure naturae et gentium iuxta disciplinam Iudeorum Libro II. Cap. V, pag. 167. seqq.

r) In der Erklärung des neuen Testaments im 5. Theile von der 256. bis zur 264. Seite.

s) Annal. Lib.II. cap. 85. §. 4.

diniam ueberentur coercendis illic latrociniis, et si ob grauitatem coeli interi-
ssent, uile damnum: oeteri cederent Italia, nisi certam ante diem exuis-
sent. Cui sententiae et IOSEPHVS t) millia hominum fuisse Iudeo-
rum tradens, et SVETONIVS u) annuit, qui scite et eleganter scri-
bit: *Externas ceremonias, Aegyptios Iudaicosque ritus compescuit Tiberius,*
coactis, qui superstitione ea tenebantur, religiosas uestes cum instrumento omni
comburere. Iudeorum iuuentutem per speciem sacramenti in prouincias gra-
uioris coeli distribuit: reliquos gentis eiusdem, uel similia sectantes, urbe sub-
mouit sub poena perpetuae seruitutis, nisi obtemperassent. Nec illum PHI-
LONIS IUDAEI locum insignem, x) quem habet, silentio praeter-
mittendum censeo, quia nobis rem sic se habere, et IUDAEOS Impera-
toris indultu in regione TRANSTYBERINA habitasse manifeste de-
monstrat, ita uerba faciens: τον Τιβεριον, inquit, τας Ιερας ἀποδε-
χεθαι, γε ἀκριβως ηδε παντα ἀΦοσιωμενς τα τοιαυτα. Πως γε ἀπεδε-
χετο την περαν της Τιβερεως ποταμου μεγαλην της Ρωμης ἀποτομην, ην
γε πήγνοι κατεχομενην και δικημενην πέρος Ιερας. Ρωμαιοι δε ησαν οι
πλεις ἀπελευθερωθεντες, αιχμαλωτι γαρ αχθεντες εις Ιταλιαν, ύπο των
κτησαμενων ηλευθερωθησαν, γδεν των πατριων παραχαραξαι βιαζεντες.
ηπισατο γε και προσευχας ἔχοντας και συνιοντας εις αυτας, και μαλισσε
τας ιερους εβδομας, ότε δημοσια την πατριου παραδευονται φιλοσοφιαν.
ηπισατο και χρηματα συναγαγοντας απο των απαιχων ιερων, και πει-

B 2

ποντας

t) in Ant. Iud. Lib. XVIII. Cap. III. §. 5. pag. 879. dicit IOSEPHVS: οι δ' οπα-
τοι τετρακιδιλιας αιθρωπων εξ αυτων θρατολογησαντες, επειψαν εις
Σαρδω την νησον.

u) in Libro III. de uita Tiberii Neronis Cap. XXXVI. pag. editionis Schildia-
nae 371. et 372.

x) in libro suo de legatione ad Caium pag. edit. Franc. 1014. C. D.

ποντας εις ιεροσολομα δια των τας Θυσιας αναζοντων. Cum igitur tantae fidei uiri; Scriptores Historici, quorum uerba plenius excipere placuit, sententiae nostrae suffragentur; nec non magno iudicio praediti THEOLOGI quoque ANGLICANI y) ante HEVMANNVM z) hunc sensum nostrum uerissimum esse, afferuerint, non opus est, ut refugia in triuibus quaeramus, et in explicanda LIBERTINORVM uoce per ambages ueritatem eruere anxie curemus. Igitur sententiam nostram nullis rursus dubitandi rationibus esse expositam censemus, ROMAM AVGUSTO et

TIBE-

y) in the annotations upon the Acts of the Apostles: ubi hi uiri, qui ad hoc studium, ueritatem sensus sacrarum literarum eruendi, constituti erant, egredie in uocem of the Libertines commentantur: *Thus the Romans called the issue of their slaves when they were manumitted, or set at liberty, as Beda thinketh, Chrysost: Homilie 15. taketh these Libertines for any whom the Romans manumitted. Phil. Iud. legat. ad Caium, cited by Theod. Beza, describeth them thus; that Tiberius suffered a good part of the City beyond the Tiber, to be inhabited of the Jews, where of the most part were Libertines, who being taken captives and brought home, were afterward set at liberty, and not compelled to change any thing of their countries rites; all which makes it more probable that it was not a colladge for youth, but a Synagogue for those who came from Rome, or other places to Jerusalem, being men of this condition.*

z) HEVMANNVS in libro citato de LIBERTINIS erudite ac eleganter scribit: *Den Rœmischen Jüden giebt Lucas hier den Nahmen der FREYGE LASSENEN, und setzt sie wegen des Vorzuges ihrer Wohinstadt obenan. Er behält den Rœmischen Nahmen LIBERTINI: woraus wir schlussen müßten, daß er auch zu Jerusalem in Gebrauch gekommen. Denn aus dieser Ursache finden wir viel Lateinische Benennungen bey den vier Evangelisten. Z. E. CENSVS, DENARIVS, CENTVRIO, CVSTODIA. Die zu Rom wohnende Iüden hatten daher den Nahmen LIBERTINI bekommen, weil sie zum Theil von ihren Herren, denen sie als Kriegesgefangne waren verkauft worden, die Freyheit erhalten, zum Theil mit Gelde sich dieselbe erkaufet hatten. Keines von beyden machte sie zu Rœmischen Bürgern; so viel aber erhielten sie dadurch, daß sie aus der Zahl der Knechte ausgeschlossen wurden, und freye ehrsame Leute hiessen, unter den Nahmen LIBERTINI.*

TIBERIO: *Imperatoribus* magnam e gente *Iudaica LIBERTINORVM* copiam esse complexam; cum TACITVM aa) nobiscum consentientem habeamus, *LIBERTINOS*: ditiores aliis ROMAE uiuentibus populis fuisse; cum nobis fatis ex IOSEPHO bb) constet maximam *Iudeorum* partem ALEXANDRIAM incoluisse, et magnum urbis CYRENES incolarum numerum *Iudeis* esse impletum DIO CASSIVS cc) et EVSEBIUS PAMPHILVS dd) memoriae prodiderint; cum insignia decreta *Imperatorum* erga *Iudeos* gratosissimorum pecuniam colligendi, et Hierosolymam mittendi a. JOSEPHO ee), relata legamus;

B. 3,

quid

aa) Annalium Lib.XIV. cap. 55. §. 5. ibi NERO in Oratione ad SENECAM dicit; pudet referre: *Libertinos*, qui ditiores uidentur. coll. Lib. XII. cap. 53. §. 4. et fixum est, inquit TACITVS, aere publico Senatus consultum, quo *Libertinus* Seftertii ter millies possessor antiquae parcimoniae laudibus cumulabatur.

bb) I.c. p.585. JOSEPHVS sequentia de Iudeis refert: οὐδὲ τῶν ὀλίγοις δε γένεται Ιudeῖς εἰς τὴν Αἰγυπτὸν παραγενόντα, τοτε ἀρετητοὶ τῶν τοπων αὐτοῖς, καὶ τῆς τε Πτολεμαϊκῆς Φιλοτιμίας προσκαλεμένης.

cc) euoluatur IOANNIS XIPHILINI epitome e DIONIS CASSII Historia Romana, ubi in vita Traiani Imperatoris pag. 254. de Iudeis Cyrenensibus relatum legimus: Καὶ ἐν ταῖς οὖσας Κυρηνῆς Ιudeῖς Ανδρῖαι τινας προσηγαμένοις, σφῶν ταῖς τε Ρωμαϊκαῖς καὶ ταῖς Ελληναῖς ἐφθειρούσι, καὶ τὰς τε σερκας αὐτῶν ἐστομήσι, καὶ τοὺς ἐντεράς αὐεδομήσι, τῷ τε αἵματι ἡλεῖ Φοντο, καὶ τὰ απολεμημάτα ἐνεδυούσι.

dd) in Hist. Eccles. Lib.IV.Cap.2. p.115. ἐντεῦθεν Αλεξανδρεῖ, inquit EVSEBIUS, καὶ τῇ λοιπῇ Αἰγυπτῷ, καὶ προσετι κατα Κυρηνῆν, ὡσπερ ὑπὸ πνευμάτως δεινοὶ τίνος καὶ σασιώδες ἀναρριπισθεῖτες, Ιudeῖς ὥρμητο προς ταῖς συνοικίας Ελληναῖς σασιάζειν.

ee) conferatur hic de re JOSEPHI Lib. Ant. XIV. cap.X. ibi praeter honorem Iudeis a Romanis et aliis populis exhibitum, etiam ea de creta recenset auctor quibus illis pecuniam colligere licitum fuit, u.g. p.705. Decr.VIII. et 708. Dec. XII. pag 714. Decr. XXIII. ut taceam reliqua. Conferatur cum hoc testimonium illud PHILONIS l.c. p. 1036, ubi C. Norbani Flacci

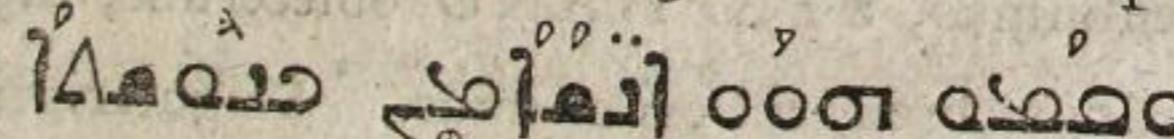
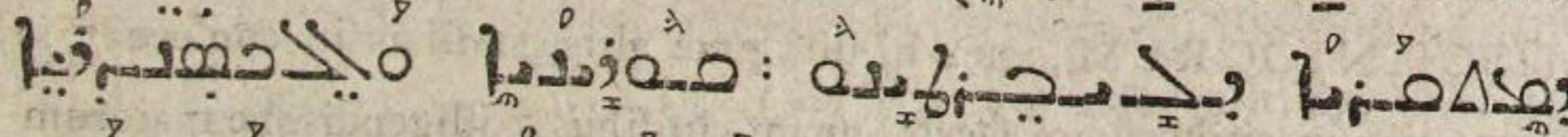
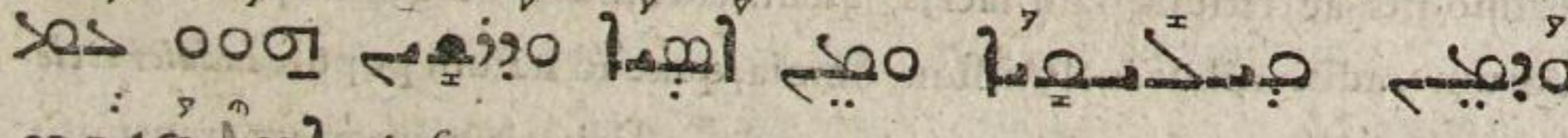
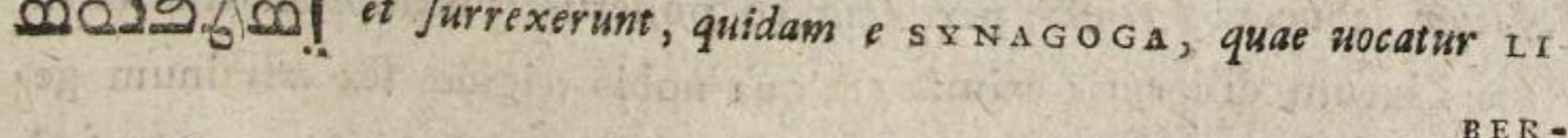
Pro-

quid mirum has quinque nationes e communi aerario HIEROSOLYMIS magnam eamque *splendidissimam* exstruere posuisse SYNAGOGAM? Et de hac SYNAGOGA *splendidissima* PHILO IVDAEVS ff) non solum locuples testis est, qui, quum de compluribus *Synagogis Alexandrinis* differuerisset, tandem cuiusdam *celeberrimae* ac prae reliquis *inlytae* mentionem facit, quam LIBERTINORVM fuisse haud incommode suspicamur. Sed etiam DOCTORES MISCHNICI gg) nobis amplam distinctio- remque

Proconsulis literae ad Ephesiorum Magistratum memoriae sunt proditae, in his expressis uerbis dicit: Καίσαρ μοι ἐγράψεν Ιεδωπος & αὐτὸν, ἵδιῳ ἀρχῷ εἴθισμών τοιάν συναγομένες χρηματα εἰσφέρειν, αἱ πεντεπότερες εἰς Ιερουσαλήμ, ταύτας καὶ ὑπεληφεντες καλυπτόν ταῦτα ποιεῖν. ἐγράψα τὸν ὑμνον εἰδῆτε ὡς ταῦτα ἔτω γνωστα καλεῖν.

ff) in supra iam citato libro pag. 1011. dicit: ἐν δε τῇ μεγίστῃ καὶ περισσημοτάτῃ in *splendida et maxima*, Proseucha scilicet statuebant καὶ ἀνδριαντα χαλκίου ἐποχαγμένον τεθριππῷ, statuam aheneam quadrigis uectam, postquam in omnibus reliquis minoribus *Synagogis* effigies Caii suspensae erant.

gg) Conferatur תַלְמֹוד יְרוֹשָׁלָמִי et quidem edit. Cracouiae 1609. et in illo הַחֲלִיל euoluatur pag. 55. cap. 5. incipiens סִדְרָ טֻוֶּדֶר מִסְכָּת סָוֶּכָּה חַמְשָׁה ubi in column. i. sub finem insigne testimonium de Synagoga maxima a DOCTORIBVS GEMARICIS proditum memoriae inuenitur: תַנִי אֶרְיַהוּרָה כָל שְׁלָא רָאָה דִיפְלוֹ אִיסְטָבָן שֶׁל אלכְּסְנְרִיאָה לֹא רָאָה כְבוֹד יִשְׂרָאֵל מִיטָיו כְמַין בְּסִיקָלִי גְדוֹלָה הָיָה וְאַסְטִיו לְפָנָיהם מִסְטוֹן הָיָה פָעִטִים הָיָוּ בָה כְפָלִים כְיוֹצָאי מִצְרָיִם וְשָׁבָעִים קְתוּרָאות שֶׁל זְהָב הָיָו שְׁשָׁה מִקּוּבָעָות אֶבְנִים טוֹבָות וּמְرְגִלִּיות כְנֶגֶד שָׁבָעִים זְקִינִים וְכָל אַחַת וְאַחַת הָיָה עַומְדָה בְעֶשֶׂרִים וּחִמְשָׁה בְּסִילּוּקִי Traditio. Dicit RABBI IVDA, omnis qui non uidit duplicata sedilia, quae Alexandrinis sunt, ille non uidit gloriam Israelis omnibus in diebus suis. Basilica fuit magna (in Comment. later. Basilica, palatia magna vocantur Basilicae domus) atque in ea duplicata fuerunt sedilia alterum e regione alterius in

remque illius tradiderunt descriptionem. A partibus itaque VITRIN-GAE stare et cum eo affirmare tot Iudeorum *Hierosolymis Synagogas celeberrimas* fuisse quot a LVCA recensentur nomina, non possumus, nec cum HARDVINO hh) in gratiam redire uolumus, qui tantum duas, alteram ciuium, alteram LIBERTINORVM siue aduenarum statuit *Synagogas*; hanc uero unicam SYNAGOGAM duobus nominibus insignitam fuisse putat, ut scilicet primum haec SYNAGOGA, ex illius sententia, in genere LIBERTINORVM uel quatuor generum *Iudeorum* uicinorum, deinde uero nominatim *Iudeorum ALEXANDRINORVM*, CYRENNENSIVM, ASIATICORVM et CILICIENSIVM appellata sit. Sic etiam SELDENI sententia, in HARDVINI partes propendentis, et hos *Iudeos* quidem a *Romanis* manumissos esse, sed non ROMAE, potius autem ALEXANDRIAE, in CILICIA, CYRENE et ASIA habitasse, arbitrantis, non satis est accurata. Nos tuctori uia incedere credidimus, si *interpretem syrum* sequeremur, textum graecum ita in patrum sermonem uertentem: et surrexerunt, quidam e SYNAGOGA, quae uocatur LI-

BER-

in Comment. later. **סְטוּ אַצְטָבֹת לִישִׁיבַת שְׁרוּס** paumentum, erat locus confessus principum seu magnatum) secundum eos, qui exierant ex Aegypto, et septuaginta cathedrae aureae ibi erant collocatae, quibus insiti erant lapides (boni) pretiosi et margaritae pro septuaginta Senioribus quarum unaquaeque erat consistens uiginti quinque myriadibus denariorum aureorum.

hh) inueniuntur haec HARDVINI coniecturae et in Diario Treuoltiano, anni M DCC 1. et in operibus illius selectis insertae, p. 903. Amstelodami 1710. editis.

BERTINORVM, CYRENAEORVM, ALEXANDRINORVM, et illorum, qui
e CILICIA et ex ASIA sunt, et interrogantes erant STEPHANVM. Et
 per hanc SYNAGOGAM illam intelligimus, quae ut supra demonstrauit,
 sumtibus horum quinque *Iudeorum* generum publicis HIEROSOLYMIS
 constituta est. Num autem hoc loco προσευχή^ח domus *precationis* et *congregationis*, an potius *Gymnasium illustre* sive *Academus*
doctrinae intelligenda sit, id clarissime appareret e testimonio LVCAE, in STEPHANI historia enarrantis uiros sapientes et doctos surrexisse et cum illo colloquium insti-
 tuisse. Sane enim hi uiri in *Proseuchis* tantam sibi comparare doctrinam non potuerunt, sed cum VITRINGA ii) et MOSHEMIO kk)
 illos *Philosophia Scholasticorum*, et altioribus imbutos disciplinis, neo non
 in lege *Mosaica* instructos fuisse profitemur.

Sed age iam inquiramus quoque in crimen, quod hi, quos iam re-
 censuimus, STEPHANO obiecerunt, idque ex Hebraeorum antiquitatibus breuiter exponamus. Singularis industria DOCTORVM
 MISCHNICORVM, qua hi uiri prae aliis gentibus in conseruandis
 ceremoniis ac ritibus tam sacrīs, quam ciuilībus, colligendisque maiorum
 suorum traditionibus inclyti sunt, omnia, quae ad statum populi *Iudaici ecclē-
 siasticum* aequē ac *forensem* pertinent, ad posteritatis memoriam transmisit.
 Haec illorum diligentia eximia est, qua nobis triginta sex criminum ge-
 nera, e sacrīs litteris collecta, et in codice כריזות *de poenis excidii* insi-
 gnito ll) coniunctim conscripta reliquerunt, quorum tantum *decima sexta*
lex

ii) l.c. pag. 254.

kk) uid. MOSHEMIVS in seinen Anmerkungen über Augustin Calmets Biblische Unter-
 suchungen, in der 47. Abhandlung von dem Worte *Sela*, p. 317.

ll) Cap. I. §. I.

lex, homines a blasphemia coercens, mea ad negotia spectat. Huic enim ex *Hebraeorum* sententia legi de poena excidii subeunda subiicitur **המגרא בלאשפםוס**, hoc est, R. OBADIA DE BARTENORA mm) exponente **מברך את השם** *maledicens Dei nomini sanctissimo*, IEHOVAE scilicet, (quod nomen **יהוה** DEO *soli* conueniens, et in sacris literis et in scriptis *Rabbinicis* non solum **שם המפורש** *shem ha-meforash*, sed etiam **κατ' ἔχοντι** *uocatur.*) Eiusdem uero mortis generis *Iudeos STEPHANVM* ob crimen *blasphemiae* commissum, sed ei false imputatum, reum accusasse autor est LVCAS nn) narrans: *Tunc constituebant testes falsos loquentes: hic homo non desinit loqui εηματα βλασφημα κατα τε τοπε τε αγιας τετε και τε νομας.* Ut autem iniustissimis STEPHANI iudicibus et accusatoribus certo certius illum quodam supplicio multare licitum esset, ex infensissimo animi affectu huic pio Numinis diuini cultori praeterea quoque crimen *falsa prophetiae* affinxerunt, testimonium *Synedrio magno perhibentes: οο) audiuimus enim, inquiunt, illum loquentem: quod hic IESVS NAZARENVS καταλυσει τον τοπον τυτον, και αλλαξει τα εθνη, α παρεδωκεν υμιν μωσης.* Nam pro diuersitate criminum apud *Iudeos* non solum diuersae constituebant poenae, ut nimirum **BLASPHEMVS lapidatione**, et **FALSVS PROPHETA strangulatione**, teste *codice SANHEDRIN*, pp) puniretur: sed etiam secundum commentationes in hunc locum R. OBADIAE DE BARTENORA, qq) et MAIMONI.

DIS

mm) in Commentario in tractatum Mischnae eundem Ceritut. f. 379.

nn) Act. VI, 13.

oo) eiusdem cap. uers. 14.

pp) SANHEDRIN Cap. VII. §. 4. et X. 5. 6.

qq) in Commentario suo in **סנהדרין** fol. edit. supra cit. 188. in Cap. VII. §. 1.

ארבע מיתות נמסרו לבית דין סקילה שרופה הרג וחנק

C

סקילה

DIS rr) unum suppliciorum genus altero erat grauius. Et hanc ob rationem primus Christianae ecclesiae MARTYR a *Synedrio Iudeorum magno* ob crimen *blasphemiae lapidatione*, ss) tanquam suppicio grauiori, afficiebatur.

§. II

STEPHANVS OB AFFICTVM CRIMEN FALSAE PROPHETIAE A SYNEDRIO MAGNO IVDICARI DEBVIT

Duo maxime populo Iudaico, ex Summi Numinis mandato, tribunalia ordinaria, alterum Triumuirorum in pagis minoribus, alterum Viginti trium-

**סְקִילָה חֲטוֹרָה מִשְׁרִיפָה וּשְׂתִיָּהוּן מַהְרֵג זְשַׁלְשָׁתָן מַחְנָק וּנְפֻקוּ
מִינָה לְמַי שְׁנַחֲחִיב שְׁתִי מִיתּוֹת רְקִימָה לְזָנָרוֹן בְּחַטּוֹרָה**
quatuor suppicia tradita sunt domui iudicii, lapidatio, ustio, interemtio per ensem, strangulatio. Lapidatio grauior est ustione, et haec duo suppicia grauiora interemtione gladii ope facta, haec uero tria grauiora strangulatione. Et hac ex re deducimus conclusionem in eum, ut is duobus poenis capitalibus condemnatus, grauiori suppicio affici debeat.

rr) RABBI MAIMONIDES in eundem locum scribit: **הַסְבָּה בְּמַחְלוֹקָה** בְּאֶרְכָּעַ מִיתּוֹת בֵּית דָין בְּהַיוֹתָם מַוְקָרָם אוֹ מַאוֹחֵר לְפָנֵי שְׁמָקְרִים בְּמַאֲמָר מִיתָ חֲטוֹרָה לְפָנֵי מִיתָ קְלָה וּחֲכָמִים וּרְשׁ שׁוֹלְקִין בְּשִׁרְיָה סְקִילָה אַיִזָה מַהְרֵג זְשַׁלְשָׁתָן כְּחַנְקָה וּוּרְגָג וּתוּלְתָנוֹ לִידְעַ אַיִזָה סִיחָה חֲטוֹרָה לְפָנֵי שְׁמָי שְׁנַחֲחִיב שְׁתִי מִיתּוֹת יְדוֹן בְּחַמּוֹרָה לְרַבְרִי הַכְלָל וְאָמָרוּ זֶה מִצּוֹת הַנְּסָקְלִין רְוֹמָן לְמַה שְׁקָדָס פָעַנְיוֹן זֶה בְּפִרְקָ שְׁקָדָס לְזָה Controversia in quaestionibus de quatuor suppiciis domus iudicii, respectu ordinis eorum, haec est, solent enim in morte grauiori anticipare, eamque ante leuiorem mortem perficere. Sapientes et R. Schimeon sunt dissentientes de lapidatione et combustion, quænam earum grauior sit, et parimodo de interemtione per gladium facta et strangulatione, sed utilitas illius est, quo quaerimus, quænam mors grauior sit? quia condemnatus duarum poenarum capitalium grauiori puniendus est. Secundum uerba omnium, dicentes, hæ sunt leges reorum lapidatione obruendorum, significat id, quod de hoc casu in capite antecedente dictum est.

ss) Act. VII, 58. καὶ ἐκβαλούτες ἔξω τῆς πόλεως, ἐλθόβολεται et u. 59. καὶ ἐλθόβολεται τὸν Στεφάνον.

triumuirorum in urbibus, oppidis, et pagis maioribus instituta fuisse, praeter Synedrium magnum LXXI uirorum Hierosolymis, ex Hebraeorum pandectis satis superque nobis constat. In his ius secundum praecepta Mosis, et instituta a maioribus accepta, in unumquemque exerceri poterat criminis reum, exceptis tantum tribus personis, a nemine, nisi a Senatus magni Praefide eiusdemque assessoribus, iudicandis. Cuius rei testis est *codex SANHEDRIN*, ubi hanc legem memoriae proditam inuenimus: **אֵין רָנִין לֹא אַת הַשְׁבֵט וְלֹא אַת נְבִיא הַשְׁקֵר וְלֹא אַת** a) **כֹּהֵן גָּרוֹל אֶלָּא בְּבֵית רִין שְׁלַׁ שְׁבֻעִים וְאֶחָר** *tribum, uel falsum prophetam, uel Sacerdotem summum, nisi in conclavi iudicii, quod est LXXI uirorum.* Quod uero sententiam in *FALSVM PROFETAM* nulli alii, quam Senatui Iudeorum summo ferre licuerit ex dicto illo, quod apud *IEREMIAM* b) habetur, haud incommode explicat *GROTIUS* c) hoc modo: *et dixit Rex Zedekia Ecce ille est in manibus uestris i. e. in manibus Synedrii magni, cuius est iudicare de falso et uero propheta, quae explicatio GROTII apte conuenit cum reliquis Regis sermonibus* **כִּי אֵין הַמְלָךְ יוּכָל אֶתְכֶם רַבֵּר** *nam Rex non poterit uerbum uobiscum, hoc est, non situm est in Regis potestate quicquam sine conciliis uestris perficere.* Hancque ob causam sensum huius dicti *beatus noster LUTHERVS* eruit, uerba Hebraea in sermonem pa-

C 2

trium

a) Cap. I. §. 5.

b) Ier. XXXVIII, 5. coll. cum Cap. XXVI, 8. *et factum est cum Ieremias finiuisset dicere omne id, quod illi Deus omni populo uaticinari mandauerat,* **וַיַּהֲפֹשֵׂו אֹתוֹ הַכֹּהֲנִים וְהַנְّבִיאִים וְכָל הַעֲםָן לְאָמֹר מֹתָת תִּמְיוֹת**

c) in libro suo de iure belli ac pacis Lib. I. Cap. III. §. 20. et in Commentar. ad Cap. V. Matth. p. 81.

trium ita transferens: *Siehe er ist in euren Händen, denn der König kann nichts wieder euch.* Sic etiam DRVSIVS d) et SPANHE MIVS e) dominum nostrum Iesum Christum hanc Synedrii magni singularem iurisdictionem in PROPHETAM spectasse existimant, dum inquit: f) ἀπόλεθρα ἔχω ἱεροσαλην, quia summi huius Senatus sedes Hierosolymis constituta erat. HIERONYMI g) autem sententiam, quam habet: *constituti erant in populo Iudeorum sacerdotes gradus, qui Prophetas Pseudopropetasque discernerent, h. e. intelligerent, qui de Dei Spiritu loquerentur, qui de contrario, ideo reiiciendam esse censet* h) SELDENVS, quia, ut inquit, *sacerdotalium ad banc rem discernendam graduum apud Magistros, ne uestigium quidem alibiue comperio.* Ne igitur nobis hac in quaestione dubium quoddam remaneat, adeamus ipsos Iudeorum DOCTORES, seu IVRE CONSULTOS, hi enim legem, quam supra citauimus, latam in alio codicis סנהדרין loco i) amplius nobis exponunt: נביא השקר המתנבה על מה שלא שמע ומה שלא נאמר לו מיתתו בירוי ארים אבל הקובש את נבואתו והמוכר על דבריו נביא ונביא שעבר על דבריו עצמו מיתתו בירוי שמים שנאמר אנו כי ipse dicta non sunt, buius mors est in manibus hominum. Ille uero, qui uatinium suum supprimit, uel uatis cuiusdam uerbis aliquid addit, aut sua ipsius uerba non obseruat, per manum Dei morietur, sicut dictum est: ego requiram ab

d) in Praeterit. ad Matth. XXIII, 37. et Luc. XIII, 33.

e) in Dubiis Euangelicis, Part. III. Dub. CXXXIX. p. 301.

f) Luc. XIII, 33.

g) in Comment. in Iesaiam Lib. II. Cap. III.

h) Libr. III. de Synedriis Hebracorum, Cap. VI. p. 48.

i) Cap. XI. §. 5.

et illo Deutr. 18, 18. Quam DOCTORVM MISCHNICORVM sententiam GEMARA tam BABYLONICA, quam HIEROSOLYMITANA explicat. Audiamus uerba GEMARAE BABYLONICAЕ k) מה שורה מיתתן בירוי ארם ושלשה מיתתן בירוי שמים (ונה המתנба מה שלא שמע ומה שלא נאמר לו והמתנба בשם עבודה זורה מיתהו בירוי ארם הכהב את נבואהו והטוויה על רברוי נביא ונביא מיתתן בירוי ארם הכהב את נבואהו והטוויה על רברוי עצמו מיתתן בירוי שמים prophetarum genus punitur a iudicio humano, et triplex eorum genus a Deo multatur. Qui praedicit quod non audiuit, et quod non ipsi, sed alteri mandatum est, annunciat, et qui uaticinatur in nomine Numinis cuiusdam alieni, illius poena capitalis est in manibus hominis: qui autem prophetiam suam supprimit, uel alius uatis uerbis aliquid addit, aut sui ipsius uerba non obseruat, hic coelitus puniendus est. Sed 1) GEMARAE HIEROSOLYMITANAЕ expositionem, quae, ut rem distinctius demonstret, hanc legem exemplis illustrat, paucis habe: ונביא ההשקר המתנבה מה שלא שמע כזדקה בן כנענה ומה שלא נאמר לו כחוניה בן עוזר והכהב שמע כצדקה בן כנענה ומה שלא נאמר לו כחוניה בן עוזר והכהב על נבואהו כונה בן אמרתו et uates mendax, qui uaticinatur, quod non audiuit, sicut Zedekia filius Chenanae, uel id, quod ipsi non dictum est, ut Chenania filius Asur, uel qui supprimit prophetiam suam, ut Iona filius Amitbai.

Quis autem est FALSVS PROPHETA et quomodo diiudicari possunt dogmata seu uaticinia eius? Melius deinceps haec patebunt, si antea de notione FALSI PROPHETAЕ internos conuenerit. FALSVS VATES hoc loco non est ille, qui populum Israeliticum ad nouam αγεσιν, seu cultum alienum

C 3

incitat,

k) in Codicem SANHEDRIN Cap. X. fol. 89. col. 1. in med.

l) in eundem Codicem Cap. XVIII. fol. 30. col. 2. in med.

incitat, illisque cogitata ingenii sui, uel doctrinam sibi peculiarem persuadere studet, aut res futuras falso commentus est. Sed homo, qui uel ueri uel falsi Numinis dictata simulat, et hac ex ratione homines ad cultum Numinis profani incitat, uel de rebus futuris, tamquam sibi reuelatis, uaticinatur. Sed fides quae unicuique uati habenda erat, e sententia Iudeorum, ex euentu rei annunciatae pendebat, si omnia non determinato tempore et statuto loco eueniebant, pro **FALSO** habebatur **PROPHETA**. Si contra ea famem, pestem, bellum, harumque calamitatum alia genera nomine Dei annunciabat, licet non euenirent, hic **VATES** nihilominus neutiquam **FALSUS** erat dicendus, et hoc assertum ea de caussa ueritati consentaneum esse dicebant, quia Deus propter misericordiam suam tardus fit ad uindictam, si illi, quibus malum praedictum esset, ad bonam mentem redeant. Et exinde hae **MAGISTRORVM** regulae de **PROPHETA VERO** et **FALSO** iudicando ortae sunt: *ubi bona prædicta non eueniunt, נביא השקר inde cognoscitur quod hic sit uates mendax, quoniam iure quodam כל דבר טובה שיגוז האל אפלו על תנאי אין לו חורס omne illud, quod Deus de bono euenturo decreuit, aliter se habere nequit, ex malis uero, et calamitatibus prædictis אין בזה הכחשה לנכואתו ואין אומרין מהך דבר ולא בא eiusmodi uaticinium mendacii damnandum non est, nec loqui debent, ecce prædictum est, sed non euenit.* Sed *propheta qui testem sibi habet alterum uatem, ille uerax esse uates creditur.* His **DOCTORVM** regulis addere mihi liceat leges diuinæ ipsas, in sacris paginis hunc in modum expressas: m) *Si uates quidam sibi superbe*

arr. o-

m) Deut. XVIII, 20.21.22.

arrogaret aliquid in nomine meo praedicere, quod illi uaticinari non mandauit, et qui in nomine Numinum aliorum uaticinatur, ille uates morietur. Si uero dixeris in corde tuo quomodo notum est illud uerbum, quod ei non mandauit Iebouah? quod praedicet ille uates in nomine Iebouae, et non fuerit uerbum, nec hoc uaticinium euenerit, non est uerbum, quod Iebouah illi praecepit, sed ex arrogantia uaticinatus est propheta, non timebis eum. Quod mandatum diuinum RASCHIVS n) in commentario in Pentateuchum ad ueterum mentem satis apte expouit: **אָנֹה אָמַר כִּבְרֵי נְצֹוֹ שָׁם בָּא לְהַדִּיחַ מִאַחֲתָה** מכל המצוות לא תשמע לו אלא אם כן מומחה הוא לך שהוא צריך גמור כגון אליו בהר הכרמל שהקריב בבמה בשעת איסור הבמות כדי לנור את ישראל הכל לפי צורך שעיה וכיוג הפריצה לך נאמר אליו תשמען *Ego dico: iam in praeceptis habetur, si quis uenerit, ut te ad defectionem ab aliquo praeceptorum impellat, non audies eum, nisi scilicet ille tibi spectatissimus et perfectus iustus sit, sicut Elias in monte Carmel, qui obtulit in excelso, in tempore, quo excelsa uetita erant, ut necessitate temporis dictus, uniuersum populum Israeliticum tueretur, et rupturas sepiret, propterea dictum est: illum audietis.* Iam pridem concessit in hanc sententiam nostram, quod PROPHETA FALSVS a Senatu Hebraeorum summo et propter uaticinia et dogmata sua examinandus et damnandus sit, omnis eruditorum uirorum academia, e quibus duo potissimum eligemus, qui ueritatem sententiae nostrae suo suffragio ornent et illustrent. Alter est celeberrimus ille *Anglicanus Theologus EDWARDVS STILLINGFLEET* o) qui de examine propheticō ita iudicat: *It is the generally received*

n) confer. IOHANNIS BVXTORFII Biblia Ebraea, Basileae 1620. edita, p. 210. Col. 1. sub finem.

o) in originibus sacrī uel in the Rational Account of the Grounds of Christian Faith,

received opinion among the Iewisch Doctors, that the cognizance and tryal of false Prophets did peculiarly belong to the great Sanbedrin. And that this was one end of its institution. So Maimonides after he hath largely dis coured of the punishment of a seducer, and speaking of that of a false prophet, he lays this down as a standing rule among them **וְאֵין רָנוּן נִבְיאָה** **הַשְׁקָר אֶלָּא בְּכָר שֶׁל עֲנָה** No false prophet was to be iudged but in the Court the seuenty one; which was the number of the great Sanbedrin. Nec non alio loco haec scite profert: where God hath established a positive Law, prescribing a form and manner wherein he will be worshipped, it is sufficient evidence of a false Prophet, to go about to null the obligation of that Law; unless there be as great evidences given, that God did intend the establishing a new Law by that person as he did at first the institution of the old by the hand of Moses. Alterum dabimus p) BARONIVM, qui contendit ob crimen *falsa prophetiae* Sospitatorem nostrum in *Synedrium magnum* deductum esse: Cum ad CAIPHAM, inquit, summum Pontificem perductus est, quo magnum illud septuaginta duorum seniorum, (ut hic semper sibi persuadet) summo mane cogendum concilium erat, atque hoc exspectaretur, uiri qui tenebant Iesum, illudebant ei; et quoniam quaestio de eo habenda erat, an esset Propheta, id prius illi experturi, uelantes eum percutiebant faciem eius, et interrogabant eum dicentes: prophetiza quis es qui te percussisti?

Ex his praemissis facile ratio apparet, cur LVCAS de STEPHANO scribit: q) συνεκινησαν δε τον λαον, καὶ τὰς πρεσβυτεράς, καὶ τὰς γέραμ-

ματεις

Faith, as to the Truth and divine authority of the Scriptures and the matters therein contained, in the Book II. Chap. 5. pag. 157. f. 161.

p) in operum suorum Libr. II.

q) Actor. VI, 12.

μάτης καὶ ἐπισάντες συνηρπάσαν αὐτὸν καὶ ἤγαγον εἰς τὸ συνεδρίον. Populi Iudaici enim, Sacerdotes et proceres hunc Christi cultorem criminis falsae prophetiae reum accusabant, qui non alibi quam a Synedrio magno iudicandus erat, si uero regulas suas de falso propheta examinando obseruare uoluissent, illum criminis absoluissent, et innocentem declarassent, nam nullibi legimus, quod Stephanus bona, sed mala solummodo Israelitis uaticinatus sit, quae mala uaticinia si non eueniunt, egregium, ex sententia ipsorum, testimonium praebent de misericordia diuina erga peccatores.

§. III

STEPHANVS AB OMNIBVS SYNEDRII ASSES
SORIBVS CONSPICI POTERAT SEDE
BANT ENIM IN FORMA AM
PHITHEATRI

Memoria est dignissima relatio de loco et forma confessus Septuaginta et unius Seniorum; quam inuenimus tam in codice סנהדרין ipso, quam in huius expositionibus aliisque MAGISTRORVM scriptis. Locum pro diuersa temporis, reipublicaeque Iudeorum status ratione uarium fuisse, nemo est, qui ignoret. Nam tempore Mosis illa septuaginta et unius Seniorum congregatio לפניהם פתח אהל מועד ad ostium tentorii testimoniis fuisse, a) sacris in literis perspicue legitur. Sed quum populus Israeliticus Palæstinam occuparet, et illam ex promissione diuina possideret, ob inquietam uero turbatamque reipublicae, a uicinis saepius hostili manu infestatae, conditionem ancipiti fortuna uteretur, semper locus

D

tum

a) Num XI, 16. 24. collato cum Cap. XXVII, 2.

tum ad cultum religiosum summo Numini exhibendum, tum ad iustitiam in foro exercendam erat incertus, et eodem loco, ubi tabernaculum expansum erat, illi uiri LXXI. Seniores ius dicebant. At enim uero licet tempore primi templi non satis exploratum sit, ubi confederint hi seniores, tamen LOCVM *confessus* huius cum templo coniunctum fuisse ad unum omnes pro certo adseuerant Iudeorum DOCTORES. Et sacrum codicem b) si sequimur, uidemus LOCVM illius *congregationis* constitutum fuisse **לשכת הרוים** in *conclavi principum* ad portam orientalem. Liceat tantum mihi ea, quae hoc spectant, ex RABBI MOSIS MAIMONIDIS systemate recensere, ubi sequentia profert: **הכהרין שהיו יושבין בלבשת הנזות לא היו יושבין אלא בחזיות** (e) **של חול** *Synedrium*, cuius senatores erant sedentes in *conclavi caesi lapidis*, sc. *saxis politis insigni*, non sedebant (scilicet in sancto templi,) sed tantum in parte eiusdem profana. Idem alio loco ita inquit: d) **בתחלה** (**כשנבנה בית המקדש היה בית דין הגרול יושבין בלבשת הנזות שהורתה** *in initio cum exstruclum est templum, erant seniores domus iudicii magni sedentes in conclavi caesi lapidis, quod erat in atrio Israelis.* Post redditum uero e captiuitate Babylonica in terram sanctam LOCVM *confessus* horum seniorum ad australem templi partem **לשכת הנזות** in *conclavi caesi lapidis* fuisse eo certius ex antiquitatibus Ebraeorum euinci potest.

b) Ier. XXXV, 4.

e) in **הלכית בית הבחירות** *משנה תורה* dicto, in **משנה תורה** cap. VII. fol. 454. col. 2. conf. cum hoc HILCHOT SANHEDRIN cap. XIV, fol. 738. col. 1. nec non GEMARA BABYLONICA in titulum ROMA cap. II, fol. 25. col. 1.

d) libro citato.

שברורים לשכת העז MISCHNA e) disertis uerbis inquit: לשכת הגוזת potest. in australi regione erant conclave ligni, con- clave scaturiginis, et conclave caesi lapidis. Et f) GEMARA BABY- LONICA סנהדרין בחלקו ריתורה ושבינה בחלקו רבניתן Synedrium erat in portione Iuda, et praesentia Dei in portione Beniamin. Errat itaque RABBI IOM TOBH g) qui locum huius confessus in plagam tem- pli aquilonarem collocare studet, cuius uerba haec sunt: שבצפן סטוכה למזוח לשכת הגוזת חציה בקרש וחציה בחול ופיזואה לחול ולקרש in regione septentrionali, quae appropinquat aurorae (parti orientali) consti- tutum erat conclave Saxeum, cuius dimidium alterum in sancto, alterum in profano erat, et tam in profano quam in sancto osia habebat. Neque illud SALOMONIS BEN WIRGA aduertendum censeo, qui inquit: בעורת ישראל הו שטנה בתים כלם לשרת המקדש ולבודותיו כי רבים הו ושם בית נקרא לשכת הגוזת ומישלא ראה בנינה אמרו שלא ראה טוילים בנין מפיאר קרויש in atrio Israelis erant octo con- clavia, omnia ad ministeria templi religiosaque eius cultus, nam multa erant aedificia, et ibi quoque domus fuit, quae uocabatur conclave caesi lapidis, et ille qui non uidit structuram eius, de illo dicitur, quod in omni terrarum orbe tam magnificum et sanctum aedificium nunquam uiderit. Quae SALOMONIS uerba GENTIVS i) sublimi stilo ita reddidit: Hic famosissima et toto

D 2

terra-

e) conf. **מכחת מרות** cap. V. §. 4. Edit Trident fol. 394. col. 1.

f) ad titulum זבחים cap. V. fol. 54. col. 2. edit. EMMANVELIS BENE-
VENISTI.

g) in ichnographia sua ad codicem טריה fol. 144. col. 2. edit. Mischnae Willhermsdorffensis 1684. in quarto.

b.) in SCHEBET IVDA Edit. Amstel. 1655. in octavo fol. 68.

i) in *Hist. Judaica* 362.

terrarum orbe celebratissima fuit illa Sena orum curia, quam Hebraei sua lingua LISCAT HAGGAZITH appellare consueuerunt, cuius aedificii tantus splendor tantaque magnificentia fuit, ut totus terrarum orbis nibil ei simile, aut secundum habere uideatur. Causam uero cur synedrium eo in loco fuit constitutum apte exponit SALOMO BEN WIRGA k) quod iuri sacerdotibus dicundo iudicium LXXI. virorum fuerit praestitutum: שָׁמֶן מִפְנֵי שְׁעִקְרָה לְדוֹן אַת הַכֹּהֲנִים וְאָמְרוּ כִּי כָל בְּהַנּוּ שָׁנְמָצָא בְּנוּ פְּסֻול וְנָדָע מִרְאֵן סְנַחֲרִין הִיה לֹבֶשׂ שְׁחוֹרִים וּמוֹצִיאִין אָתוּ מִחְבְּרַת הַכֹּהֲנִים וְהַוְּלֵךְ אֶל בֵּיתוּ וּמִתָּאֵל וְאֵם לֹא נִמְצָא בְּנוּ פְּסֻול יוּם הִיה עֹשֶׂה לְאוֹהֶבְיוֹ וְאָמַר בָּרוּךְ שְׁבָחֶר בְּזַרְעוֹ שֶׁל אַהֲרֹן לְשָׁرָת בְּקָרְשִׁים quod ibi conclave hoc exstructum erat, causa primaria fuit iudicandi sacerdotes, et dicunt quod omnis Sacerdos, si quid profanum in illo inueniebatur et a Synedrio magno deprehendebatur, nigris uestibus induendus et e societate sacerdotum eiiciendus est, atque in domum suam redibat et lugebat; Si uero nibil profanum in illo inueniebatur, diem festum amicis suis constituebat dicens: benedictus, qui elegit e semine Aharonis ad sacra exercenda in sancto sanctorum. Haec sufficient de loco huius confessus dixisse, plura hac in re si quis peruestigare cupit, adeat CONSTANTINVM L'EMPEREVR, l) qui quum de tota templi structura agit, etiam de huius conclavis situs fusius disputat.

Nunc etiam dispiciamus quis huius *confessus modus*, et quae *forma* fuerit? Formam subelliorum, quae occupabat summus Iudeorum Senatus a consuetudine omnium fere populorum in foris suis consideri, alienam fuisse, Iudeorum DOCTORES, qui nobis praecipue de

k) loco antea citato

l) ad titulum Talmudis Middoth cap. V, Sect. 3.

de antiquitatibus et rebus suis gestis optimam perhibere queunt cognitionem, auctores sunt. Hi uero tradiderunt, consedisse synedrii magni Assessores in *subsellis* ad MODVM AMPHITHEATRI exstructis. Primo loco ipsius *codicis* **סנהדרין** testimonium hac de re in medium profaram, huic uero alios rerum in Iudea gestarum non minus peritos scriptores iungam. Sequentia itaque e *tractatu* m) SANHEDRIN ipso habeto **סנהדרין** והוא כחץ גורן עגולה כרי שהו ראין זה את זה : ושנו סופרין הדינו עמרין לפניהם אחד מימין ואחד משמאלו וכוחבין *senatus summus erat instar dimidiae areae loci rotundi*, ut se inuicem intueri possent, et duo scribae forenses stabant e regione illorum, altera dextra, et alter a sinistra, et inscribebant uerba absoluendum et condemnantium. Haec uerba in suo Hebraearum antiquitatum systemate praestantissimo RABBI MOSES BEN MAIMON n) ita explicuit: **הגרול בחכמתה שבគולן** מושיבין ראש עליהן והוא ראש הושיבה והוא שקורין אותו נשיא בכל מקום והוא העומר תחת משה רבינו ומושיבין הגרול שבשביעים משנה לראש יושב מימינו והוא הנקרא אב בית דין ושאר השבעים יושבין לפני שניהם כפי מעלהם כל חגרול מחברו בחכמתה יהי קרובה לנשיא משפט אלו יותר מחברו והם יושבין בכתמו חצי גורן בעיגול כרי שיויה הנשיא עם אב ביתqui sapientia inter omnes elucebat, illum super se caput constituebant, et hic erat confessus buius caput, et quouis loco nominabatur ab illis princeps, et hic personam Mosis Magistri nostri agebat. Et constituebant septuaginta uiris maiorem, capiti secundum, qui ad eius dextram sedebat, et

D 3

pater

m) cap. IV. §. 3.

n) in HILCHOTH SANHEDRIN cap. I. fol. 733. col. 2. editionis maioris Venetae, 1678.

pater domus iudicij vocabatur. Reliqui vero septuaginta virorum coram his duobus sedebant pro dignitate sua, omnis vero maior socio suo in sapientia erat propior principi a sinistra ipsius super socio suo, illique sedebant sicut in area amphiteatro simili, ita ut Princeps cum Patre domus iudicij omnes intueri posset. His adde, quae OBADIAS DE BARTENORA habet: יושכין בעגול כחץ ירח ובענולה שלימה אין זוטבים מפני שגדוכים (o) et sedebant in loco lunae dimidiatae simili, in circulo integro autem non sedebant propter necessitates litigiorum et testimoniis, ut coram omnibus congregarentur et loquerentur. Pari modo GEMARA p) BABYLONICA de figura Synedrii magni scribit: (p) אמר רבי אחא בר חננא ראמר קרא שריך אנן הסהר אל וחסר המוג ונוטר שריר או סנהדרין ולמה נקרא שמה שריר שדא יושבת בטיבו של עולם אנן שהיא מגינה על כל העולם כוון הסהר שהיא רוסה לסהר אל וחסר המוג שם הוזכר אחת מהם לצתת רואין אם יש עשרים ושלשה כנגד סנהדרין קטאה יוצא לא ואיןו יוצא בתנך ערמת הרים מה ערמת חפטים הכל נהנין ממנה אף סנהדרין הכל נהנין מטעמיהן סוגה בשוoshנים שאפילו בסוגה של שן חלקו מים ואחד יין (quod ad uerba illa attinet; (quae scilicet in tractatu SANHEDRIN de huius confessus FIGVRA reperiuntur dicit RABBI ACHA filius CHANINAE quod dixerit scriptura: Umbilicus tuus est pelvis figurae lunaris cui nunquam deerit uinum mixtum etc. Cant. Cant. VII. 3) quem potum illum mixtum Ebraei per duas partes aquae et unam uini explicant.) Umbilicus tuus hic est senatus magnus, et cur nomen ipsius vocatur umbilicus tuus? quoniam haec sedes est in umbili

(o) in citatum locum SANHEDRIN fol. 186. col. 2.

(p) ad Cap. IV. tituli SANHEDRIN fol. 37.

umbilico huius uniuerst; peluis, quoniam illud est propter hunc orbem uniuersum; figura lunaris, quia sedes eius luna dimidiatae similis est; cui nunquam deest uinum mixtum, quoniam si cuidam senatorum necesse fuerit exire (uti glossa ibi explicat) **לעסקי חוץ לשלכה** negotiorum suorum causa extra conclave obseruandum erat, num adsint uiginti tres instar senatus minoris, et tunc exire poterat, sin minus, non exire debebat. Venter tuus acerius tritici, quid est acerius tritici? est id e quo unusquisque commodum percipit, pari ratione quilibet e senatu magno commoda percipit consiliis illorum; circum septus liliis, nimirum uelut lilio tantum tenui septo a nemine in illud rupturae rumpebantur. Sic etiam locum illum cantici Canticorum, quem GEMARA BABYLONIA allegauit, INTERPRES CHALDAEVS q) de Praefide et septuaginta huius senatus magni senioribus nec non de confessus FIGVRA SEMICIRCVLARI explicat, inquiens: וְיָשׁ סַתִּיבָתְךָ רְיֵי בְּכוֹתְיהָ מַתְפְּרֶנְסִין כָּל עַלְמָא הַיכְמָה דְּעֻבְּרָה מַתְפְּרֶנְסִין מִן פְּרָתְּוָה בְּמַעֲנָה דְּיוֹאָסָה בְּהַיּוֹק בְּאוֹרִיתָה כְּאָגָנָה דְּסִיחָדָה בְּמִתְיָה לְרָכָה וּלְסָבָא לְזָכָה וּלְחִיבָּה וְלֹא חַסְרִין מַזְוִי דְּנָהָרָא רַבָּא רְיֵי נַפְךָ מַעֲרָן וּשְׁבָעִין חַכִּימִין מַסְחָרִין יְתָה כָּאָדָר סְגָלָל וְאַצְרִיּוֹן מַלְיָן פְּנֵי מַעֲשָׂר קְדוּשָׁה וְדָרָא וְנְדָבָתָא רְסִיגָּו לְהַזְוָן עֹזָרָא כְּהָנָה וְרוּבָבָל וְשָׁועָ וְנְחָמִיהָ וְמְרָכִי וּבְלְשָׁן אֲנָשִׁי כְּנַשְׁתָּא רְבָתָא דְּמַתִּילָן לְזָהָרָן Et caput aademiae tuae, per cuius merita gubernatur mundus uniuersus sicut foetus emutritur ex umbilico in utero matris sua, splendidus est in lege sicut dimidius circulus Lunae, quando uenit ad discernendum quid mundum uel immundum est, ad absoluendum et condemnandum; et non deficient uerba legis ab ore ipsius sicut aquae fluminis magni non deficiunt, egressuri ex berto Eden: et septuaginta

q) in BRIANI WALTONI Bibliis polyglottis ad Cap. VII. Cantici Canticorum pag. 442.

r) in SEPHER RABBOOTH fol. 273. Edit. Willhermsdorffensis 1673. conferatur
et eodem folio existans ubi R. ISCHASCHAR BEN
NAPHTHALI uerba RABBA BAR NACHMONI ita explicat **טהנות כחונת**
חרר שיצא מנו אזה רה לבל לישראאל ודרש אגן על לשכת הגזיות
שהיתה כחרר עגול סביר כחצי גורן עגולה *conclave*
unde emanant regulae uitae omnibus Israelitis, et per peluum intelligitur conclave illud saxeum, quod erat ut conclave circumscriptum rotundum, et instar dimidiae areae rotundae.

מְרַבֵּי natui magno excellentissimus, qui est in illis. Nec non ille locus in רַבָּא eodem autore s) RABBA BAR NACHMONI ubi hunc *Canticorum* locum amplius illustrat, insignis, huiusque tenoris est: שֶׁרֶךְ אָגָן הַסָּהָר מְרַבֵּר בְּסִנְהָרְדִין שְׁהִתָּה נְתוּנָה בְּלְשָׁכָת הַגּוֹיִת וְהָא מְשׂוֹלָה בְּשֶׁרֶךְ וְלֹמַה מְשׂוֹלָה בְּשֶׁרֶךְ אֶלָּא מֵהַשְּׁרֶךְ הוּא נְתוּן בְּאֶמֶץ הַגּוֹף כְּךְ סִנְהָדְרִין שֶׁל יִשְׂרָאֵל נְתוּנָה בְּאֶמֶץ שֶׁל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ Umbilicus tuus est area figurae lunaris, dicitur hoc de Senatu magno, qui positus erat in conclave caesi lapidis, et umbilico comparatur illud conclave, quam ob rem uero umbilico comparatur? quia sicut umbilicus in medio corporis positus est, sic senatus magni confessus in medio templi collocabatur. GEMARA autem HIEROSOLYMITANA t) hanc ueritatem, de confessu huius senatus e dimidia parte rotundo, illustrat exemplo, sequentia proferens: סִנְהָדְרִין הִתָּה כְּחֵצֵי גָּרוֹן עֲגֹלָה וְהַנְשִׁיא הִיה יוֹשֵׁב בְּאֶמֶץ כָּדוֹ שְׁחוּיו רֹאוּן אֶתְתוֹ וְשׁוֹמְעַן קִילו אֶלְעֹזֶר רְוי רְבִי צְרוֹק כְּשֶׁחוּה רְבִן גַּמְלַיאֵל יוֹשֵׁב בִּבְנָה הִיה אָבָא וְאָחִיו יוֹשְׁבִין מִימִינו וּזְקִנִּים משׁאָלוֹ מִפְנֵי כְּבָור הַזָּקָן Senatus magnus erat instar areae dimidiae rotundae, et princeps erat sedens in medio, ut eum intueri, uocemque ipsius melius audire possent. RABBI ELIESER dicit, quod docuit RABBI ZADOK, quando RABBAN GAMALIEL in Iabne sedebat, pater et frater eius a dextra, reliqui uero senatores a sinistra sedebant, ad reuerentiam suam huic seniori declarandam. Ultimo tandem loco liceat mihi unicum tantum testimonium ex egregio antiquitatum Ebraearum interprete, MOSE MIKKOZI, recensere, qui eruditus ac eleganter nos FIGV-

RAM

s) eodem libro citato fol. 171.

t) in TALMVDE HIEROSOLYMITANO fol. 19. ad tit. SANHEDRIN cap. I. col. 3.

RAM huius *confessus* in i. e. libro *praeceptorum magno* docuit:
 שם סנהדרין גROLה הקבועה בלשכת הנזות הייתה של שבעים ואחר
 שנאמר אספה לו שבעים איש מוקני ישראל ומושה על גביהם שנאמר
 והתיצבו שם עמר היו ע"א הגדול שבכולם ישב למעלה מכילן והוא
 הנקרא נשיא בכל מקום שבתלמוד ונקרא מופלא שברינוין והוא
 העומד תחת משה רבינו ואין ממן השבעים והגדול שבשבעים ישב
 אצל למטה חומנו והוא הנקרא אב בית דין וכל הגדול בחכמה
 מחברו הוא קרוב לנשיא יותר מימינו ומשמאלו וכן היה שנייה
 בתום טהנשיא ישב באמצע והזקנים מימינו ומשמאלו והוא כוון
ibi erat Senatus magni confessus conclus caesi lapidis infixus, ille constabat e LXXI membris, ut dictum est: congreges mihi septuaginta viros e Senioribus Israelis, et Moses erat eorum supremus, ut dictum est: et colloca illos ibi coram te. Sed aliter res se habuit cum summo omnium septuaginta viorū, qui sedebat in eminentiori loco quam omnes, et ille uocabatur princeps omni loco, qui de eo extat in Talmude; et uocabatur excellentissimus qui est in iudiciis, et ille erat loco Mosis Doctoris nostri, sed hic non erat ex his septuaginta viiris: maximus uero, qui inter hos septuaginta exstabat, sedebat prope eum et hic uocabatur pater domus iudicii. Omnis uero excellentior socio suo sapientia, propior erat principi a dextra uel sinistra ipsius, altero sociorum suorum. Et sic ex utraque parte perfecte duplicatum erat synedrium. Qui princeps erat, sedebat in medio, et seniores sedebant a dextra et sinistra ipsius, omnesque confidentes erant in area dimidia ex parte rotunda, ut se inuicem contueri possent. Et haec sunt illa Iudaicorum DOCTORVM testimonia, quae ad sententiam nostram

de

u) Parte II. operis sui in HILCHOTH SANHEDRIN praecepto affirmatio 97.
 fol. 186. edit. a DANIELE BOMBERGO Venetiis 1547.

de FIGVRA huius *confessus AMPHITHEATRO* simili stabiliendam enumerari nobis uisum fuit, uberius uero qui hac de re erudiri cupit, euoluat SELDENVM x) DASSOVIVM y) WITSIVM z) VITRINGAM aa) et LIGHTFOOTVM bb) qui plura hanc in rem illustrandum contulerunt.

E 2

Si

x) de Synedriis et praefect: ueterum Ebraeorum Lib. II. Cap. VI. pag. 156. seqq. et cap. XV, 373. seqq. Edit. Amstel. 1679. Recenset iunprimis ille celeberrimus antiquitatum Ebraearum perscrutator in hoc suo libro pag. 157. locum insignem de figura confessus Synedrii magni e codice Talmudico manuscripto, ut mihi uidetur, et quidem e TOSAPHTHA in cap. VIII. tituli SANHEDRIN qui uerbis GEMARAE HIEROSOLYMITANAЕ ad unguem usque respondet: **הנשיה יושב באמצע ווהזקנים טימינו** Princeps sedebat in medio et seniores a dextra et sinistra eius, cum itaque RABBAN GAMALIEL in senatus magni conclaui sedebat in Iabne, pater a dextra, et seniores a sinistra eius sedebant.

y) in Disert. de rerum Hebraearum imaginibus Thesis XVIII, p. 36, 37.

z) in Miscell. Sacris Lib. II, Dissert. III, de Synedriis Hebraeorum pag. 549. seqq.

aa) de Synagoga Veteri Lib. I. Part. I. Cap. VII. pag. 159. Editionis Francquevranac 1696.

bb) in libro suo, quem inscribit: *the temple especially as it stood in the dayes of our Saviour.* ibi pag. 136. Cap. XXII. *the Chamber or room Gazith, the seat of the great Sanhedrin,* ita uerba facit: *Their manner of sitting was thus; the eminentest among them for worth and wisdome, they appointed to be the Chief in the Councell, and him they called the NASI or PRESIDENT, and him they took to represent MOSES. Then the next eminent, they chose to be his second, and him they called ABH BETH DIN THE FATHER OF THE COVNCELL, or VICE PRESIDENT. He sate upon the right hand of the NASI (compare the Phrase of sitting on the right hand of power, Matth. XXVI, 64) and then the whole Sanhedrin sate on the one hand and one the other in a semicircle. On the right hand before them, and on the left, there were two clareks of the Councell one registered the acquitting votes and testimonies and the other the casting: compare Matth. XXV, 33.*

Si itaque haec omnia in medium prolata pensitamus, facillima ratione uerba LVCAE intelligere et explicare possumus, quando in historia STEPHANI accusati, et coram senatu Iudeorum summo constituti, scribere pergit: cc) οὐαὶ ἀτενησαύτες εἰς αὐτοὺς ἀπαντεῖς, οἱ κατεζόμενοι ἐν τῷ συνεδρίῳ, εἰδον τὸ προσωπον αὐτῶν, ὡσι προσωπον ἀγγελος. Attoniti igitur, uti sensus illorum uerborum est, et stupefacti omnes considerant, et tam se ipfos, quam STEPHANVM aspiciebant, et quum illum timidum, uultuque toruo accendentem credebant, multo magis animum eius hilarem, suauem et constantem admirabantur.

§. IV

TESTES CRIMINIS ACCVSATI TECTO NOMINE SEPARATIM TOTO DIE ERANT EXAMINANDI

Summam reuerentiam, decentissimamque obseruantiam, qua populus Iudaicus cultum Deo exhibere, et mandatis ipsius morem gerere consueuerat, etiam iis in rebus, quae ad actiones forenses pertinebant, uiolari non passus est. Lex diuina, quoties posteri Israelis a recto tramite aberrauerant, et grauiissima crimina contra summum Numen commiserant, toties illis de novo promulgabatur, ac nouis promissionibus et comminationibus inculcabatur. In memoriam igitur semper reuocans Iudeorum cohors primum suppli-
cium (a) ad quod iustitia summi Numinis unumquemque rapi iubebat, qui fratrem suum occideret, maximam et attentissimam cautionem in diiudicando homine, criminis cuiusdam capitalis reo, illoque condennando, adhibebat. Præcipua itaque huius rei cura ad praefides iudiciorum redibat, qui *examine testimoniū instituendo mora quadam suppli-
cium*

cc) Act. Cap. VII. uers. 15.

a) Gen. cap. IX, v. 6.

ciuum producere studebant. Deus enim illis in sacro codice praeceperat, b)
ut omnis ueritas, coram tribunalibus Iudaicis eruenda, ex assertis duo-
rum uel trium fide dignissimorum TESTIVM constare deberet. Hi uero
duo uel tres uiri, ad *testimonium* cuiusdam criminis capitalis perhibendum,
ad senatum adducti, non VNO EODEM QVE TEMPORE, nec CONIVN-
CTIM, multo minus APERTO NOMINE, TOTO DIE examinandi
erant. Modus autem et regulae, secundum quas ueritas eruenda et *testi-*
monium ex illis exigendum erat; nullo alio loco nobis melius recensentur,
quam in *Talmudis tractatu SANHEDRIN.* Regrediamur itaque ad
hunc *codicem*, et audiamus, si placet, quaenam ea de re proferat, quae
doceant, TESTES TECTO NOMINE, TOTO DIE suisse examinandos,
uerba *codicis* ita fluunt: c) סנהדרון השם א' ר' המניף אינו חייב עד שופרש יהושע בן קרחה בכול يوم רניין את הערים בכינוי יכה יוסי את יוסף נגמרא הרין לא והוא הורגים בכינוי אלא מוציאים כל אום לחוץ ושאלין את הנידול שביניהם ואומרים לו אמר מה ששותחת בפירוש והוא אומר והריוונין עומדים על רגלוין וקורעין ולא מאחין וחשני והשלישי Blasphemus non pro reo declaratur, nisi expressit nomen, i. e. יהוה שם המפורש. I. *Dixit R. Ioseph filius Karchae: toto die testes examinantur adhibito tecto nomine u. g. percutiat Ioseph.* Judicio finito illum non morte multant propter solum tectum nomen; sed dimissis omnibus foras, interrogant maiorem illorum, dicentes illi, edifferas ea, quae audiuisti, uerbis planis et distinctis. Ille uero testimonium suum fert. Indices surgunt ad pedes eorum, et uestes suas, non resarciendas, dilacerant; deinde secundus et tertius ait, ego eadem, quae ille, audiui.

E 3

Vt

b) Deuter. XIX, 15.

c) Caput VII. §. 5. Editionis Tridentinae fol. 189. col. 1.

Vt igitur *Ebraeorum IVRISCONSVLTI* cauerent, ne uirum innocentem criminis cuiusdam capitalis reum iudicarent, summa utebantur prudenter, attentaque cautione, ut in inquirendis diiudicandisque causis per *examen TESTIVM* intermitterent nihil. Et hac ex ratione euenit, ut Iudacorum iudices praeter illud, quod de *examine* cum *TESTIBVS TECTO NOMINE* et *TOTO* quidem *DIE* instituendo e *codice SANHEDRIN* adduximus, in munere suo rite fungendo tribus aliis modis et rationibus prudentissime usi fuerint. Alter enim canon, quem hac in actione obseruare solebant, erat: *unius cuiusque criminis, capitalis maxime, TESTES in foro non CONIVNCTIM sed SIGILLATIM SEPARATIMQUE sunt examinandi.* Et hoc institutum non sine ratione, communi consenu, a Iudeis assumtum est, quia in iudiciis suis peragendis sic se gerendo ueritatem, nec non ea, quae illi incongrua esse uidebantur, optime erui posse crederent. Nam si unus horum *TESTIVM* in praesentia reliquo. rum de hoc uel illo facto examinaretur, facillimum erat, ut caeteri non amore erga ueritatem, sed timore, ne ab hoc sibi alio loco magnum inferatur damnum adducti, *testimonio* illius consentirent, et hoc modo saepissime iniustissima causa talis uideri haud posset. Daniel ille Apocryphicus hac in re nobis praebet exemplum egregium, qui institutorum legumque maiorum suorum non expers ciuibus suis indignatus est, quum audiret, quod hi uiri, qui alias sapientiae auorum suorum peritissimi erant, Susannam, filiam Hilkiae, et uxorem Ioiakimi, propter simplicem delationem duorum *TESTIVM*, omisso *examine*, criminis adulterii ream accusauissent, et illam ob hoc peccatum, ad supplicium, isti delicto destinatum, iamiam raperent. Innocentiam uero illius mulieris non melius demonstrare ueritatemque facti eruere putabat Daniel, quam si unum-
quem-

quemque horum TESTIVM SEPARATIM, ex lege recepta, examinaret, si-
 ut ex AVCTORE *historiae Susannae* constat, qui inquit: d) καὶ
 εἰπε πρὸς αὐτοὺς Δανιηλ, διαχωρίσατε αὐτοὺς ἀπ' ἀλλήλων μάκραν, καὶ
 ἀνακρίνω αὐτοὺς. Et inchoato examine sententiam suam de illorum testimoni-
 o falso perhibito probatam dabat, nam unus interrogatus, quo loco
 illam cum uiro iuuene concubentem inuenisset, respondebat: e) υπό^ε
 σχινον, sub tilia, alter uero euocatus affirmabat: f) υπό πεύκον, sub quercu,
 Collatis horum relationibus mox apparebat, hos duos uiros se quidem
 coniunxisse, ut contra piam feminam crimen effingerent, sed in facto de-
 ferendo sibi non constabant. Daniel contra ea populo uniuerso demon-
 strabat, hos TESTES esse FALSOS, uti HISTORICVS in *relatione* sua
 pergit: g) καὶ αἱετησαν ἐπι ταῖς δύο πρεσβυταῖς, οἵτι συνετησαν αὐτοὺς Δα-
 νιηλ ἐκ ταῖς σοματοῖς αὐτῶν ψευδομάχεταις. Huic uero exemplo e
 libro quodam Apocryphico in medium prolatu iungamus ipsum codicem
) ubi assertum nostrum probatum et fundatum inuenimus: h)
 ביצר בודקים את הערים והוא מכניסין אותן מהר וטאיין עליהן
 ומיציאין את כל האדם להז' ומשירין את הנדול שבחן ואומלים לו
 אמר היביך אתה יורע שזה חייב לזה אם אמר הוא אמר לו שאנט
 חייב לו או שפלוני אמר לו שהוא חייב לו לא אמר כלום ערך שיאמר
 בפנינו הורה לו שהוא חייב לו טהרים זו ואחר כך מכניסין את השני
 ובורקים אותו אם נמצאו רברוחן מקוונין נשאין וגונתנים ברבר עינט
 אומרים

d) in HISTORIA SUSANNAE v. 51. LXX. Interpretibus adiecta a LAMBERTO
 BOS Franecquerac 1709. edit. pag. 1525.

e) libro citato v. 54. sub finem.

f) eodem libro v. 58. sub finem.

g) l. c. vers 61.

h) Cap. III. §. 6. fol. 186. col. 2.

אימרים זכאי ואחר אומר חייב זכאי שנום אמרים חייב ואחר אומר זכאי חייב אחר אומר חייב ואחר אומר זכאי ואפלו שנום מזמין או שנום מהיבין ואחר אומר אין יורע יוסיפו הרינן *Quemadmodum examinantur testes? Introducunt illos, bisque terrorem incutiant, et dimissis omnibus extra conclave, horum testimoniū natu maximum faciunt ultimum, seu coram iudicio remanere iubent, illique ita dicunt: quomodo tu nosti hunc illi debere? Si responderit, ille mihi dixit, ego isti debeo; uel quidam mihi hoc annunciauit, nihil dixit, usque eo dum dicit: in conspectu nostro confessus est illi, quod hic isti debeat ducentas Susas; seu denarios, (i. e. ducentas quartas partes sicli sacri, uel octauas partes imperialis) Postea etiam alterum testimoniū introductum examinant, si horum relata inter se consentire comperiantur, deliberant bac de re. Si duo dicant, ille est insens, alter uero dicat ille est reus, est innocens: Si duo affirment ille est reus, alter uero demonstret quod sit innocens, hic tamen criminis reus condemnatur: Si unus dicat, ille est improbus, alter uero, ille est iustus; uel licet duo illum pro insonte, aut duo eum pro reo declarant, unus uero dicat, mihi res non liquet, adduntur iudices.*

Tertia cura, quam ad hunc aetum forensem adhiberi iustum aequumque esse censebant, in eo constabat, ut non EODEM DIE, quo culpam uel crimen commissum deferebant TESTES, examinarentur, sed examen cum illis instituendum in DIEM CRASTINVM differente, ne festinando malum peius redderent, et impedirentur, quo minus in crimen, ad se delatum, ea, qua decet, cauta attentione et prudentia inquirere, et re explorata, pro diuersitate facti ius dicere possent. Hanc uero tertiam curam quartus tandem et ultimus modus TESTES examinandi sequebatur, quum hos uiros, ad testimonium suum de hoc uel illo crimine perpetrato legitime perhibendum, in forum coram synedrio magno deductos per certas

certas QVAESTIONES, ad quas accurate respondere debebant, explorarent, ut in deliberando et decidendo eo tutius agere possent, si constaret, quis ex illorum effatis absoluendus, quis condemnandus sit. Si autem nos de his QVAESTIONIBVS certiores reddere cupimus, quaenam, quales, et quot fuerint, adeamus tractatum, ibi enim omnes huic libro sedulo insertas, et usque ad nostra tempora memoriae proditas inueniemus: הו בודקין אותן שבע חקירות באיזו שבוע באיזו שנה (i)

באיוז חרש בכמה בחורש באזה יומם באיזה שעה באיזה מקום רבי יוסי אומר באיזה יומם באיזה שעה באיזה מקום טכריין אתם אתם אותו התריותם בו עבר עבורה זהה את מי עבר ובמה עבר Erant examinantes illos, i.e. testes, per septem quaeſtiones, qua septimana, quo anno, quo mense, quo die mensis, quo die, qua hora, quo loco? RABBI IOSE ait: quo die, qua hora, quo loco? Nonne uos illum nostis? nonne illum praemoniſtis? et si hic homo cultum falsi numinis exercet, quaerunt: quem coluit, et quomodo illi cultum religiosum exhibuit?

Nunc nostrum esse putamus, ut ea, quae antea ex ipsis Iudacorum ritibus institutisque exposuimus, ad praesentem casum applicemus, et videamus num eadem in TESTIBVS STEPHANVM falsissime accusantibus obseruauerint Iudices Hebraeorum. Duo potissimum nobis diuinus LVCAS memoriae prodidit, quae in examine TESTIVM neglexerunt. Primum momentum, contra quod Iudices in testimonio de STEPHANO prohibito accuratius inquirendo, peccarunt, fuit quod non solum EODEM DIE, quo nostri MARTYRIS delictum ad Senatum magnum delatum erat, assertis eorum fidem haberent, sed etiam TESTES

F

huius

i) Cap. V. §. 1. fol. 187. col. 1.

huius rei, ut decebat, non TECTO NOMINE, potius et TESTIVM, et STEPHANI EXPRESSO diiudicarent, et reum statim secum in iudicium raperent, uti AVCTOR Actorum Apostolicorum nobis hoc factum enarrat: k) καὶ ἐπισάντες συνηρπασαν αὐτὸν καὶ ἤγαγον εἰς τὸ συνέδριον. Alterum uero quod de illis dictu turpe est, hoc fuit, Iudices Hebraeorum ad hunc casum peruestigandum et de eo deliberandum in edictis TESTIVM audiendis et assumendis fuisse nimis credulos et faciles. Nam si in hoc facto diiudicando secundum canones iuris sui ciuilis legitime procedere uoluissent, illis incubuisset, ut de omni ac singulo momento prius, quam ius in STEPHANVM pronunciauissent, TESTES POSTRIDIE, non CONIVNCTIM, sed SEPARATIM, deinceps seueritate Iudicum perterritos, et legitimis QVAESTIONIBVS uexatos, accurate examinassent et explorassent: quae uero omnia tacet LVCAS 1) aperto testimonio, quod Iudei malitia et iracundia in nostrum MARTYREM commoti et abrepti, horum canonum et regularum maiorum suorum consulto obliti fuerint.

§. V

TESTIBVS IN SYNEDRIO TERROR ERAT IN CVTIENDVS GRAVISSIMIS COMMI NATIONIBVS

Egregium est uatis diuini IEREMIAE dictum de imperscrutabilibus animi humani adytis a) עקב הלב מכל ואנש הוא ט ידעת Cor

k) Actor. VI. u. 12. sub finem.

l) Cap. eiusdem uers. 13, 14, 15.

a) Ieremiae Cap. XVII, uers. 9.

Cor prae omnibus est insidians res, et illud est lethale, uel insanabiliter malum, quis illud cognoscet? Hoc monitos arbitror Hebraeorum Iudices de summo studio, summaque cautione in *examine testivm* adhibenda, qua efficerent, ne mala causa corruptis *testivm* sententiis ornaretur, bonaे uero horum malitia tenebrae offunderentur. Omnem enim nauabant operam, ut *accusatores* et *testes* grauissimis comminacionibus de grauitate personae, quam sustineant, ac rei, quae ex ipsorum *testimonii*s pendeat, commonefacerent, illisque *TERROREM incuterent*, ut sibi a peruerso *testimonio* studiosissime cauerent. Formulam huius exhortationis et paene adiurationis solennem et satis prolixam, qua usi sunt ueterum Ebraeorum Iudices in *deterrendis causarum testibus* ab iniquo *testimonio*, dabimus e laudato *codice*, qui de grauissimis causis Hebraeorum forensibus egregie exposuit, et SANHEDRIN b) inscribitur:

כיצר מאימן את הערים על עיריו נפשות הו טכניות איתן
ומאיימן עליהם שטא תאמרו מאוצר ומשצעה עד מפני עד ומפני ארכ
נאמן שטענו או שטא אין אתם יודען שטענו לברוק אחכם בראשה
ובחקירה הו יודען שלא כריט מזונות רינו נפשות דינו טנונות אדם
נתן טון ומתכפר לו רינו נפשות רמו ודם זלעיותו תלוין בו עד סוף
העולם שכן מצינו בקין שהרג את אחיו שנאסר רשי אחיך צועקים
אינו אומר רם אחיך אלא רשי אחיך רמו ודם זלעיותו רבר אחר רשי
אחר שהוא וטן מושך על העצים ועל האבנים לפיכך נברא ארכ

F 2

יח. ריו

b) Cap. IV. §. 5. edit. Trident. fol. 187. col. 1. conferatur cum hoc R. MOSIS MAIMONIDIS Systema, quod iad CHASEKA inscribitur, in HILCHOTH SANHEDRIN cap. XI. fol. 737. col. 2. ibi hic uir hanc terrena formulam e codice SANHEDRIN ipso ad unguem usque fere repetit integrum.

וחיה ללבון של המאבר נפש אחת מישראל מעלה עליו הכתוב כאלו איבר אחד מילא וכל הקיימים נפש אחת מישראל מעלה עליו הכתוב כאלו קים עולם מלא ומכני שלום הרבויות שלא יאמר ארם לחבירו אבא גודל ס Abrams ושה לא יהו מינן אמורים הרבה רשות בשיטים ור הנדר גודלו של הק'בה שארם טבע כמה מטבחות בחותם אחר וכולן רומן זה לזה ומלך מלכי המלכים הק'בה טבע כל ארם בחותמו של ארם הא' ואין אחר מז'ן רומה לחבירו לפיך כל אחר ואחר חייב לומ' בשכלי נברא העולם ושם תאציו מה לנו ולצרה חזאת והלא כבר נאמר וזה עד או ראה או ידע אם לא גיד וגוטר ושם תאצ' מה לנו לחוב ברמו של זה והלא כבר נאמר באבור רשעים רנה:

Quomodo testibus in testimonitis de vita ferendis terrorem incutunt? Illos introducunt, et ita terrent: Forte dicitis e conjectura aut e rumore. Testimonium ex ore testis aut ex ore hominis ueracis audiuimus. Aut: fortassis nos estis expertes, quod nostrum erit, ut examini uestro per inquisitionem et investigationem finem imponamus? Scitote, quod iudicia animarum, uel capitalia, alio modo, quam iudicia Mammonis b. e. de rebus pecuniariis, instituenda sint? Nam, ad illa iudicia quod attinet, quae de Mammone ferenda sunt, homini peccatum remittitur, si pecuniam restituit: quod uero ad haec iudicia spectat, quae de criminibus capitalibus commissis aguntur, si nimirum testis in testimonio suo exhibendo aliquid commiserit, sanguis eius, et sanguis seminum eius, i. e. rei et eius posterorum, illi, qui falsum perhibuit testimonium, usque ad buius seculi finem imputatur. Sic enim de Caino innuimus quod de illo dicatur, quem fratrem suum interficerit, uox sanguinum fratris tui clamantium; Gen. IV, 10. Scriptura non dicit, sanguis fratris tui, sed sanguines fratris tui, hoc est sanguis ipsius, et seminum uel posteriorum ipsius. Altera sententia est, quod ideo janguines fratris tui legatur, quia sanguis eius super ligna

ligna et lapides effusus sit. Propterea enim creatus est unus homo, ut doceretis, quod omnis homo, unam animam ex Israele perdens, in sacro codice aestimaretur, quasi uniuersum mundum destruxisset; omnisque contra ea, qui unam in Israele animam conseruat, haberetur in Scriptura quasi integrum terrarum orbem conseruasset: deinde propter creaturarum, uel hominum pacem, unus tantum creatus est homo, ne dicat aliquis proximo suo: pater meus parente tuo maior est; denique tandem, ne Minaei id est haeretici dicant, quod multae potentiae diuinæ in caelo sint; porro ad Sancti illius Benedicti excellentias indicandas unus solummodo homo est creatus. Homo enim uno ex annulo multa signa exprimit, quae omnia sibi inuicem sunt similia: sed Rex Regum Serenissimum, Sanctus ille Benedictus unumquemque hominum ad primi hominis imaginem formauit, neque tamen unus ex illis socio suo similis est. Hanc ob causam unicuique conuenit dicere propter me hoc uniuersum conditum est. Si uero fortassis dicatis, quid ad nos, ut nos tantis angustiis immisceamus? Num ne uobis liquet, quod dictum est? Leu. V, 1. et ille testis fit, aut uiderit, aut scuerit, nisi indicauerit, etc. Fortassis dicetis: quid ad nos, ut rei simus sanguinis illius? annon uobis constat, quod dictum est Prou. II, 10. ob interitum improborum gaudium?

Quae sane Iudicibus STEPHANI iniustissimis fuisse notissima et quotidiano usu trita, nemo est, qui dubitet. Sed ne uerbulum quidem huius rei extat in historia LVCAE; quare uero est simillimum, hoc ab illis ex animo male in STEPHANVM affecto studiose neglegatum, praetermissumque fuisse. Nam sic agendo eo facilius innocentiam iustissimi uiri populum celare Senatus summus, illumque certe certius ad supplicium rapere poterat.

§. VI

INIMICI ILLIVS QVI REVVS ACCVSABATVR A
TESTIMONIO FERENDO ERANT
ARCENDI

Magnum imprimis cautionis et summae prudentiae, qua prae aliis populis in iudiciis suis exercendis utebantur Iudei, testimonium nobis praebet insignis ille delectus, quem in criminis cuiusdam capitalis TESTIVS constituendis faciebant. Decem enim corum erant genera, uti SELDENVS a) ex Ebraearum antiquitatum Scriptoribus praestantissimis nos docuit, quos non idoneos, a *testimonio* perhibendo arcebant, et in patria lingua פָּסֹולִים ineptos, illegitimos, baud idoneos, uocabant. FOEMINAE nimirum, quia, ubi de binis TESTIVS in sacro codice sermo habetur semper sexus masculinus nunquam autem sequior intelligendus fit; SERVI, quibus adde, si lubet, LIBERTINOS, hi enim plenam libertatem manumissione non fortiti erant; MINORES, aetate uirili non gaudentes; FATVI, SVRDI, una cum MVTIS; COECI, IMPII, IMPUDENTIORES, FALSI ante conuicti, de quibus nempe affirmari poterat, quod alia occasione in casu quodam forensi, turpissimis rationibus commoti, falsum perhibuerint *testimonium*; et ultimo tandem loco PROFINQVI ad *testimonium* de rebus capitalibus ferendum, certis ex rationibus, quas e lege sacra more consueto adiiciunt, non admittebantur. Ne autem nimis remotiora et a proposito meo longe aliena propnere uiderer, mittam ca, quae iamiam a SELDENO de decem non idoneorum TESTIVM generibus, nec non de rationibus cur a *testimonio* agendo

a) de Synedriis et praefecturis Ebraeorum Lib.II. Cap.XIII. §. II. p. 351. 352.

agendo fint cohibendi, prolata sunt; et ad alia genera TESTIVM minus idoneorum me conuento. Prius autem, quam his decem generibus, praeter multa alia, quae in *Scriptis Talmudicis* b) inueniuntur, unum adhuc addam,

b) uid. Codex SANHEDRIN Cap. III. §. 3. Edit. Trident. fol. 195.

col. 2. ibi, praeter ea, quae iamiam enarrata sunt, quinque adhuc genera ad testandum illegitima inueniuntur. Primum ille est ineptus ad testimonium prohibendum

משחק בקוביה qui aleis ludit; rationem

autem, cur hic ineptus ad hoc munus iudicaretur, adiicit R. OBADIAS

DE BARTENORA c. l. inquiens

וְאַלּוּ הָנֶן חֲפֹסְלִיָּה לְרוֹן וְלַהֲיֵרְךָ הַמְשַׁחַק בְּקוֹבִיא פְּסַול לְעַדְוֹת לְפִי שָׁאיְנוּ

מְהֻעָסָק בִּישְׁבוּ שֶׁל עַוְלָס וְאָסָר לְאַדְם שִׁתְּעַסְּק

בְּעוֹלָתוֹ אֶלָּא אוֹ בְּתּוֹרָה וְגַטְילּוֹת חַסְדִּיָּה אוֹ בְּסַחּוֹרָה

וְאוֹמְנָה וְמְלָאָכָה שְׁשָׁ בְּרַזְן יְשֻׁבוּ שֶׁל עַוְלָס Et illi

sunt inidonei ad iudicandum et ad testimonium ferendum, qui ludit aleis, in-

eptus est ad testandum propterea, quia non operam nauat tranquillitati et

conservacioni mundi. Nam homini uetus est in aetate sua alicui rei in-

cumbere nisi legi, siue operibus caritatis, uel beneficentiae, siue mercaturae, et

arti manuariae, aut alii operi, quibus negotiis omnibus conservatur tranqui-

litas mundi. Deinde ille illegitimi sunt, **מלויים ברובית** foenerato-

res, qui mutuum dant usurae et foenoris causa. Intelligunt autem

Iudei per hos homines tam **את הלוֹה** mutuo accipientem, quam

את המלוה mutuo dantem, et utrumque illegitimum ad testandum

affirmant, quia quasi signatis tabulis Deum Israelis abnegent, uti antea

citatus BARTENORIVS demonstrat: **ומלויים ברובית את הלוֹה**

וְאת הַמְלֹהָה שְׁנִיהָה פְּסַולִיָּה רְקִיְמָה לְזַן הַמְלֹהָה

וְהַלֹּה שְׁנִיהָה עֲוֹבְרִיָּה בְּלֹא תַּعֲשֵׂה Et foeneratores, tum

ille, qui mutuum accipit, quem qui mutuum dat, illegitimi sunt: nam no-

bis hoc in eo fundatum uisum est, quoniam mutuum accipiens, et mutuum

dans, uterque id fecit, de quo dicitur, non facies hoc. Coniungamus, si

placet, haec verba cum sententia illa, quae in codice BABA MEZIA

cap. V. §. II. fol. 172. col. 1. habetur, tunc uidebimus, horum uerborum

sensum eo facilius esse intelligendum. Ibi enim sequentia, quae nostrum

ad institutum spectant continentur: **וְאַילוּ עֲוֹבְרִין כְּלֹא תַּعֲשֵׂה המלה והלוֹה והערב והערים וחכמיּה אָסְרִים אַתְּ חַסּוֹפֵר**

addam, id est INIMICOS, quos e pari ratione a *testimonio* arcendos esse Iudei statuebant, pauca de PROPINQVIS et AMICIS, quamnam ob causam hi uiri contra reum in causa maxime capitali TESTES effe.

הספר עוברים מושׁׂבָּת לא תחן ומשום כל רקה ממן
ומושׁׂבָּת לא הריה לו כנושה ומשום ולא תשימין עליו
בשער ומשום ולפנֵי עור לא תחן מבלול ויראת מלאהיך אני ה' *Et hi sunt, qui transgrediuntur id, de quo dicitur, non facies, mutuum dans et mutuum accipiens, fideiussor, siue sponsor, et testes. Sapientes hoc etiam de scriba confirmant; transgrediuntur autem id hanc ob causam, quod possum est, non dabis, Leu. XXV, 37. deinde non accipies ab eo, non eris illi ut mutuum dans, non imponetis illi scenus, Exod. XXII, 24. denique tandem non pones coeco offendiculum, et uereberis dominum tuum, ego sum Iehoua, Leuit. XIX, 14.* Tertio loco arcebantur a testimonio perhibendo **מפריחי יוניכת** columbas euolare docentes, i. e. tales homines, qui columbas capiebant, et hoc furto clam commissio se ditiores reddebat, uti hoc R. MOSES BEN MAIMON eodem loco exposuit: **לפי שהם מישכין הוכרים בנקבות ונקבות בזכרים** columbas euolare docentes sunt tales, qui pecuniam accipiunt, quod non illis est, quia mares auxilio foemellarum, foemellas uero ope marium alliciunt. Quarto loco in iudicio nullum testimonium ferre debebant secundum leges suas **סוחרי שביעית** *uenditores anni septimi*, id est, frumentum anni septimi; hi enim sunt anni septimi; hi enim שביעית סחולא בפירות שביתם למס לאללה ולא לסהורה *cum fructibus anni septimi mercaturam agunt, dum huius anni fruges uendunt, cum tamen lex dicit: et erit quies terrae uobis ad comedendum non ad uendendum. Leu. XXV, 6.* His tandem ultimo loco associantur **אוספי שביעית** *collectores uel coactores frugum anni septimi*, quos exinde ad testandum illegitimos esse putant, quia tributum regibus soluendum a populo multis cum comminationibus adhibitsque iniuria colligebant: **בתחלת היו קוראים אותם אוספי שביתם** *atque collectores uel coactores frugum anni septimi*, **כלומר אוספי פירות שביתם לעצמן היו פסולים לערות כמו סוחרי**

esse non debeant, edifferam. Ratio, quam addunt cur PROPINQVI
in rebus criminalibus contra accusatum *testimonium* edere non possint,
e dicto quodam sacri codicis defumta est, in quo a Deo O. M. mandatur: e)

לא

סוחרי פידות שביעת מושבו האנשיים-השואלים מנת המלך
כך כך כוין תבואה בכל שנה והוא צריכין לאסוף תבואה
של שביעית לפרט ממנה מנת המלך In initio appellabant illos
anni septimi collectores, quod idem est, ac anni septimi fructuum collectores;
et hi pari modo illegitimi sunt ad testimonium exhibendum uti mercatores
annii septimi frugum ab eo tempore, quo multiplicabantur homines, qui pro
minta, uel pro tributo regis tot coros seu modios prouentus omnes per annos pe-
tebant. Et erant scilicet Israelitae indigentes colligere prouentus anni septi-
mi ad soluendum emina minam, hoc est tributum regis. Haec uero quin-
que genera ad testimonium ferendum illegitima iamiam a SELDE-
NO nomine impiorum comprehensa fuisse arbitror, quibus impiis ho-
minibus in lege diuina testimonium ferre uetitum est, quemadmodum
nobis hoc MATMONIDES in tractatu ערות pag. 745. col. 2. cap. X.
et MOSES MIKKOZI in eodem tractatu pag. 66. col. 1. in pracept.
negat. 213. demonstrarunt: הרשעים פסולין עדות מן התורה
שנאמר אל תשת יזר עם רשות לך עד חוץ ורשא
רכותים בפרק זה כורא אל תשת רשות לך *impii illegitimi sunt*
ad testimonium prohibendum a lege, quod dicitur: non pones manum tuam
cum improbo, ut sis testis iniquitatis. Et in capite III. §. i. codicis Sanhe-
drin Magistri hoc amplius explicant, et ad hunc casum applicant, dum pu-
tant, sensum Scripturae ita intelligendum esse, non pones, uel facies impium
testem.

e) Deuter. XXIV. cap. 16. u. quae uerba Targum ONKELOSI eandem
לא יומתן אבחן על פים בנין ובניין ob causam ita transtulit:
לא יומתן על פום אבחן איש אנש בחוביה ימוthon Non morientur
patres ex ore filiorum, nec filii morientur ex ore patrum, homo ob sua pec-
cata morietur. Conferatur in hunc locum רשי in commentario suo
Bibliis Buxtorfianis fol. 215. col. 1. inserto, qui hac de re ita scribit:
לא יומתו אבות על בנים בערות בנם ואבות בען בנים כבר

G

נאסר

לא יומתו אביה על בניים ובנים לא יומתו על אבות non morientur patres pro filiis i. e. loco eorum, neque morientur filii pro patribus, singuli propter sua peccata morientur. Ex hoc allegato dicto euincere cupiunt, parentes non solum non pro peccatis filiorum multandos, sed etiam non ex ore, seu *testimonio* filiorum, ob crimen quoddam perpetratum morti tradendos esse, et uice uersa.

Cre-

נאמר איש בחטאו יומתו אבל מ"ש שאנו איש מת בעז אביו
והקטנים מותים בעז אבותם Non morientur patres pro filiis, id est testimonio filiorum neque patres propter iniuriam filiorum; nam dictum est: homo propter suum peccatum morietur; quia nullus homo morietur ex iniuriae patris sui, nec infantes morientur propter iniuriam patrum suorum. Eandemque sententiam fouet MOSES COZENSIS במצות fol. 66. col. 2. praecepto negatiuo 215. sequentia proferens:
לא יומתו אביה על בניים ובנים לא יומתו על אבות מה
תלמוד לומר אם למלך שלא יומתו אביה בעז בני הרוי
כבר נאמר איש בחטאו יומת אלא שלא יומתו אביה בערות
בניים ובנים לא יומתו בערות אבות Non morientur patres pro filiis, neque filii morientur pro patribus; quid Talmud dicit, quum docet, quod patres propter reatus filiorum non morituri sint? ecce praeter id, quod dictum est, homo propter sua peccata morietur, etiam illud intelligi debet, quod patres e testimonio filiorum, neque liberis e testimonio parentum morte puniendi sint. Tandem hanc ueritatem testimonio egregio confirmat רמב"ם in HILCHOTH AEDOTH cap. XIII. fol. 746. col. 2.
הקרוביים פסולים לערות מן התורה שנאמר inquiens:
לא יומתו אביה על בניים מפני השטועה למך שבלל לאו זה שלא יומתו אביה על פי בניו ולא בניים על
פי אבות והוא הרין לשאר קרוביהם Propinqui illegitimi ad testandum e lege sunt, quoniam dicitur, non morientur patres pro filiis, quia ex traditione didicerunt, quod hoc omnino sit praeceptum negatiuum, non morientur patres ex ore filiorum, nec filii ex ore patrum, et hoc iudicium, uel ius etiam ad reliquos propinquos pertinet.

Credunt enim subintelligendum esse בְּנֵיכֶם עַל פִּי ex ore filiorum, et hoc ius quoque ad PROPINQVOS GERMANOS reliquos pertinere affirmant. Quemadmodum uero primaria causa, ut mihi persuadeo, haec fuit, quod ueriti fuerint, ne PROPINQVI, qui contra PROPINQVOS testimonium ferre cogorentur, amore erga illos ducti, talia proferant, quae ueritati sint incongrua: sic contra ea de INIMICIS hominis accusati, qui ad undecimum genus personarum ad testimonium exhibendum inidonearum referuntur, sine dubio colligere poterant, hos uiros, ex iracundia erga fratrem suum, ueritatis, mandati, et iustitiae diuinæ immemores futuros, grauissimaque scelera falso suo testimonio fratri accusato afficturos esse. Et hunc in finem aperte AMICI et INIMICI a testimonio ferendo reiiciuntur, in codice SANHEDRIN, d) ubi expressis uerbis legitur: וְאָלוֹ הַנּוּ הַפְּטוֹלִין הוֹאָהָב וְהַשׁוֹנָא אֹהָב נָה שׁוֹשְׁבִינוּ שׁוֹנָא כָּל שְׁלָא רַבְּרַעֲמָן יְמִינָם בְּאָבָה אֶל לֹא נְחַשְׁרָנוּ בְּרִית יִשְׂרָאֵל עַל כֵּךְ Et illi sunt illegitimi scilicet ad testimonium ferendum, amicus et inimicus, amicus, hic est paronymbus, uel pronubus, cuius auxilio pacta matrimoniorum facta erant; Inimicus, qui tribus diebus cum illo non locutus erat ex inimicitia. De illo enim dictum est: propterea non suspectus habebatur populus Israeliticus; quod nimirum in gratiam uel odium alterius falsum testimonium perhiberi patiatur. Cuius rei ueritas quoque ex alio loco ctdicis SANHEDRIN, e) nec non e R. OBA.

G 2

DIAE

d) Cap. III. §. 5. fol. 186. col. 1.

e) Cap. cit. §. 1. quo loco relatum legimus, quod uni parti litigantium licitum fuerit, alterius partis testes, ob legitimas causas, ut ineptos a testimonio ferendo arcere, et sic uice uersa: זֶה פּוֹסֵל עָרֵיו שֶׁל זֶה זֶה דָּבְרֵי ר' וְחַכְמֵי אָוֹתִים אַמְתִּים

DIAE DE BARTENORA f) expositione MISCHNAE in locum supra excerptum confirmari et demonstrari potest: hi enim loci rite inter se collati omnia ea, quae de hominibus ad criminis capitalis *testimonium* ferendum ineptis e MISCHNA allegauimus, in nostram sententiam exponunt.

Verum duo potissimum ex iis, quae enarrauimus, nostra ad negotia multa referre putamus, quibus momentis perspicue ac distincte explicatis unicuique demonstrare possumus, Iudeos in STEPHANO accusando et condemnando iniustissimos fuisse. Si igitur ea repetamus,
quae

אמת בזמנ שھוא מביא עליו ראה שהן קרוביות
או פסוליות אבל אם הוא כשרים אין יכול
Hic testes illius reuicit, et ille repudiat huius testes, haec sunt uerba Rabbi Meir. Et sapientes dicunt: quando?, tempore, quo adducit contra ipsos probationem, quod illi sint propinquai, uel ex aliis rationibus illegitimi, si uero legitimi sunt, pro illegitimis haberi nequeunt.

f) Vid. commentarius suus in codicis SANHEDRIN Cap. III. §. 5. fol. cit
שושבינו רעדי ביתו חיפתו פציל לו כל ימי החופה
לא נחשדו ישראל על כר להעיר שקר משוכנ
איבה ואחבה וכן הלהכה ורוקא בעדרות פליגי רבנן
עליה אבל בדין מorder רבנן רפסיל לו לרין דאי רחיבת
ליה אין רואה לו חובה ואי סני ליה לא מצא
לאפובי בזכותיהם *Paranympthus suus, hoc est familiaris suus in diebus nuptiarum ipsius, omnibus nuptiarum diebus illegitimus est ad testimonium scilicet ferendum. Populus Israeliticus propterea non suspectus habetur, ut inimicitia uel amicitia ductus testimonium falso perhiberi patiat. Et ita decisio est. De testimonio ferendo in utraque parte Magistrorum nostrorum subtilis controversia est; sed in iudicio concedunt Doctores nostri, quod ad iudicandum illegitimus sit. Nam si rei accusati amicus est, non uidebit alterius delictum, et si eius inimicus est, alteri remissionem iustitia sua non efficiet.*

quae de LIBERTINIS g) supra diximus, si illius memores esse uelimus, quod de *Sectariis* h) differuimus, ubi, PAVL O testante, probauimus primos Christianos a Iudeorum et Gentilium DOCTORIBVS pro *Sectariis* habitos esse; si denique haec cum iis, quae de hominibus ad *testimonium* ferendum ineptis dicta sunt, apte coniungamus, Iudeorum Iudices malitia ac iniuria erga MARTYREM nostrum reos esse arbitrabimur. Nam Senatum magnum non ea de causa conuocabant, ut ueritas erueretur, alias immemores non fuissent legis illius, secundum quam pii maiores SERVOS una cum LIBERTINIS, et INIMICIS accusati a *testimonio* ferendo in casu maxime capitali coerendos esse sanxerunt; et *testimonium* illorum de iustissimo homine, ut ineptum et illegitimum reieciſſent. Sed quemadmodum MATTHAEO i) docente *Pharisaet cogitarunt, ut consilium de CHRISTO uerbis irretiendo caperent*: sic etiam causam hoc loco quaerebant, propter quam STEPHANVM, quem in conatibus malis aduersarium metuebant, reum criminis blasphemiae et falsae prophetiae accusatum suppicio multare possent.

§. VII

INNOCENTIA REI ET A CANDIDATIS SY NEDRII ET AB IPSO REO DEMON STRARI POTERAT

Diu multumque inter eruditos, et antiquitatum Iudaicarum maxime peritos disceptatum est, numine discrimin *Synedrium magnum* inter, et

G 3

Aca-

g) uid. hui. Diff. §. I. pag. 9. seqq.

h) in eodem paragrapho, pag. 6.

i) Cap. XXII. verf. 15.

Academiam Ebraeorum statuendum sit, an ne? Numque idem sit ille locus, quo iuuentutem suam bonis artibus et altioribus disciplinis imbuc curabant, et quo ius in criminis cuiusdam reum prouinciabant? Hanc quaestionem inter Christianos eruditos excitandi et proponendi ipse Iudaeorum DOCTORES ansam praebuerunt, quia non satis perspicue ac distincte in scriptis suis omnia exposuerunt, et ea, quae solum ad בֵּית הַרְיָן גָּדוֹל *domum iudicii magni* referenda erant, non ab iis rebus segregarunt, quae ad בֵּית טְרִרְשׁוֹת *domum interrogatorium seu disquisitionum*, hoc est ad *Academiam* spectabant. Illi autem, qui huic sententiae subscribunt et asserunt, *Synedrium magnum* unum idemque cum Iudeorum *Academia* fuisse, fortassis, ut mihi quidem uidetur, his ex rationibus euincere student. Primum, quia non solum primis reipublicae Iudaicae florentis temporibus PRAESES *Synedrii magni* tum נֶשִׁיא Princeps, tum רָאשׁ הַיּוֹשִׁיבָה Caput *Academiae* uocabatur: sed etiam nostris temporibus, ablato sceptro Iudee, quo nullis gaudent *Synedriis*, RECTOR *Academiarum*, in quo ius docent, nomine אֲבֵ בֵּית רַיִן *Patris domus iudicii* insignitur, qui alias semper in confessu LXXI. uirorum amplissimo, Principi, ut antea in paragrapho tertio a) dictum est, proximus erat. Altera denique causa est, cur hoc affirmant, quod scilicet eodem loco, et iisdem personis *Academia* constituta fuerit quibus *Synedrium magnum*: quoniam illis SENIORIBVS conuenerit et ius dicere, et de rebus dubiis, uexatisque, a *discipulis* et CANDIDATIS quaeſiti, respondere, ac sententiam suam, quid de hoc uel illo caſu ambiguo statuendum sit, proponere. Sed si ea repetamus, quae iam iam a nobis supra de FORMA ET FIGURA SEMICIRCULARI concessus LXXI. uirorum proposita sunt; b)

et

a) pag. hui. diss. 36. 37.

b) pag. 28. seqq.

er quae porro de illa **S Y N A G O G A M A G N A** exposuimus, c) quam **Academiam** fuisse, et sua auditoria multis cathedris docentium, et subselliis discentium praedita habuisse statuimus, in qua altiores disciplinae docebantur, et ex qua his disciplinis imbuti erant STEPHANI accusatores; si tandem e consuetudine nostrorum temporum rem perpendamus, secundum quam Professores Iuris etiam Consiliarii et Assessores collegiorum superiorum, ubi ius dicitur, sunt, hosque *Senatus summi assessores* etiam imprimis disciplinae sanctioris Iudaicae, ut et Iuris-prudentiae DOCTORVM munus obtinere potuisse cogitamus: facile illis respondere potuerimus, magnum fuisse discrimen inter *Synedrii magni assessores* et inter iuris ciuilis in *Academia Iudaica doctorates*. Nullus enim in horum SENIORVM numerum recipiebatur, qui non antea e maiorum institutis iurisprudentia, et aliis huc pertinentibus disciplinis imbutus erat. Huc tandem accedit, quod in *confessu* horum SENIORVM non de rebus dubiis disceptabatur, sed solummodo uota absoluientium et condemnantium colligebantur, atque a *Synedrii praeside* pro criminis ratione in unumquemque reum ius dicebatur. Plura hac de re cupientem ablegamus ad SELDENVM d) et VITRINGAM, e) qui imprimis in hac quaestione exponenda dijudicandaque fuerunt liberiores.

Maioris autem momenti hanc quaestionem esse censeo, num uera sit ueterum Ebraeorum historia, *tres ordines CANDIDATORVM* in *Synedrio magno* constitutos esse. Et quem in finem illi ibi confederint, si non *Academia*
fuerit?

c) conferatur *nota* gg. pag. 14. sub finem.

d) lib. II. de *Synedriis Hebraeorum* Cap. X. §. 1. pag. 266.

e) Lib. I. de *Synagoga Veteri Part. I. Cap. VII.* pag. 156. seqq.

fuerit? Sane difficilior est haec quaestio priore, quia nobis incumbit, ut ante omnia demonstremus hos *tres CANDIDATORVM ordines* coram conuocatione LXXI. SENIORVM in *Synedrio magno* confedisse. Omnia Scripta DOCTORVM Iudaicorum si accuratissime perlustremus, at tamen nullibi inueniemus hos homines *Senatui magno* adscriptos fuisse, potius autem, quoties de illis sermo est, toties hos subfellia sua in *Synedriis minoribus* habuisse nos edocuit *codex SANHEDRIN* f) cum suis interpretibus BARTENORIO, et MAIMONIDE, g) qui fenten-

f) Cap. IV. §. 4. Edit. Trid. fol. 187. col. 1. ubi de tribus *Candidatorum* ordinibus sequentia memoriae prodita inuenimus: **וְשֶׁלַשׁ שׂוֹרוֹת שֶׁל**
הַלְמִידִי חֲבָמִים יֹשְׁבֵין לְפִנֵּיהֶן כֹּל אֶחָד וְאֶחָד מִכֵּיר
אֶחָת מִקְוָטוֹ הַיּוֹ צָרִיכִים לְסִטְרָה סֻמְכִין מִן הַרְאָשׁוֹנָה
וְאֶחָד מִן הַשְׁנִיָּה בָּא לְזֹה לְרִאשׁוֹנָה וְאֶחָד מִן
הַשְׁלִישִׁית בָּא לְזֹה לְשְׁנִיָּה וּבּוֹרְדוֹן לְהַזְן עֹור אֶחָד מִן
הַקְּחָל וּמוֹשִׁיבֵין אֲיוֹתוֹ בְּשִׁלְישִׁית וְלֹא הִיה יוֹשֵׁב בְּמִקְיָטָן
שֶׁל רָאשֵׁן אֶלָּא יוֹשֵׁב בְּמִקְוֹם הַרְאוֹי לְזֹה *Tres ordines discipulorum Sapientum, id est Candidatorum erant sedentes coram illis horum unusquisque suum seruabat locum. Si indigentes erant quandam promouere, promouebant unum e primo ordine, et unus ex ordine secundo succedebat ei in ordinem primum, et illum sequebatur unus e tertio ordine in alterum ordinem; denique tandem sibi adhuc unum eligebant e coetu populi, et illum collocabant in ordinem ultimum, et hic non in loco prioris, scilicet promori Candidati, sed in loco sibi conueniente confidebat.*

g) Conferatur R. OBADIAS DE BARTENORA in libro supra citato, qui hunc ritum et morem, secundum quem *Candidati* locum suum occupare solebant tantum de Synedriis minoribus interpretatus est. Simul uero expositioni suae non ineptam rationem addit, quod nimirum solummodo hi tres *Candidatorum* ordines in Synedriis minoribus eum infinitem positi fuerint, vt, si quidam reus absoluendus aut condemnandus esset, Iudices autem dissentirent et maxima pars condemnaret, minima uero absolueret, unus ex illis eligi, et numero iudicantium adiungi posset,

sententiam suam in maiori opere amplius defendere et illustrare annitatur, et cuius expositionem, magnus ille antiquitatum Ebraearum inter-

pres

posset, donec completeretur numerus Synedrii magni, qui e LXXI. membris constabat. Nam nunquam ultra unum et septuaginta iudices addere licitum erat. Porro euoluatur, si placet R. MOSES MAIMONIDES qui tam in commentario suo paruo, quam in maiori MISCHNAE expositione, in HILCHOTH SANHEDRIN Cap. I. fol. 733. col. 2. hac de consuetudine sequentia literis consignauit:

כָּל סְנַהֲרִין קְטַנָּה
מושבין לפניהם של של תלמידי חכמים בכל
שורה ושורה ב'ג' איש שורה ראשונה קלובה לסנהדרין
ושורה שנייה למטה הימנה ושלישית למטה הימנה וכל
שורה ושורה יושבין בה לפי מעתן בחכמתה אם נחלקו
הסנהדרין והיצבו לסתור אחר להוספה על טניון סומכין
מן הראשונה גROL' שבח וחראשון שבשורה שנייה בא
וושב בסוף שורה הראשונה כרו' לטלאות חסרונת וראשון
שבשלישית בא ווושב בסוף שורה שנייה ובורין להן
אחר משאר הקhal' ומושבין אותו בסוף שורה שלישית
ובן אם יצאו לסתור שני או שלישי על הסדר הזה הם

עִשִּׁים *Quod ad unum quodque synedrium minus attinet, constituebant coram illis tres ordines discipolorum sapientum, i. e. Candidatorum, in singulo ordine erant uiginti tres uiri; primus ordo proximus erat ipsi synedrio alter ordo remotior illo, et tertius denique hoc inferior erat. Quod ad quemlibet ordinem pertinebat, discipuli sedentes in illo erant secundum excellentiam suam in sapientia. Quum dispergitum esset Synedrium, et unum promouere indigerent, ad numerum suum augendum, promouebant e primo ordine maiorem illorum; primus uero ordinis secundi ueniebat et in fine primi ordinis sedebat, ad ipsius defectum hunc in modum complendum, ultimi ordinis autem superior assurgebat, et in fine alterius ordinis sedebat; denique tandem sibi ipsis alium e reliquo coetu eligebant, illumque in finem tertii ordinis collectabant; et sic, si duos aut tres promouere indigebant, secundum hanc dispositionem agebant.*

H

pres MOSES COZENSIS h) eandem sententiam fouens , secutus est. Licet itaque non afferere uelimus, hos CANDIDATOS in *Synedrio* illo

z) h) In HILCHOOTH SANHEDRIN Praecepto affirmatiuo 97. fol. 186. col. 2 בפרק אחר רינו מטינות טנו שכל סנהדרין קטן יושבים לפניהם ג' שורות של תלמידי חכמים ובכל שורה כ"ג איש הוצרכו לסמור סוטcin מן הראשונה מתחילה ואחר מן השניה בא לראשונה בסופה וنمשכין כולה למעלה ואחר מן השלישית בא לשניה בסופה ובורין להם עוד אחר מן הקהיל ומושיבין אותו בשלישת במקומות הראי לו והוא בסוף השורה וכולם נרים איש מקומו שהרי הקטן שבסנהדרין הוא גROL מכל השירות וקטן שבshoreה ראשונה הוא גROL משאר שתי השורות וקטן שבshoreה שנייה הוא גROL מכלshoreה שלושית לפי קר שניו בפרק ראשון עיר שאין בה מאה ועשרים איש אין מושיבין בה סנהדרין פריו שיהא שם ארבעה פעמים עשרים ושלשה וshoreה בטלנים של בית הכנסת ושני ספרי הropyנים שעומדים לפניהם אחר מן היימן ואחר מן השמאול אחר כותב דברי המזמין ואחר כותב דברי המחויבין ושני חונין ושני בעלי רינן שני ערים ושני זוממין ושני זוממי זומטין ושני גבאי דרך וכשיגיעו לחלק נוטין אחר מן העם מפני שהצראקה נכנית בשנים וסתחלקת בשלושה ורואה הוא המוחל ואמן הוא המקוין דם ולבלר ומלמר תינוקות הרי מאה ועשרים

In capite primo Sanhedrin, quod initium capit, iudicia pecuniaria etc. docetur, quod in omni Synedrio minori coram illis sedentes sunt tres ordines discipolorum sapientum, id est Candidatorum, et in unoquoque ordine uiginti tres uiri; et quum indigerent quendam promouere, promouebant unum ex ordine priore, statim ab initio, et unus ex altero ordine ueniebat in primum in finem eius; omnesque se iniucem sequebantur secundum eminentiam, ei unus ex ordine tertio ueniebat in secundi ordinis finem; eligebantque sibi ad hoc

illo magno, quod נגידת הגדות בבלשכת in conclavi cæst lapidis positum erat, aequæ ac in minoribus eodem modo ac ordine in tribus subselliis coram assessoribus confedisse: attamen ueritati non absimile esse uidetur, ob similitudinem minorum Synedriorum cum summo Hierosolymitano, illos in Synedrio magno, quum imprimis de criminе quodam capitali ageretur, præsentes fuisse; num autem e singulari reuerentia erga seniores steterint, an quodam ordine confederint, expressis uerbis a Iudeorum MAGISTRIS memoriae proditum fuisse non reperiemus. Missis itaque CANDIDATIS, quibus codex SANHEDRIN i) necessita-

H 2

huc unum e coetu, atque illum collocabant in locum ordinis ultimi illi conuenientem; hic ergo in fine ordinis huius erat, et omnes alter alteri ratione loci sui procedebant, ita, ut minimus Synedrii maximus inter omnes tres ordinis euaderet, minimus uero ordinis primi reliquis duobus ordinibus maior, et insimus denique alterius ordinis in ultimo ordine supremus esset. Propterea, quia in primo capite docetur, in urbe, in qua non sunt centum et uiginti uiri, non constitui debet Synedrium quoddam; sufficit quod ibi sunt quatuor uicibus uiginti tres et decem otiosi, domus congregationis, i. e. Synagogae, et duo scribae forenses, quorum alter a dextra, alter autem a sinistra coram illis stat, unus calamo excipit uerba absolucentium, et secundus ea, quae condemnantes preferunt memoriae prodit, duo custodes, et duo aduocati; duoque testes nec non duo testes falsi, qui possent dare falsum testimonium, porro duo, qui hos falsi testimonii lati contuincere possent, tandem duo collectores eleemosynæ, praeterea adhuc unus, ut essent tres qui distribuerent eleemosynas, et medicus, id est circumcisior, et chirurgus, id est uenaesector, libellarius, paedagogus hi sunt centum et uiginti.

וآخر כר מוכנosiין את חשי נ) Capite V. §. 4. 5. fol. 187. col. 2.
ובירקון אותו אם נמצא וברוחם מכונן פוחן בוכות אחר
אחר מן העדרים יש לו למלך עליו זכות או אחר מן התלמידים
יש לו למלך עליו חובה משתיקון אותו א�ר אחר מן התלמידים
יש לו למלך עליו זכות מעלהו אותו ומשיבין אותו בינהן
ולא

cessitatem *defendendi* REOS imponit, id potissimum obseruabimus,

REO

ולא היה יורד משפט כל היום יכול אם יש ממש ברכרו שומען לו ואפלו הוא אומר יש לו ללם על עצמי זכות שומען לו ובלבך שיש ממש בדבריו: אָתָּה נִמְצָאוּ לֹא זַכָּוָת בְּטֻרְחוֹ וְאָתָּה לֹא סְבִירָיו אָתָּה לְמַהְרָה הַיּוֹ מְזֻדוֹגָן זְגִיתָ זְגִתָּה הַיּוֹ מְמֻעָטָן בְּמַאֲכָל וְלֹא הַיּוֹ שָׁוֹתוֹן יֵין כָּל הַיּוֹתָן וְנוֹתָנָן וְנוֹשָׁאָן כָּל הַלִּילָה וְלַמְּחֻרָה מְשִׁכִּים וּבְאַין לְבִיתָת רַיּוֹן הַמּוֹכֶת אָוּמֶר אָנָּי מְזֻכָּה וְמְנֻכָּה אָנָּי בָּמְקוֹםִי וְחַמְחִיבִּי אָוּמֶר אָנָּי מְחַיִּיב וְמְחַיִּיב אָנָּי בָּמְקוֹםִי הַמְלָטָר חִיבָה מְלָטָר זַכָּוָת אָבֵל הַמְלָמָר זַכָּוָת אַיִן יִכְלֶל לְחֹזֶר וְלַלְמָר חֻכָּה טָעוֹ בְּרַבְּדָר שְׁנִי סִפְרֵי הַרְיִינָן מְזֻכְּרִים אָתָּה מִצָּאוּ לֹא זַכָּוָת פְּטָרוֹהוּ וְאָתָּה לֹא עַוְמְדוּסָם לִמְנִין יְבָ מְזֻכִּין וְרָא מְחַיִּיבִּין זְכָאי שְׁנִים עָשָׂר מְחַיִּיבִּין וְאַחֲר עָשָׂר מְזֻכִּין וְאַפְּלָוֹ אַחֲר עָשָׂר מְזֻכִּין זְכָאי עָשָׂר מְחַיִּיבִּין וְאַחֲר אָוּמֶר אַיִן יָוֹרֵעַ וְאַפְּלָוֹ עָשָׂר מְזֻכִּים וְשְׁנִים מְזֻכִּים אוֹ מְחַיִּיבִּים וְאַחֲר אָוּמֶר אַיִן יָוֹרֵעַ יָוֹרֵעַ יְסִיףָו הַרְיִינָן עַל כִּתָּה מְזֻכִּפָּן שְׁנִים שְׁנִים עַד שְׁבָיעִים וְאַחֲר שְׁלִשִּׁים וְשָׁשָׁה מְזֻכִּין וְשְׁלִשִּׁים וְחַמְשָׁה מְחַיִּיבִּין זְכָאי שְׁלִשִּׁים וְשָׁשָׁה מְחַיִּיבִּין וְשְׁלִשִּׁים וְחַמְשָׁה מְזֻכִּין רַנִּין אֶלָּו בְּנִגְד אֶלָּו עַד שִׁירָאָה אַחֲר מְנֻחִיבִּין רַבְּרִי הַמְזֻכִּין

Et postea quoque introducunt alterum testium explorantesque sunt illum, si horum relata inter se consentire comperiantur; initium in suffragiis colligendis ab absoluenteribus capiunt; si quidam e testibus dicat, est mihi, uel habeo aliquid, ut doceam, illum esse innocentem, aut unus e discipulis sapientum id est Candidatis dicat, est mihi, uel habeo aliquid, quo demonstrem, eum esse criminis reum, illum silere iubent: si autem quidam e discipulis dicat, habeo aliquid ut probem, hunc esse insontem, illum promouent, atque inter se ipsos confidere mandant, neque descendens est ab illo loco toto die, omnesque si quid certi in uerbis ipsius est, audiunt illum. Et si ipse quoque reus dicat, habeo aliquid quo demonstrem, me ipsum esse innocentem, audiunt eum, dummodo solidi quid in uerbis ipsius est. Si illum iustum esse inueniunt, eum liberum dimittant, sin minus, illum iudicare differunt in crastinum diem, con-

iun-

REO facultatem in *Synedrio* datam fuisse, *seipsum*, quoquo modo potuerit uolueritue, *defendendi*.

Vt igitur Ebraeorum IV DICES ius legitime in MARTYREM nostrum, *blasphemiae* et *falsae prophetiae* criminis REVM pessime accusatum dicere uiderentur, non solum TESTES explorare se, uti antea monitum est, k) sed etiam illi *defensionem* innocentiae suae permittere simulant. Hancque ob causam PONTIFEX SVM MVS (qui nunc ipse PRAESES *Synedrii magni* erat, nunc ad PRAESIDIIS finistram considebat, et saltem tertium semper locum in hoc confessu occupabat) assertis FALSORVM TESTIVM nullam fidem habens, STEPHANO manda-

H 3

bat,

junguntque binos et binos, et diminuunt cibum, neque bibunt uinum per totum diem; totaque nocte inter se de facto hoc conferunt, crastino die conueniunt et adeunt domum iudicij: Absoluens inquit: ego absoluo, et absoluo ego in loco meo; condemnans contra ea dicit: ego condemno, et condemnabo ego in loco meo. Qui docuerat illum esse reum, docere poterat eundem esse innocentem; qui autem demonstrauerat, illum esse iustum, non poterat conuertere, id est sententiam suam mutare, et probare illum esse reum. Si errant in facto quodam, duo scribae forenses id, quod actum est, illis in memoriam eorum reuocant. Si illum iustum esse inueniunt, eum liberum dimitunt, sin minus assurgunt ad uota colligenda. Si duodecim liberant, et undecim condemnant, iustus est; si duodecim illum ad poenam subcundam condemnant, undecim uero illum liberum pronunciant, aut si undecim illum absoluunt et undecim condemnant, unus uero dicit, res mihi non liquet; et porro si uiginti duo liberant et condemnant, unus autem dicit res mihi non liquet, adduntur iudices. Quousque autem addunt illis duos et duos? usque dum sunt septuaginta et unus. Si triginta sex absoluunt, et triginta quinque illum reum declarant, is iustus est; sin autem triginta sex eundem reum esse dicunt, et triginta quinque illum liberum pronunciant, disseriunt inter se de hac re, usque dum unus e numero condamnantium animaduertat causas et momenta absoluientium.

k) uid. anteced. paragraph. 4. 5. 6.

bat, ut se ipsum defendaret, quod uir literis elegantioribus satis imbutus, disertus et facundus orator esset. Taceo iam praeter dona naturalia etiam spiritualibus, teste LVCA 1) gauisum esse STEPHANVM, nec indiguisse alio ac disertiore causac suae patrono. Facultatem uero STEPHANO a PONTIFICE SVMMO datam, rem suam propugnandi, LVCAS his uerbis memoriae prodidit: m) εἰπε δέ ὁ ἀγ-
χιερεὺς ταῦτα γέτως ἐχε; ὁ δέ εἶφη. REVS iussis superiorum suorum morem gerens, hac licentia sibi beneuole, ut uideri uoluerunt, et si ex infensissimo inimicorum animo, concessa, usus est; idque ex elegantissima et plena diuino Spiritu oratione STEPHANI constat. Habuit enim, ut innocentiam, quae cum integritate uitae, et puritate doctrinae suae conueniebat, tum omnibus probis Israelitis, tum quoque iniustis suis IUDICIBVS, una cum uniuerso populo Iudaico ante oculos poneret, fatis prolixam elegantem, uenustram, nec non omni sapientia diuina refertam orationem, qua tam de fide et cultu suo religioso, quem summo Numinis exhibebat, rationem reddere, quam etiam singularem Dei beneuolentiam, et misericordiam erga Israelitas, illis in memoriam reuocare uolebat, qua Deus grauissima delicta, ab exitu ex Aegypto usque ad seculum Christi in maiestatem diuinam commissa, clementissime condonauerat. Verum contra leges Iudacorum forenses erat, interpellare STEPHANVM pro se dicentem. Ex lege enim Ebraeorum IUDICES REVM audire tenebantur, si ter, quater, quinquies, et amplius orationem suam

1) Act. Cap. VI. u. 5. καὶ ἐξελεξάντο Στεφανον αὐδρα πληρη πίσεως, καὶ πνευματος αγιας κ. τ. λ. et uersu 8. Στεφανος δε πληρη πίσεως καὶ δυναμεως ἐποιη τερατα. κ. τ. λ. et Cap. VII. u. 56. ὑπαρχων δε πλη-
ρης πνευματος αγιας κ. τ. λ.

m) Act. VII. Cap. u. 1. seqq.

suam denuo ordiretur, donec ALIQVID SOLIDI proferret. Bene hanc ob causam THEOLOGI ANGLICANI n) monent, quod SACERDOS SVM MVS illi non tam ex integritate, quam potius e prauitate animi sui ueritatis et innocentiae ipsius *defensionem* concesserit. Quia omnis ille, qui de CHRISTO et factis suis uerba faceret, *defensione* sua non considerata, eadem de causa, quod scilicet CHRISTVM NAZARENVM uerum MESSIAM et Iudacorum REGEM praedicaret, ex illorum peruersis sententiis morte multandus esset.

§. VIII

IUDICIVM CONDEMNATIONIS NON EODEM
DIE QVO REVVS ACCVSABATVR SED.
POSTRIDIE ERAT INSTI
TVENDVM

Inter utilissima gentis Hebraeorum praecepta, quae a maioribus repetere solent, memorabile est illud, quod festinationem in proferenda sententia de REO plectendo prohibet his quidem uerbis: a) אנשי כנסת נרולה

- n) In the annotations upon the *Acts of the Apostels* cap. VII. v. 1. in uerba are these things so commentantes, mentem suam sequenti modo exprimunt This saith he, having heard the accusations of the false witnesses; as if he would give Stephen a faire liberty to defend himself, whom he yet pre-judged, resolved before hand to condemn any thing which should be alleged in defence of the truth of Christ. See also Joh. IX. 22. there fore he demanded not why Stephen preached, as he did, bot whether he preached so, as intimating, that if he preached Christ he was to be condemned.
- a) Euoluantur PIRKE ABOOTH Cap.I. §. 1. Editionis Tritendinae fol. 211. col. 2.

נְרוֹלָה אַחֲרֵי שֶׁלֶשׁ דָבִים הוּא מְתֻנוֹם בְּרִין וְהַעֲמִידָו תַּלְמִידָו מְרַבָּה
 זַעַשׂ עַירִי Synagogae magnae dixerunt iria uerba; Sitis tardi in iudicio, constitutis discipulos multos, et legi faciatis sepem. Tribus his-
 ee regulis, si BARTENORIO b) fides non deneganda est, uniuersae
 legis, ex ueterum Hebraeorum sententia, obseruatio continetur. Maximi
 uero momenti praecipue prima est sententia p[re]e duabus, haec enim il-
 lis, FAGIO, c) LEVSDENO, d) MAIMONIDE, e) et
 OBADIA

b) I. c. hic uir in egregio suo commentario in *Capitula Patrum* sequentia
 profert: חַם אַחֲרֵי שֶׁלֶשׁ דָבִים הַדְבָּרִים אַחֲרֵי אֶלָּא
 שֶׁלֶשׁ דָבִים הַלְוָיו אָמְרוּ בָּהָן שַׁוֵּשׁ בְּהָם קַיּוּם הַתּוֹרָה
*Hi, id est, uiri Synagogae magnae dixerunt tres res uel tria uerba, fecerunt
 quidem uerba de plurimis rebus, sed haec tria uerba potissimum dixerunt,
 quia in illis continetur obligatio seu obseruatio legis.*

c) FAGIVS in commentario in eundem *Tractatum de Patribus* uerba: estote moram trahentes in iudicio non inepte hoc modo illustrat: monent, inquit, non esse praecipitandam sententiam, sed omnia diligenter discutienda, donec ueritas elucescat et nemini fiat iniuria.

d) Hic in literatura Ebraica uersatissimus uir in libro suo, quem in supra ci-
 tatum codicem פרקי אבות uocatum commentatus est, FAGIVM
 non solum magnis extulit laudibus, sed et se ipsum uestigia FAGIV
 in huius sententiae expositione secutum esse lubentissime fatetur, de
 uerbis: חַוּ מְתֻנוֹן בְּרִין estote tardi in iudicio ita scribens:
 FAGIVS transfert estote moram trahentes in iudicio, i. e. iudicia ne
 fiant cito, sed omnia prius diligenter discutiantur, donec ueritas elucescat:
 nam ut PUBLIVS ait: ad poenitendum properat, qui cito iudicat.
 מְתֻנוֹן est tardus, lenus, a מְתַחֵן exspectare, morari, tardare. FAGIVS
 olim ante seculum, ni fallor hunc tractatum translatis, et egregio commen-
 tario illustrauit, qui me mukum in hoc opere iuuat.

e) Videantur, si placet, ea, quae R. MOSES BEN MAIMON non ine-
 leganter hac de re differit: חַוּ מְתֻנוֹן שִׁיאָתָנוּ לְחַתּוֹרָה
 ברין

OBADIA DE BARTENORA f) testibus, quasi certos canones et limites praescribebat, secundum quos iudicia criminalia peragere debebant, et quos transgredi magnae illis ducebatur turpitudini. Quin imo haec regula maiorum: **SITIS TARDI IN IUDICIIS VESTRIS** maxime in causa fuit, cur **IUDICES** Ebraei tanta usi sunt cautione in accipienda deflatione, in **TESTIBVS EXAMINANDI**, et in sententia tam absolutoria, quam condemnatoria pronuncianda. Et hanc legem causam esse existimo, quod *Synedriis*, Judaicis non licuerit, criminis **REVM IPSO DIE**, quo *incusatus erat*, **CONDEMNARE**; Sed, uti e *codice SANHEDRIN* g) claris uerbis constat, **IUDICIVM**

הַרְן וְלֹא יִפְסַיּוּהוּ מֵהָרָה עַד שִׁבְינָהוּ שֶׁאָפֵשׁ שִׁתְגָּלוּ לְהֵם עֲנֵיָנִים שְׁלָא הָוּ נְגָלִים בְּתִחְיָה הַמְחַשְּׁבָה: estote moram trahentes in iudicio, hoc canone illis mandabatur, *ut differrent decidere seu diiudicare casum forensem, et non prius sententiam prouinciarent de hoc casu, quam illum intelligerent. Quoniam fieri posset, ut illis quaedam res aperirentur, quae in initio cogitationis, i. e. quum primum hoc de casu meditarentur, non apertae essent.*

f) Conferatur supra laudatus **BARTENORIVS**, qui in phrasin **הָוּ מַתּוֹנִין בְּרִין** estote tardi in iudicio commentaturus, sequentia in sententiam nostram fouet: **שָׁם בָּא רִין לְפִנְךָ פָּעֵשׂ וְשָׁתִים וְשָׁלָשׁ לֹא תַּאֲמַל רִין זֶה כִּבְרָבָא לְפִנְךָ וְשָׁנָתִי וְשָׁלָשָׁתִי כְּבוֹא אֶלְאָהוּ מַתּוֹנִין כְּלָוָמֵר מַתּוֹנִים קוֹרֵם שְׁתִּפְסֻקּוּ הַרְן** *Si forte coram te ueniat iudicium i. e. casus quidam iuridicus de crimine tam capitali, quam de re pecuniaria ad te deferatur semel bis aut ter, ne dicas: hoc iudicium, uel hic casus forensis iamiam bis aut ter ad me delatus est; sed estis tardi, hoc est sitis prius expectantes et meditantes, quam sententiam feratis, huncque casum forensem diiudiceris.*

g) Cap. IV. §. 1. fol. 187. col. 2.

CIVVM CONDEMNATIONIS IN CRASTINVM DIEM DIF-

FERRI debebat: אחר רני ממונות ואחר רני נפשות ברוריה
ובחקירת שנאטר משפט אחר יהיה לכם מה בין רני ממונות
לרני נפשות רני ממונות בג' ורני נפשות בכג' רני ממונות פותחן
בין לזכות בין לחובה ורני נפשות פותחן לזכות ואין פותחן לחובה
רני ממונות מtein על פי אחר בין מזכות בין לחובה ורני נפשות
stein על פי אחר לזכות ועל פי שנים לחובה רני ממונות מהזוריין
בין לזכות בין לחובה רני נפשות מהזוריין לזכות ואין מהזוריין
לחובה רני ממונות הכל מלמורים זכות וחובה רני נפשות הכל
מלמורים - זכות ואין הכל מלמורים חובה רני ממונות המלמר חובה
מלמר זכות והטלטרא זכות מלמר חובה רני נפשות המלמר חובה
מלמר זכות אבל המלמר זכות אין יכול לחזור וללמר חובה רני
ממונות רני ביום ונומרין בלילה רני נפשות רני ביום ונומרין
ביום רני ממונות רני בו ביום ונומרין בו ביום בין לזכות בין
לחובה רני נפשות רני בו ביום לזכות וביום של אחרים
לחובה לפיכך אין רני לא בערב שבת ולא בערב יום טוב:

*Vnum idemque est iudicium de rebus pecuniariis aeque ac de criminibus capi-
talibus, ratione inquisitionis et peruestigationis, quia dictum est: unum iudi-
cium sit uobis, Leuit. XXIV, 22. Eiusmodi uero discrimin inter pecu-
niaria inter et capitalia: in iudiciis de rebus pecuniariis iudicant tres per-
sonae; iudicia uero criminalia a uiginti tribus administrantur. In iudiciis
pecuniariis mox e parte absoluientium mox e parte condemnantium suffragia
colligere incipiunt; in bis tantum ab absoluientibus, non uero a condemnan-
tibus uota colligendi iniuum capiunt. In illis decisio tam absolvitoria, quam
condemnatoria fit, si una pars suffragantium alteram uno uoto superat; in
bis,*

bis, si reus est absoluendus, sufficit ut uno suffragio superentur condemnantes, sin autem condemnandus, necessario requiritur, ut absoluentes duobus uincantur uotis. In iudiciis de Mammone, seu re pecuniaria suffragantes reum absoluendi uel condemnandi gratia reuocare possunt uota sua; in iudiciis de uita autem sententia prolata, non, nisi rei iam condemnati absoluendi causa mutari potest. In rebus pecuniariis omnes testimonio suo rei innocentiam aut debitum docere possunt; in criminalibus autem quilibet innocentiam rei demonstrare, sed non omnes de delicto commisso testimonia exhibere possunt. In iudiciis pecuniariis, qui demonstrauit reum esse condemnandum, demonstrare potest eundem esse absoluendum, et contra ea qui indicauit reum esse absoluendum illi licitum est, sententiam mutare, et docere eundem esse condemnandum; Sed in iudiciis de casibus criminalibus ille, qui reum condemnandum iudicauit, absoluere potest, sed qui reum absoluendum censuit, mutata sententia, illum esse condemnandum docere nequit. Illis in iudiciis inquisitio rei de die instituitur, et de nocte fit decisio; in his uero et in rei crimen de die inquiritur, et de die ob idem crimen concluditur. Iudicia pecuniaria tam absoluendi, quam condemnandi gratia eodem die, scilicet, quo reus accusatus est, deciduntur; in his eodem die, quo iudicium inchoatum est, sententia de reo absoluendo profertur, condemnatoria uero incrastinum diem differtur. Propterea etiam neque in uespera ante diem Sabbathi, id est pridie Sabbathi, neque diei festi iudicia capitalia debent exerceri. His enim ex rationibus aliter se gerebant in rebus pecuniariis, aliter uero in criminibus capitalibus diiudicandis. Quauis scilicet occasione semper causa prima fuit, ut cauerent, ne nimia festinatione innocentis sanguinis rei a DEO iudicarentur, et eadem, qua innocentem puniuissent, morte mularentur. Contra ea si in IUDICIO CONDEMNATIONIS TAR-
DI ESSENT, eo melius illa momenta reuelari, peruestigarique pote-
rant,

rant, quae antea non apparuerant. Neque minus maxime congrua est haec lex una cum patrum sententia mandato beneplacitoque Diuino, qui, etiamsi mandauerit, ut ille morte puniretur, h) qui effunderet sanguinem fratris sui, nulla tamen alia ex causa Israelitis paecepit, i) ut sex in ipsorum regionibus exstruerent asyla, que homicida a vindicta et persecutione **שָׁלֹגְוָאֵל הַרְמָה** *a indicis sanguinis* tutus et securus confugere possit, donec appareat num consulto an ex improviso illud commiserit homicidium.

POST RIDIE igitur ex omnium MAGISTRORVM sententia IUDICIVM CONDEMNATIONIS REI cuiusdam INSTITVENDVM ERAT. Sed licet tritum ille proverbum: k)
SI VIS ESSE PIUS, ADDISCAS VERBA PATRVM, ET PIETAS DVCIT TE AD SPIRITVM SANCTITATIS non ignorarent IUDICES STEPHANI nostri: attamen iure iurando quasi inter se conuenerant, ut ne minimam quidem legem, cuius alioquin in casibus forensibus et criminibus maxime capitalibus memores fuerunt maiores eorum, in illo *condemnando* obseruare uellent. Nam quo propius in historia MARTYRIS huius enarranda ad supplicium ipsum accedimus, eo distinctius prauitatem et iniuriam IUDICIVM ipsius cognoscere nobis licet. IUDICES enim nequissimi non

conten-

h) Genesios Capite IX. uers. 6.

i) Numerorum Capite XXXV. uersu 6.

k) Euoluatur MAIMONIDIS Praefatio in Capitula Patrum fol. 208. col. 2.

הִיא מִן דְבֻעַי לְמַהֲיוֹ חִסְרָא לְעֵין בְמַיּוֹ דְאָבוֹת וְחִסְרוֹת :
מִבְיאָה לִידֵי רוח הקדש: *ille, qui cupit uel quaerit esse pius, studear, et diligentius meditetur in uerbis patrum; et pietas est ducens ad Spiritum sanctum.*

contenti erant, quod F A L S O S de illo constituerent T E S T E S, ut te-
stimonium perhiberent l) illum esse V A T E M M E N D A C E M et B L A S-
P H E M V M; sed etiam nimis p r a e c i p i t e s erant in d i i u d i c a n d o et c o n-
d e m n a n d o, uti phrases, m) ἐπισαντες συνηγπασαν αὐτον, porro n) ἐκ-
βαλοντες ἵξω της πολεως ἐλιθοβολγν, quibus L V C A S usus est, fa-
tis superque demonstrant. Instabant igitur Iudei magna animi com-
motione, ut S T E P H A N V S ad supplicium duceretur, ne forte ali-
cui in memoriam reuocaretur lex antea exposita de P R O C R A S T I-
N A N D A S E N T E N T I A C O N D E M N A T O R I A ; et cum forte
animaduerterent amicos S T E P H A N I ad eam legem se recipere
uelle, uiolentis manibus admotis eum ad supplicium rapiebant, et ex
urbe in magno tumultu eiiciebant. Credebant enim periculum esse in
mora, si I V D I C I V M C O N D E M N A T I O N I S de supplicio subeun-
do I N C R A S T I N V M D I F F E R E N T , et timebant, ne illae res,
quae in a c c u s a t i o n e, et T E S T I V M e x p l o r a t i o n e ad innocentiam ipsius
probandum multum conferre poterant, plebi aperirentur, et ipsi in per-
ficienda prauitate sua impedirentur.

§. IX

L A P I D A N D V S A V I A R E D V C I P O T E R A T S I
F O R T E A R G V M E N T V M I N N O C E N T I A E
I V D I C I B V S I N N O T V I S S E T

Q uum igitur I V D I C I V M C O N D E M N A T I O N I S finitum, et
sententia de R E O plectendo lata esset, non diutius huius I V D I C I I

I 3

execu.

l) Actorum Cap. VI. u. 13. ἐσήσαν τε μαρτυρας Φευδεις λεγοντας κ. τ. λ.
conf. hui. Diss. pag. 17.

m) hui. Cap. u. 12.

n) Cap. VII. u. 58.

executio erat differenda, potius autem *REVS* ex omnium *IUDICVM* sententia *E O D I E* a) quo ad poenam capitalem subeundam condemnatus erat, morte afficiebatur. Quare *S Y N E D R I V M* eum e iudicii loco in illum procul a *Synedrio* remotum, quo *sententia condemnatoria* in *REVM* exequenda erat, deduci curabat, quia *Summum Numen illis praeceperat,*

- a) In obseruatione huius legis tam strenui erant, ut ne mulier grauida quidem impregnatione sua excusari posset, quo minus supplicium eo die, quo id subire demandata erat, in se exequi pateretur. Nam tam iniurii et crudeles in matrem et foetum erant, ut illam tamdiu uerberarent, usque dum embryonem in lucem ederet, et deinde morti tradi posset. Evidentissimum hac de re inuenimus exemplum in *MAIMONIDIS* *in הילכות סנהדרין* Cap. XII. *שנgart רינו אין משה אין אלא יחרג בומו אפילו הייתה עוברה אין סטיניס לה ער שחדר ומקין אותה כנגד בית הרוון ער שיטות הולך תחולת אבל אם ישבה על המשבר סטינין לה ער שטלל:* *Finito iudicio non morabantur cum illo, sed occidebatur die suo,* i. e. qui ad supplicium subeundum destinatus erat. *Quin etiam, si uxor quaedam rea grauida erat, non morabantur cum illa, usque dum infantem in lucem ederet, sed ea uapulabat ab illis circa uterum, usque dum embryo ante necaretur: sed si sedens erat in sella parturientis, hoc est, si inchoabat foetum in lucem edere, morabantur cum illa, donec peperisset.* Conferatur ad hunc *MAIMONIDIS* locum insignem *T A R G U M I O N A T H A N I S*, qui Deuter. Capitis XXII. uersum 22. ita uertit et interpretatus est: *אִרְוֹם אֵין מַשְׁתַחַח גָּבָר מַשְׁמֵשׁ עַמְּתָתָא אֶתֶּת גָּבָר חָוֵן וַיַּתְקַטֵּלָן אֲוֹפָתְּרוּהָן גָּבָרָא דַמְשֵׁמֵשׁ עַמְּתָתָא וְאֶתֶּתָא וְאֵלֵן אֵין מַעֲכָרָה לֹא חַשְׁחֹנִיהָ ערָתְּלִילֵר אֱלֹהָן בַּיְהָא שְׁעַתָּא תַּקְטַלְוָנוֹן בְּשִׁינְוֹקָא Quod si inueniatur vir concubens cum muliere, uxore eius mariti, illi ambo interficiuntur, vir qui concubuit cum muliere et mulier. Quin si sit grauida, non morabitur cum illa usque dum pepererit; sed eadem hora interficiens illas strangulatione*

ceperat, b) ut BLASPHEMVM extra castra educerent, et ibi mortu triderent. Num locus executionis, uti MAIMONIDI uidetur c) circa sex millaria Iudaica a Synedrio ipso remotus fuerit, quae distantia alias inter Synedrium M O S I S, ad ostium tabernaculi in Leuitarum castris situm, et inter Israelitarum castra interfuisse creditur, affirmare non au sim. Sed quod ad locum ipsum attinet, definiendum, quo idololatrae supplicium subeundum erat, cum S C R I P T O R I B V S Hebraeis d) affirma-

zione Sudarii, et remouebitis ex Israele malum facientem. Plura hac de re inueniuntur in T A L M U D I S B A B Y L O N I C I codice סנהדרין Cap. VII. fol. 66. col. 2. et Cap. X. fol. 86. col. 1. pari modo euoluitur codex E R A C H I N Cap. I. §. 4. fol. 370. col. 2. nec non M O S I S COZENSIS סמ"ג in H I L C H O T H S A N H E D R I N Praecepto affirm. 98. fol. 188. col. 1.

b) Leuitici cap. XXIV. uers. 14.

c) I. c. M A I M O N I D E S sequentia de distantia loci lapidationis a Synedrio memoriae prodidit: מוציאין אותו להרגו ומקומם שהורגין ב בית דין היה חוץ לבית דין ורחוק מבית דין שנאמר הוצאה את הטקלל אל מחוץ למחנה ויראה לי שיהיה רחוק כמו ששחט מלין כמו שהיה בין בית דין של משה רבינו שהיה לפניו פתח אוהל מווער ובין מחנה ישראל: *Educebant illum ad occidendum. Locus, ubi Senatus reum occidere iubebat, erat extra domum iudicii, et remotus a Synedrio, sicut dictum est: educ maledicentem extra castra. Et mihi uidetur, quod distantia ipsius circa sex millaria fuerit; qualis distantia erat inter Synedrium Mosis Doctoris nostri, quod erat ad ostium tentorii testimonii, et inter castra Israelitarum.*

d) Videatur MOSES MIKKOZI in H I L C H O T H S A N H E D R I N Praecept. Affirm. 98. fol. 188. col. 2. אבל עובל עבודה זרה רגימתו בשער שעבר בו שכך דרשו רבותינו בפרק נערת מפני הקבלה על שעירך זה שער שעבר בו שיסկול שם: עור אומר שם בפרק נערת כי נערת המאורסה שזינתה

affirmamus, quod uel procul a portis urbis, uel ad ostium *Synedrii*, si urbs gentilibus accolis circumdata esset, *lapidatio* peracta sit. Quemadmodum autem nostris quoque temporibus non licitum est, ~~nam~~ ^{etiam} nisi *confessum* et *conuicatum* morte multare: sic etiam Iudeorum I V R I S-C O N S V L T I, qui eo cautius, et tutius in iudiciis suis criminalibus rem peragere cupiebant, non obliiti erant regulae illius: S I T I S T A R-D I I N I V D I C I I S V E S T R I S, quam antea exposuimus; e) sed lege sanxerunt, ut unusquisque R E V S, licet iamiam in uiam ad locum supplicii eductus sit, semel, bis, ter, quater, quinquies, reduci debeat, si forte de argumento quodam innocentiae I V D I C I B V S tum demum constitisset.

שׁוֹנֵתָה סֻקְלִין אַתָּה עַל פֶּתַח בֵּית אֲבִיה אֵין לָה
פֶּתַח בֵּית אֲבִיה סֻקְלִין אַתָּה עַל פֶּתַח שַׁעַר הָעִיר
וּבָעִיר שְׁרוּבָה גְּיוֹסָה סֻקְלִין אַתָּה עַל פֶּתַח בֵּית
דִּין: *Sed qui colit numen peregrinum, illum lapidibus obruunt ante portam, i. e. ciuitatis, in qua idololatriam commisit. Sic enim Doctores nostri exponunt in capite de uirgine, i. e. in tractatus Chethuboth Cap. IV. secundum traditionem oralem, ante portam tuam, haec est porta ciuitatis illius, in qua falsum numen coluit, ibi lapidabitur. Porro ibi in capite de uirgine dicitur, si uirgo est desponsata et se stuprari patitur, lapidibus illam obruunt ad ostium domus paternae, si non habet ostium domus paternae, illam lapidant ante portam huius urbis, et si urbs circumdata est accolis gentilibus, illam ad ostium domus iudicij lapidibus obruunt.* Eadem affirmit MAIMONIDES de idololatria occidendo in HILCHOOTH SANHEDRIN Cap. XV. fol. 738. col. 1. עִבְרָי עֲבוֹדָה זָרָה אֵין סֻקְלִין
אָתוּ אֶלָּא עַל שַׁעַר שְׁרוּבָה בּוֹ וְאַם חַוְתָּה עִיר שְׁרוּבָה
גְּיוֹסָה סֻקְלִין אָתוּ עַל פֶּתַח בֵּית דִּין:

Falso numini cultum exercens religiosum, illum non nisi ante portam urbis, in qua cultum falsum exercuerat, lapidibus obruunt, et si urbs multos habet incolas gentiles, eum ad ostium Synedrii lapidant.

e) uid. Paragr. huius dist. VIII. pag. 64. 65.

stitisset. Partim enim in itinere licebat R E O proferre argumentum innocentiae, partim uero officium CANDIDATORVM erat, ut quantum in Iurisprudentia profecerint, ea potissimum re demonstrarent, ut in argumenta pro innocentia R E I afferenda tum quoque inquirerent, cum res iam desperata esse uideretur. Totum in IUDICIO CONDEMNATIONIS, eiusque executione procedendi modum codex נגמר הרין (f) i. e. de iudiciis Iudaicis mirifice nobis retulit: f) סנהדרין טוציאן אותו לסקלו בית הסקילה היה חוץ לבית דין שנאמר הוצאה את המקלél אחר שטר על פתח בית דין והסורין בידו ואדם אחר רוכב הסוס רחוק ממנו כדי שהוא רואו אומר אחד וש לו ללית עלייו זכות הלה מטף בסודרין והסוס רץ ומעטירו ואפלו הוא אומר יש לו ללמד על עצמי זכות מהזירין אותו אפלו ארבע וחמשה פעמים ובלבך שיש ממש ברבריו: מצאו לו זכות פטרוחו ואם לא יצא ליסקל וכרו זeva לפניו איש פלוני בן פלוני ליסקל על שעבר עבירה פלונית Quum finitum est set

f) Cap. VI. §. 1. fol. 187. col. 2. conferatur ad hunc locum, LIGTHFOOT in libro suo, quem inscribit the temple cap. XXII. pag. 138. et 139. inquiens. Although the Sanhedrin did sit in the temple, yet were the executions without the city: as Leuit. XXIV, 14. Deut. XVII, 5. Hebr. XIII, 12. A&T. VII, 58. whipping and stoking was executed often in the temple Deut. XXV, 2. Ier. XX, 2. and for this purpose they had their שטרים sarjeants for officers ready attending them continually for the execution of such a penalty שוטרים הנט בעלי מקל ורצעעה The Shoterim (saith Maimony) were such as carried rods and whips, and they stood before the Judges: they went about the streets, and innes, to looke the measures and weights, and to beat every offender: and all their doings were by the appointment of the Judges: and whomsoever they saw offending, they brought him to the Judges and the judged him according to his offence.

K

set iudicium, educunt illum, ut lapidibus obruatur. Locus lapidationis extra locum iudicii erat; sicut dictum est: educ maledicentem, i. e. blasphemum, Leu. XXIV, 14. Vnus ministrorum forensium, ad ostium Synedrii seu curiae stabat et sudarium manu tenebat; alter uero homo equo uebebatur, et tam longe ab illo recedebat, quam necesse erat, ut priorem uidere possit. Dicit quidam, est mihi, uel habeo aliquid, ut doceam illum esse insontem, iste agitat sudarium, eques uero currit, et illum reducit. Quin etiam, si ipse reus dicit, habeo aliquid ut demonstrem me ipsum esse innocentem, reducunt illum, etiam si hoc quater et quinquies fiat, dummodo solidi quid uerbis suis insit. Inueniunt illum innocentem, liberum dimittunt; sin minus prodit lapidandus. Praeco uero illum antecedit et proclamat: Vir iste N. N. filius N. N. prodit lapidandus, propterea, quia hoc uel illud commiserit, et tales fuerunt ipsius testes; omnis qui sciat, illum esse insontem, accedat propius et innocentiam rei demonstret.

Secundum hanc legem duo requirebantur *lictores*, primus ante fores domus iudicii stabat, et agitato sudario signum edebat, quod scilicet aliquis e numero IUDICVM condemnantium, momentum quoddam perscrutatus sit, uel inuenerit, quod multum ad innocentiam REI declarandam iunaret. Alter uero *lictorum* equo insidebat, et tantum a primo aberat, ut animaduertere possit, num is, qui ante fores stabat, sudarium agitaret, cognito hoe signo, cursu concitato appropinquabat REO, et illum reducebat. Quin imo, si ipse REVS dicebat, se innocentiam suam docere, et demonstrare posse, quod absoluendus sit, toties ille redux in curiam factus nouum subire debebat supplicium, quoties id se de se demonstrare asserebat. Si uero nullum in uerbis eius reperiretur argumentum, iterum ad executionem sententiae condemnatoriae subeundam educebatur, quae noua reductio ad iudicium quinquies reuerti poterat.

Porro

Porro praeter hos duos *liciores praeco CONDEMNATVM* praeibat, qui uniuerso populo hunc *executionis astum* annuciabat, et unumquemque e plebis turba ad *CONDEMNATI* innocentiam defendendam euocabat; huncque apud Ebraeos in poenis irrogandis proclamandi modum Iurisconsulti nostrorum temporum scite et eleganter ad *ELOGIA CRIMINVM* referunt. g) Denique tandem MAIMONIDE expONENTE h) *REO* duo discipuli sapientum, hoc est *CANDIDATI* assocabantur, ut uerba eius accuratius perpenderent, et intelligere possent, num *hic et rationibus ab ipso ad probandam integritatem suam prolatis in Synedrium* reducendus, an *executio*ni tradendus sit.

Verum altum harum rerum in historia STEPHANI silentium! Quare in sententiam LIGTHFOOTI concedo, qui, dum in hunc locum commentatus est, inquit: i) *VEREOR NE NON ITA TECUM ACTVM SIT, O INNOCENTISSIME STEPHANE!*

K 2

§. X

g) Videatur *Illustris RIVINI Disputatio de elogiis criminum anno 1755.* habita §. XX. pag. 24.

h) In *TAAD CHASERA HILCHOOTH SANHEDRIN* Cap. XIII.
fol. 737. col. 2. **לְפִיכָּר מֹסְרֵין לוֹ שְׁנִיָּת תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שְׁוּמָעִין בְּרַבְרִיוֹ בְּרוֹךְ אָם יְשַׁ מְמַשׁ בְּרַבְרִיוֹ מְחֻזּוּרִין אָתוֹ וְאָם לֹא אֵין מְחֻזּוּרִין אָתוֹ:** *Propterea associabant illi duos discipulos sapientum, i.e. Candidatos, quibus in via uerba ipsius audienda et ponderanda erant, si aliquid solidi in uerbis ipsius inueniebatur, reducebant illum, si minus illum non reducebant.*

i) In Horis Hebraicis et Talmudicis ad Act. Apostol. Cap. VII. u. 58. pag. 78.

§. X

LAPIDANDVS HAVD PROCVL A LOCO LA
PIDATIONIS BINAS CONFESSIONES
EDEBAT

Quando igitur discipuli sapientum, qui reo assignabantur, ut uerba et rationes ipsius, quae ad innocentiam uitaeque integritatem declarandam in medium proferebat, perpenderent, in assertis eius nihil solidi reperire poterant. ultima uice CONDEMNATVS ad locum supplicio subeundo dedicatum educebatur. Prius autem quam REVS ad locum supplicii ipsum ueniret, illi mandabatur, ut crimina et scelera sua, quae in maiestatem diuinam commiserat, et quae nunc, quin illa re uera agnouisset, detestabatur, summo Numini ex intimo animi affectu, et summa demissima deuotione confiteretur. Quo facto, si illorum uera ex animi contritione ipsum poeniteret, et se ipsum propter talia scelera commissa supplicii subeundi REVM declararet, ut, licet in praesenti morti tradereetur, in futuro tamen seculo, cum ceteris pie defunctis aeterna frui posset salute. Iam igitur e codice סנהדרין repetam, quomodo et quem in finem CONDEMNATO BINAE CONFES-
תזה רחיק סבויות הסקליה (א) EDENDAE FVERINT? כעשל אמות אמורים לו התרבות שכן דורך הטעמתן מתרון של המתודה יש לו חלק לעולם הבא שכן מצינו בע Kun שאמր לו יהושע בני שם נא כבוד לאלקי ישראל ותן לו תורה ויין ע Kun את יהושע ויאסר אמנה אני חטאתי וכואת וגוי וממן שכiper לו ויהוינו שנאמר

a) Capite VI. §. 2. fol. 187. col. 2.

שנאמר ויאמר יהושע למה עברתנו יברך יהוה חום הוה
אתה עב科尔 וואי אתה עכול לעולם הבא ואם איןנו יורע
להזהות אופרים לו אטור תחא מוחטו כפה על כל עונתי רבי
יהודה אומר אם הוה יורע שהוא מזומם אומר תהא מיתה כפלה על
כל עונתי חז מעון זה אטרו לו אם כן יהו כל אדם אמר כך כיו
Si remotus est, scilicet reus, a loco lapidationis circiter
decem cubitos, dicunt illi, ut confiteatur; sic enim mos occidendorum erat, ut
confiterentur. Unicuique enim, qui confiteretur, est pars uel fors in seculo fu-
turo. Sic enim inuenimus de Achane, quod dixerit illi Iosua: fili mi ponas
uel tribuas quaeso gloriam Domino Israelis, et da ipsi confessionem. Et re-
*spondit Achab Iosuae, inquiens: uerum est, ego peccau*i*, sic et ita, etc. Et exin-*
de colligimus, quod confessio ipsius illum, i. e. peccata eius expiauerit; quo-
niam scriptum est: et dixit Iosua illi: cur nos perturbasti? Dominus te
perturbabit hoc die; hoc die perturbaberis et non in seculo futuro. Si reus
ignoret quomodo sit confitendum aiunt illi: dicas, sit mors mea expiatio
omnium iniquitatum mearum. RABBI TEHUDA dicit: si expertus sit,
quod quidam contra ipsum falsum exhibuerit testimonium, dicet: sit mors
mea expiatio omnium iniquitatum mearum, excepta hac, id est praesenti ini-
quitate. Dicunt illi, si ita sit, quilibet ad se ipsum purgandum, hunc in mo-
dum dicat.

Memorantur in uerbis, quae adscripsimus, **BINAE CONFESSI-
 ONES.** Reus enim, aut **CONFESSI^NONEM** peccatorum suo-
 rum edebat, quae ex peruersa Iudeorum sententia morte sua expiari cre-
 debat, his scilicet uerbis conceptam: **תְּהִא מַתֵּתִי בְּפֶרֶת עַל כָּל עֲוֹנָתִי.** Quae, cum STE-
 PHANVS meliora de uenia peccatorum impetranda edocet, repu-
 diaret,

diaret, probe sciens, propria morte nulla, sed solius IESV morte omnia expiari peccata, noluit superba Iudacorum formula uti, sed hanc de remissione peccatorum suorum in nomine IESV CONFESSIONEM edere, quam nobis LVCAS recenset, inquiens: b) καὶ ἐλαθόβολγν τοὺς Στεφανοὺς ἐπικαλγμένους, καὶ λεγοντα· Κυρίε Ιησὺ δεξαὶ τὸ πνεῦμα μογ. Quo facto primus omnium fuit in N. T. qui EDITA CONFES-
SIONE publica spem salutis futurae omnem in morte IESV reponendam esse docuit. Aut aliam dare poterat in momento supplicii CONFESSIONEM, si de innocentia sua satis conuictus esset, his uer-
bis conceptam: תְהִא מַתֵּחַ כְּפָרָה עַל כָּל עֲוֹנָתֵי חַיִּשׁ מַעַן זֶה: sit mors mea expiatio omnium iniquitatum mearum, excepta hac i.e. praesenti iniquitate. Sed tanta STEPHANVS in populum suum pietate fuit, ut non tam de se ipso, cuius innocentia satis manifesta esset, quam de populo, sibi iniuriam faciente precibus expiando cogitaret, et flexis genibus magna uoce ad DEVVM clamaret: c) Κυρίε μη ση-
σης ἀυροῖς τὴν αἴμαστην ταυτην.

Finita CONFESSIO N E CONDEMNATO antequam locum lapidationis, seu alias supplicii executionis ascenderet, R O T V S A M A-
R V S, a grano thuris et uino commixtus, porrigebatur: d) ut illum inebriarent, et mente sua sic perturbata, id efficerent, ne ad illud suppli-
cium, quod illi mox subeundum erat, attentus sit, et propter tantam
mortis acerbitatem perhorrescat. Hancque consuetudinem in sanctissi-
mo

b) Actorum Cap. VII. uersu 60.

c) Eiusdem Capitis uersu 61.

d) MOSES MIKKOZI in HILCHATH SANHEDRIN praecē-
pto affirmatiuo 98. fol. 188. col. I, causam, cur reo priusquam occi-
dere.

mo nostro Seruatore cruci affigendo Iudeos adhibuisse, M A T -
T H A E V S exposuit, inquiens: e) καὶ ἐλθοντες εἰς τόπον λεγομένον
Γολγαθα, ὃς εἴς λεγομένος κρανις τόπος, εδωκαν αὐτῷ πίειν, ὃνδος μετα-
χόλης μεμιγμένου, καὶ γευσαμένος, οὐκ ἀθλε πίειν. Inde partim intelli-
gimus, unde A C E T U M, uulgo sic dictum in supplicio C H R I S T I
ad manus fuerit, quod nonnulli Interpretes, qui rerum Ebraearum non
fatis periti sunt, et alienarum gentium antiquitates historiis sacris im-
miscere student, e militum Romanorum consuetudine, f) qui A C E -
T U M secum ferebant, exposuerunt. Partim uero cognoscimus, quare

Sospit.

ואחר שמתורה הדרת, *potum acerbum* porrigerent, addit, inquiens: משקן אותו קורט לבונה בכוס של יין קרוי שחתרפ רעטו עליו וושתבר ואחר כך יהרג במויתה שהוא חייב בה ובן אמר שלמה בפרק משלו לנו שבר לאובי ויין למורי נפש ישתה וושבח רישׁ ועמלו לא זכר עוד: Et post confessio[n]em illi praebebant granum thuris in poculo uinū, i. e. potum e grano thuris et uino confectum, ut conturbaretur cognitio de se, et ineibriaretur, et deinde illa poena, quam sabire condemnatus erat, occidebatur. Propterea dicit Salomo in libro de Proverbiis Cap. XXXI, 6. 7. Date perituro ineibriari, et uinum bibendum animo afflito, ut bibat, et obliuiscatur miseriae suae, et non amplius laboris sui recordetur. Confer. TALMUDIS BABYLONI-
EI HILCHOTH SANHEDRIN Cap. VI. fol. 43. col. 1. et BRIGHTFOOT in Horis Hebr. et Talm. ad Cap. Matth. XXVII, 34. pag. 492.

e) Matthaei Capite XXVII, 33. 34. uers.

f) Confer. THEOLOGI ANGLICANI in the Annotations on the Gospel according to St. Matthew Cap. XXVII, 48. qui in uerba with vinerger ita commentati sunt or broken wine such as the Roman Soul-diers had their allowance of, and did usually drink mixed with water; to which purpose they might have a vessel then at hand by them. See Ioh.

Sospitator bibere recusauerit, quia Iudeis animus erat, ut IESVM
inebriarent, ut diuinitatem eius hac re exploratam et deceptam certius
negare possent. Idem procul dubio MARTYRI nostro accidit, quem
tamen ea de causa, quod potus ille bibentes inebriaret et mente per-
turbaret, recusasse uidetur, quia LVCAS huius rei mentionem ne
verbulo quidem iniciat.

§. XI

XIX, 29. *Mark XV, 23. Luke XXIII, 36.* Errant igitur hi alias do-
ctissimi viiri, qui hunc potum acetum, seu militum Romanorum Posca
esse crediderunt, una cum MATTIA FLAGIO ILLYRICO, qui
in Comment. suo in MATTH. Cap. XXVII, 34. pag. 128. dicit: *fuit
haec potio mixta aceto felle et myrrha, quo, aperiendo uenae, et fluxum san-
guinis augendo, acceleraretur mors crucifixis, sed Christus e gustu intelligens
genus potus, noluit anteuertere horam suam.* Potius autem, ut in IOH.
Cap. XIX, 29. pag. 458. commentaturus pergit: *Christus iam omnibus
peractis, uitam finitus, petiit potum.* His quidem obiectionibus respon-
deo primum, quod Posca non nominari potuerit οξος μετα χολης
μεμιγμενον, uel, ut apud MARCVM legitur, εσμυρνισμενος οιος, sed
οξυκατον, quia Posca semper ex aceto et aqua C E L S O lib. II. cap.
30. PLINIO in Hist. Nat. lib. XXX. cap. 7. et VOSSIO in Ety-
mologico pag. 402. suffragantibus commixta erat. Deinde distinguen-
dum esse arbitror, inter potum, quem CHRISTO porrigebant, quum
in montem Golgatha ueniret, hic potus erat Ebraeorum קורט של יין
לבונה בכוס של יין poculum uini cum grano thuris commixti; et
inter potum, quem, quum ualde sitiret CHRISTVS, sibi ipsi expetiit, hic
erat acetum, aqua mixtum, uel militum Romanorum Posca quem po-
tum una cum armis et cibariis, omnibus in locis, SPARTIANO
in Pescenn. cap. VII. et in ADRIANO cap. X. LIVIO et PLAV-
TO in milite glorioso III, 2. 23. auctoribus, semper secum ferre, et
ad manus habere debebant.

§. XI

LAPIDANDVS LAPIDI BV S OBR V E B A
T V R N V D V S

Ita est in rebus humanis, ut summa turpitudo *nuditate* prodatur. Agnita enim *nuditate* sua nihil magis ad turpitudinem suam accedere posse existimabant protoplasti: quare potius conspectum DEI fugere, quam propriam turpitudinem a) confiteri malebant. *Nuditate* enim turpitude peccati satis indicatur. Hanc igitur ut ueteres Iudaei tam illi, qui ad supremum rapiebatur supplicium, quam supplicii spectatoribus ostenderent, REV M ueſtibus DEN V DAT V M morti tradebant. Idque in MARTYRIBVS CHRISTI eo magis obſeruabant, quo uehemmentius eorum innocentiam hac turpitudine publica affligi posse credebant. Idem quoque acciderat sanctissimo nostro Sospitatori, qui omnibus ueſtibus denudatus ad augendum turpitudinis ſpectaculum in cruce pependit. b) Qui enim in crucem agebantur, antea omni ueſtitu exuebantur. c) Qua tamen in re Iudaei modestius ac uerecundius sensisse uidentur, qui uerenda faltem in ipſo ſupplicio tegi curabant, teste hi-

ftoria,

a) Gen. III. Cap. uerf. 7. usque ad II.

b) Matth. XXVII, 35. *σαυραγάντες δὲ αὐτὸν διεμερίσαντο τὰ ιματία αὐτῷ βαλλόντες κληρον.* Si uero milites Romani CHRISTI uestes per sortem adipisci studerent, necessarium fuit, ut illum, antequam cruci affigeretur, ueſtibus exuerent. Collatis cum hoc MATTHAEI testimonio MARCI cap. XV, 24. LVCAE cap. XXIII, 34. IOHANNIS cap. XIX, 23. Psalm. XXII, 19.

c) IVSTVS LIPSIUS Libro II. de cruce Cap. VII. pag. 779. de *nudatione*, quae crucifixioni et ceteris poenis capitalibus praeibat, ita scribit: *Suspensio fixioni praeiz, et ante illam etiam nudatio, quia simul ad*

הזה רחוק storia, quam in *codice* סנהדרין (d) literis consignatam reperimus: מבית חס킬ה ארבע אמות מפושטין אותו בגרונו האיש מכיסו אותו מלפניו והאשה מלפניה ומאחריה דבריו ר' יהוחה וחכמים אמרים האש נקל ערום ואין האישה נסקלה ערומה: *Si remotus est reus a loco lapidationis circiter quatuor cubitos, uestibus suis exuebatur, quod uirum attinet, illius obteguntur anteriora, quod autem ad mulierem spectat, illa uelatur et circa anteriora, et circa posteriora.* Haec est sententia R. Iebudae, sed sapientes dicunt: *Mas nudus lapidibus obruitur, foemina uero non denudata lapidatur.*

Haec triste nobis aperiunt spectaculum, quo STEPHANVS iniustissima quaevis a Iudeorum rabie perpetiens, misere interiit. CORPVS enim uarie iam ab hostibus afflictum, ac mox miserrime dilacerandum, ludibrio acerbissimorum hostium, qui turpitudine STEPHANI ab ipsis oppressi, magnopere deletabantur, NUDVM expondere cogitur.

§. XII

crucem uentum, spoliabant hominem, et sic in eam dabant. Receptum hoc in plerisque suppliciis, uelut naturae suasu, quae nudos induxit in uitam, et educit. Porro hac de re eodem loco sententiam ARTEMIDORI Lib. II. cap. 58. scribentis: σαυράθαι ἀγαθον τῷ πενήτῃ, καὶ γαρ οὐφίλος ὁ σαυράθεις, - τοις δὲ πλεσίοις βλαπτεῖ, γυμνοὶ γαρ σαυράται; et exemplum ex actis ueteribus de PIONIO MARTYRE refert, ubi legitur: ultro se uestibus spolianit, et in coelum suspiciens, ac Deo gratias agens, super lignum se ipsum extendit militique tradidit, ut clavis configeretur.

d) Cap. VI. §. 3. fol. Editionis Tritendiniae 187. col. 2. coniungatur cum hoc MOSIS COZENSIS Praecept. affirmat. 100. fol. 188. col. 2. et R. MOSIS MAIMONIDIS יר חזקיה in HILCHOTH SANHEDRIN Cap. XV. fol. 738. col. I.

§. XII

LAPIDANDVS A TESTIBVS LAPIDABATVR

Quantum momenti in TESTIBVS, eorumque assertis positum fuerit, quantaque ualuerint apud Iudeos auctoritate, ante demonstratum est. Verum grauissima illis, qui *testimonium* de REO tulerant, iniuncta erat necessitas *initium LAPIDATIONIS faciendi*; idque non solum sacrarum litterarum auctoritate confirmatur, sed etiam a DEO sapientissime institutum est. Partim enim DEVS hoc praecepto conscientiae TESTIVM inicere uoluit, ut humanitatis suae memores, a falso sibi temperarent *testimonia*, quod si id fecerint, sibi ipsis uim inferre, et contra dictamen conscientiae, illum, quem sine culpa REVUM fecerant, suis manibus reclamante conscientia, trucidare cogerentur. Deut.XIII, 9, et cap. XVII, 7. Partim uero DEVS eo praecepto TESTES a perfidia auocare studuit, quia eo consilio LAPIDATIONI interesse debebant, ut si innocentia ACCVSATI, uel in loco supplicii manifestaretur statim TESTES PERIVRI codem suppicio affici possent. Deut. XIX cap. a uersu 17. usque ad 20. Ad hunc igitur momenrem TESTIVM, *primum lapidem in REVUM proiicientium*, uerba CHRISTI respiciunt: a) ὁ ἀναμαρτυτος ὑμων πειστος τον λαθον επ' αυτην θαλετω. Indeque apparet, Sapientes Iudeorum, recte affirmare TESTEM oporete *primum lapidem in REVUM proiicere*, sententia enim *codicis SANHEDRIN* haec est: b) בַּת הַסְּקִילָה הִיָּה גְּבוֹהָ שְׁתֵּים קֶומֶת אַחֲרֵי מִן (b) בְּתֵי הָעָרִים רַוְחֵפּוּ עַל מַתָּנוֹ נְהַפֵּר עַל לְבֵו הַופְּכוּ אֶל מַתָּנוֹ אִם מִתָּנוֹ בְּתֵי

L 2

בְּתֵי

a) IOHANNIS cap. VIII. uersu 7.

b) Capite VI. §. 4. fol. 187. col. 2. confer. MOSES MIKKOZI in HILCHOTH SANHEDRIN fol. 188. col. 2. et RABBI MOSES BEN MAIMON in eodem tractatu cap. XV. fol. 738. columnna 1.

בְּהַ פִּא וּמָ לְאֹו הַשְׁנִי נַטֵּל אֶת הַאֲבָן וּנוֹתֵנָה עַל לְבָבוֹ אֲם מִתְּ
בְּהַ פִּא וּמָ לְאֹו רַגְמַתּו בְּכָל יִשְׂרָאֵל שְׁנָאָמָר יוֹדֵה הָעָרִים תְּהִיה
בְּהַ בְּרָאָזְנָה כְּבוֹ בְּרָאָזְנָה לְהַמִּיתּו וּוֹדֵ כָּל הָעָם בְּאַחֲרוֹנָה
Locus lapidationis elas-
tus erat duarum staturarum, id est geminam hominis altitudinem. Unus te-
stium exinde reum deiiciebat, uel detruudebat in lumbos ipsius, si conuersus es-
set in pectus, conuertebat illum in lumbos; si hoc facto mortuus esset, legi
satisfactum erat; si minus alter testium tollebat lapidem, et proiiciebat il-
lum in ipsius cor, uel pectus; si hoc ictu moreretur, legi satisfactum erat,
si uero non mortuus esset, occidebatur, i.e. lapidibus obruebatur a toto po-
pulo Israelitico; quoniam dicitur manus testium primum in illum erit, et
postea manus totius populi. Deut. XVII, 7.

Quae omnia satis accurate cum MARTYRIO STEPHANI conueniunt, e LVCAE testimonio: c) ὁ μαρτυρεῖ ἀπεθεντὸς ταὶ ιμα-
τίᾳ αὐτῶν πάρα τρεῖς ποδαῖς τρεῖς νεκυίς καλύπτεις Σαυλός. Quod ταὶ ιματίᾳ uel uestes attinet, quas exuebant TESTES, non dubito has uestes fuisse superiores uel PALLIA, quae more antiquorum populorum Orientalium, et multorum Occidentalium, teste VARRONE, d)
super TOGAM induebantur, et quae eum in finem exuebant, ut eo melius lapides tollere, et in REVUM proiicere possent. Haec exuta PALLIA, uti apud LVCAM legitur, quasi in depositum dabant, et ad pedes ADOLESCENTIS cuiusdam, nomine SAVLI, ponebant. Quod hoc loco per τὸν νεαγοὺν seu ADOLESCENTEM, non FVER

decem

c) Actorum Cap. VII. uersu 59.

d) Lib. I. de uita populi Romani, et Libro IV. VII. et IX. de lingua latina TERENTIUS VARRO prolixius de uestimentis, et imprimis de discrimine pallii et togae apud Romanos recepto differit.

decem uel quatuordecim annorum intelligendus sit, sed **HOMO** aetatem
uirilem degens, CICERONE e) et VOSSIO f) contendentibus denotetur, communi fere eruditorum suffragio receptum est. Ex PAVLI uero atrociissimi Christianorum hostis praesentia colligimus acerbitem odii in STEPHANVM. Quare non satis accurata est sententia LORINI, g) qui euincere studet, PAVLVM moleste tulisse, et inuidia stimulatum fuisse erga TESTES STEPHANI, qui tam crudeliter in condiscipulum suum, uel ut alii malunt, in affinem saeuissent. Nam licet STEPHANVS doctrinis magni illius GAMALIELIS. aequae ac PAVLVS imbutus fuerit, attamen infessissimo erga illum incensi erant odio tam TESTES, quam alii Iudei una cum SAVLO, quia nunc, uti coram *Synedrio magno* dicebant, non secundum maiorum canones uitam agere, sed nouam doctrinam suam de CHRISTO uero MESSIA diuulgare et profite ri uolebat. Deinde autem PAVLVS de se ipso fatetur, quod ipse,

L 3

prius-

e) in Oratione *Philippica* II. cap. 21. ANTONIVM annum trigesimum agens adolescentem, et in huius orationis capite ultimo, se ipsum quum iamiam quadraginta quatuor annos esset, adolescentem appellat. Porro in Epistola XXX. literarum suarum scribit: *Senectus adolescentiam sequitur*, denique tandem in oratione *pro lege Manilia* capite XXI. POMPEIVM, qui tunc temporis annum uigesimum quartum impleuerat, peradolescentem nominat, inquiens: *quid tam praeter consuetudinem, quam homini peradolescenti, cuius a Senatorio gradu aetas longe abesset, imperium atque exercitum dari?* Et in CATONE MAIORE seu in libro de *senectute* Capite II. dicit: *Obrepere aiunt eam citius, quam putassent. Primum quis coegit eos falsum putare, qui enim citius adolescentiae senectus, quam pueritiae adolescentia obrepit?*

f) VOSSIVS libro II. Institut. Orat. cap. 14. §. 5.

g) In Acta Apostol. Cap. VII. u. 59. pag. 288. b. conf. pag. 377.

priusquam gratia diuina conuersus, et illuminatus fuerit, non solum magnum ceperit, delectamentum quoties sibi licitum fuerit, Christianos persequi, ligare, et morti tradere: sed et maxime laetatus fuerit, quum STEPHANI, illius MARTYRIS innocentissimi sanguis effunderetur. In apologia enim sua, quam indultu Centurionis Romani ad populum suum lingua patria habebat, sequentem in modum uerba facit: h) Κυριε αὐτοι ἐπιστανται ὅτι ἐγω ἡμην Φιλακιζων καὶ δεξων κατα τας συναγωγας τας πισευοντας ἐπι σε· καὶ ὅτε ἐξεχειτο το αἷμα Στεφανου μαρτυρος σε, καὶ αὐτος ἡμην ἐφεσως, καὶ συνευδοκων τη ἀναγεσει αὐτου, καὶ Φιλασσων τα ἴματα ταν ἀναγεντων αὐτου.

Quum igitur TESTES ueſtibus exuti, et ad hoc factum aptiores redditi essent, alter REVM de loco edito supplicii deiiciebat, alter uero lapidem primum more apud Iudeos recepto in STEPHANVM proiiciebat, id quod LVCAS his uerbis testatur: i) καὶ ἐλιθοβλαγν τον Στεφανον. Et haec adhibita TESTIVM opera in supplicio, quod subire MARTYR damnatus erat, nobis euidentissimo testimonio est, quod STEPHANVS, non more antiquorum Zelotarum, pro gloria IEHOVÆ pugnantium, uti quibusdam uisum est, a plebe tumultuante; sed e SENTENTIA CONDEMNATORIA a Synedrio magno pronunciata LAPIDIBVS obrutus fit. Qua tamen in re in diuersas abit partes celeberrimus HEVMANNVS, k) una cum LIGHT-

h) Actorum Cap. XXII. uersu 19. et 20.

i) Actorum Cap. VII. u. 60.

k) Qued Iudaei post CHRISTVM natum nullis gauisi fuerint iudiciis capitalibus d. HEVMANNVS in der Erklärung des neuen Testaments über das siebende Capitel in der Apostelgeschichte, und dessen 56. Verse, auf der 304. Seite ita scribit: Wir sehen hieraus, daß diese Steinigung nicht nach einem ord-

dent-

LIGHTFOOTO, 1) qui euincere studet, hoc omnino solum iniuria plebis tumultuantis factum esse, et Proconsulem Romanum hoc illis induluisse, qui nesciuerit, qualis huius seditionis finis futurus sit.

Alii

dentlichen Rechts-Spruche, sondern von dem erzürnten Pöbel eigenmüthig geschehen. Dieses erkennet auch Beza, Grotius, Lightfoot, Carpzov in seinen Anmerkungen zu Schikards Iure regio Ebræorum, Seite 254. et 265. Calov, der jüngere Gerhard, Zeltner, Lardner I. B. Cap. 2. Herr D. Carpzov Antiq. Hebr. pag. 432. Doddridge. Es mißbrauchen folglich diesen Fall diejenigen, welche hieraus beweisen wollen, daß noch zu dieser Zeit der hohe Rath das Recht gehabt, Lebens-Strafen auszuüben. Dieses that Bynæus im gekreuzigten Christo Cap. XVI. §. 9. Wolff bey v. 58. und jüngstens Herr Biscoe §. 142. Daß der Landpfleger hierzu stille geschwiegen, ist gar nicht zu verwundern. Er wußte nicht, was bey der so grossen Verwirrung der Stadt zu thun sey, und wartete in der Stille, was es für ein Ende nehmen würde. Da er auch nicht zweifeln konnte, es sey Iesus würklich auferstanden, und in den Himmel hinauf gefahren, so entfiel ihm aller Muth, etwas vorzunehmen, eben so, wie vormahls, als er (Ioh. XIX, 7. 8.) hörete, Iesus habe sich Gottes Sohn genennet.

- 1) Magnus ille rerumque Iudaicarum peritissimus vir hoc loco sibi aperte contradicit, ut mihi quidem uidetur, nam in Horis Hebraicis et Talmudicis in Act. Apost. Cap. VII. u. 57. scribit: *Quaeri etiam potest an formaliter aliqua sententia Synedrii damnatus sit beatissimus hic matyr? an tumultuaria turbæ violentia abreptus et trucidatus: quod uidetur.* Et in eleganti suo libro, quem inscribit the Temple non solum morem lapidationis apud Iudeos receptum e codice SANHEDRIN recenset, sed et ad casum praesentem, scilicet STEPHANI lapidationem applicat, Capite XXII. pag. 138. inquiens: *Whom they stoned, they stoned naked: first of the witnesses threw him or pusht him, that he might dash his loines against a stone, if that killed him, there was no more adoe, if it did not, the other witnessesse tooke a great stone, and dashed it on his brest, as he lay on his backe, if that killed him, there was an end, if not, all the people flang stones at him: This helpes us to understand what is meant by the witnessses laying downe their garments at Sauls feet, at the stoning of Steven Act. VII. 58. namely because they were to be employed first in his stoning, and they laid by their upper garments that they might*

Alii tamen uestigia VVOLFFII m) et MICHAELIS n) aliorumque secuti credunt Iudeis etiam post CHRISTVM natum licitum fuisse, ut illos, qui contra religionem Iudaicam peccarent, nec non in summum Numen grauissima crimina, qualia *blasphemia, idololatria, et falsa prophetia* erant, committerent, morte, imprimis **LAPIDATIONE** et **strangulatione** multarent. Idque et nos ex eo probare annitimur, quod PILATVS Iudeis, qui CHRISTVM ad illum deducebant, et ex illo petebant, ut cruci affigeretur, respondebat: o) λαβετε αὐτον υμεις, καὶ κατα τον νομον υμων κρινατε αὐτον; nam etsi illi regesserint: οὐκ εξεσιν αποκτενας γδεναι: nobis tamen a supplicio CHRISTI ad STEPHANI, et aliis hominis supplicium concludere non licet; quia CHRISTVM non ut BLASPHEMVUM, et IDOLOLATRAM, aut FALSVM PROPHETAM, quem ipsi secundum sua statuta mor-

te

might not trouble them. And this illustrates that passage of our Saviour, which indeed alludes to this manner of stoning: Whosoever shall fall upon this stone, shall be broken: but on whomsoever it shall fall, it will grind him to powder, Matth. XXI, 44. for he that was stoned, was first flung upon a stone, and then a stone was dasht upon him.

m) in Curis Philologicis et Criticis Noui Testamenti in Act. Apost. cap. VII.

u. 58. pag. 1120. et 1121. conferantur DE YLINGII obseruat. sacr. Part. II. pag. 317. et b. 10H. FRIDERICI MAYERI dissertatio octaua in dissertationibus suis selectis de lapidatione Stephani. Cap. II. §. V. pag. 303. et 304.

n) in dissertatione de poenis Hebraeorum capitalibus in Scriptura sacra commemoratis Halaे Magdeburgicae 1730. habita pag. 35. §. 30. qui, quum antea multa in utramque partem de hac controversia in medium protulerit, tandem dicit: *quae perpendentes, non possumus, quin illorum accedamus sententiae, qui capitalium suppliciorum ius eo tempore quidem imminutum, sed non penitus oblatum fuisse existimant.*

o) IOHANNIS Cap. XVIII, vers 31,

te punire poterant, sed ut SEDITIOSVM LATRONEM et REBELLEM, qui prohiberet, ne Imperatori census traderetur, et qui REGEM Israelis, Iudeos a potestate Caesarea liberaturum esse se, iactitaret, Proconsuli Romano ad supplicium de eo sumendum tradebant.

§. XIII

LAPIDATVS EX ARBORE SVSPEN
DEBATVR

Magna est contouersia inter Iudaicos DOCTORES, numne omnes LAPIDATI EX ARBORE SVSPENDENDI FVERINT; tantummodo BLASPHEMVS et IDOLOLATRA hoc magno opprobrio afficiendus sit? Ratio uero, e qua hanc quaestionem dubiam uexiamque eruere, et certo certius demonstrare audent, ex eo desumpta est, quod summus ille IEHOVA MOSI legem tulerit, a) secundum quam non more gentilium regum REOS uiuos, sed mortuos EX ARBORE SVSPENDERE deberent. Hancque ob causam strangulatio, qua alias semper FALSUS PROPHETA dignus iudicabatur, non uti apud nos consuetudo est, cum SVSPENSIONE EX ARBORE coniuncta erat, sed codice סנהדרין exponente b) alio modo fieri solebat. Attamen hoc lo-

co

a) Deut. XXI. cap. uers. 22.

b) Vid. Cap. VII. §. 3. fol. 188. col. 1. sequentia ibi de strangulatione inue-

niuntur: מצות הנחכין היו משקיעין אותו בסבל עד

ארכובותיו ונוחתני סורר קשה לתוכה הרכה וכורך על

צוארו זה פישר אצליו וזה מושך אצליו עד שנפשו יוצאה:

Praeceptum strangulandorum; immergunt illum in finum usque ad genua ipsius, et circumdant sudarium durum linteo molliori, i. e. in mollius linteum inuolutum, collumque eius conuoluunt, et linteum hinc et inde trahunt, donec anima eius exit.

M

eo non est nostrum, ut fusius in quaestionem supra prolatam inquiramus: potius autem pluribus demonstremus, cur, et quomodo BLASPHEMVS et IDOLOLATRA EX ARBORE SVSPENSVS FVERIT? Iudaeorum MAGISTRI dictum illud: c) קָלַת אֱלֹהִים תְּלוֹן maledictio Domini suspensus est, ita explicant: ille, qui BLASPHEMVS est, uel nomini IEHOVAE maledicit, omnium atrocissimum, grauissimumque committit peccatum, crimen scilicet laesae maiestatis diuinae, et pro tam graui delicto acerbissimo REVS multandus est suppicio. BLASPHEMVS et IDOLOLATRA igitur, eum in finem SVSPENDEBATVR EX ARBORE, quia uel DEO maledixerat, uel falso, peregrinoque numini, qui solum IEHOVAE praestandus est, cultum exercuerat religiosum, ut mox primo intuitu spectatoribus appareret, cuiusnam criminis REVS hic SVSPENSVS sit, et ab unoquoque pro maledicto Domini haberetur; alii uero hoc exemplo addiscant, quam acerbe et grauiter DEVVS illorum vindicaturus sit opprobrium, quo suum nomen sanctissimum affecerunt impii. Hanc causam SVSPENSIONIS primariam imo ipsius modum codex SANHEDRIN nobis fusius, prolixiusque descripsit, sic enim expressis legitur uerbis: d) אֶלְעֹז וְחַכְמִים אֹמְרִים (אנו)

c) Deut. Cap. XXI. vers. 23.

d) Cap. VI. §. 4. fol. 187. col. 2. conferatur MOSES MIKKOZI in HILCHOT SANHEDRIN Praec. affir. 103. fol. 188. col. 2. et R. MOSES MAIMONIDES cap. XV. fol. 738. col. 1. Porro euoluatur FLAVIVS JOSEPHVS in Antiqu. Iudaic. Lib. IV. cap. VIII. §. 6. pag. 229. ita scribens: ο δε βλασφημος Θεον, καταλευθεις ιρεμα-
δω δι ήμερας, και ατιμως και αφανως θαπτεον. Et PHILO IV-
DAEVS in libro suo de legibus specialibus pag. Edit. ADRIANI TVR-
NEBI 617. F. et 618. A. inquiens: μυριες μεν γαρ θανατος επει
οιον την ηγεγκει αν και αυτων ο νομοθετης επει δε τητ' ουκ ενεδεχε-
το τιμωρειν αιλην προσδικατεον, κελευων της αγελοντας αγασκο-
λωπιζεθαι. και τυτο προσταξας ανατρεχει παλιν προς την έκατον φε-
λαβει

אינו נתרה אלא המנזר והעובר עבורה גרת האיש תולין אותו פניו
כלי העם והאשה פניה כלי העז רבי ר' אליעזר וחכמים אומרים
האיש נתרה ואין האשה נתרית אחר להן ר' אליעזר והלא שמעון בן
שוחת תלה שטוניות נשים באשקלון אמרו לו שטוניות נשים תלה
אין רניין שנים ביום אחר כייד תולין אותו משקען את הקולות בארץ
זה וצא ממנה ומקייף שתים ירו זו על גב זו ותולה אותו ל' יוסי
אומר הקורה מותה על הבוטל ותולה אותו כריך שהטבוחין עישין
ומתירין אותו מיר ואם לנ עבר עליו بلا תעשה שנאמר לא תלין
גבלו על העז כי כבר תקברנו כי קלות אלקים תלוי וגוי כלומר
מפני מה זה תלוי מפני שבירך את השם ונמצא שם שמים מתחילה:

Omnis, qui lapidantur etiam suspendendi sunt: sic dicit R. ELIESER. Et sapientes dicunt: nullus est suspendendus excepto blasphemo, et idololatra. Quod uirum attinet, ille suspendendus est facie populo obuersa; quod uero ad mulierem spectat, illa suspendenda est facie ad arborem conuersa. Haec sunt uerba R. ELIESER. Sed sapientes dicunt: mas est suspendendus, mulier uero non est suspendenda. His dicit R. ELIESER, annon Simeon filius Schetachi mulieres octoginta suspendit Ascalone? et dixerunt illi: octoginta foeminas suspendit ille scilicet una uice, et ne binae quidem personae sunt iudicandae uno nimirum die. Quomodo suspendunt ipsum? defigunt trabem in terram, et arbor i.e. lignum exibat ex illa, et coniunctis inter se inuicem manibus suspendunt illum. Dicit R. IOSE, inclinatur trabs in parietem, et suspendunt illum ex ea, in eum mo-

M 2

dum,

λανθρωπιαν ἡμερουνεος προς της ανημερας εἰργασμενας και φησι, μη επιδυετω ο ηλιος ανεσκολοπισμενοις, αλλα επικρυπτεοθωσαν υη προδυσεως καθαιρεθειτε. ιν γαρ αναγκαιο της απασι τοις μερεσι τη κοσμικη πολεμιας μετεωρισαντας εις την φωνες επιδειξαθη μεν αιτης ηλιω και θρανω και αύρι, και υδατι και υη κολασθεντας παλιν δ' εις του νεκρων χαρην υπασυρον τε και καταχωσαν, οπως μη τα υπερ υης μεσησαν.

dum, secundum quem lanii sunt facientes; deinde illum soluunt statim. Si autem pernoctat transgrediuntur super illum praeceptum negatum. Quemadmodum dicitur: non pernoctabit cadaver eius in ligno sed sepeliendo sepelies illud hoc die, nam maledictus est Domino suspensus; qua propter dicitur: quem in finem hic suspensus est? quia maledixit nomini Iehouæ, et hoc factio nomen cœlorum, id est, Dei profanatur.

Quum igitur uerum sit, quod omnis BLASPHEMVS et IDOLOLATOR EX ARBORE SVSPENDATVR, et iamiam in primo paragrapho ostenderimus, e) quod STEPHANVM Iudei, et imprimis studiosi SYNAGOGÆ MAGNAE coram Synedrio magno, cuius erat, FALSVM PROPHETAM et eius dogmata diiudicare, blasphemiae et falsae prophetiae REVM accusauerint, et effecerint, ut LAPIDATIONIS supplicium subire condemnaretur; ergo non uideo, cur dubitemus, eos hoc opprobrio MARTYREM nostrum affecisse, cum tamen tam irati in illum, uti luculentere tota MARTYRII historia apparet, eum omnibus uituperii generibus, a primo momento accusationis ipsius, usque ad mortem persecuti essent. Vtrum igitur sententia BASNAGII, f) LIGHTFOOTI, g)

aliorum-

e) pag. huius dissertationis 17. et 18.

f) in Annalibus suis ad annum XXXVII. §. 14.

g) in libro suo supra citato pag. 138. eredit quidem hic uir, quod STEPHANVS suspensus fuerit, sed non statim primo iœtu lapidis mortuus, potius autem genua flexerit, et Deum inuocauerit, quod creditu difficile est, inquiens: *These that were stoned, were also hanged: there is some dispute among the Talmudists whether all were hanged, that were stoned: but howsoever, they conclude that blasphemers, and Idololatres were: and this helps us still to understand the usage of Steven whom they condemned, and stoned for blasphemy, for so they made it: He was first dasht upon a stone by one of the witnesses, and then a huge stone dasht upon him by the other, yet died he not by either of these, but recovered his knees againe, and died kneeling and praying, all the people flinging stones at him;*

aliorumque, qui illum suspensum fuisse afferunt; an celeberrimi HEV-
MANNI h) assertum grauissima prae se ferat argumenta, si BASNA-
GII sententiam ideo reiiciendam esse arbitratur, quia ne uestigium quidem
in historia LVCAE de hoc facto extet; de hac quaestione alii iudicent.

Potius autem in enarranda et explicanda MARTYRII STEPHANI
historia pergo, et ad eam consuetudinem progredior, quae populo
Iudaico familiaris erat, ut ne REV M insepultum pernoctare paterentur.

M 3

Deus

him; and afterward he was hanged upon a gibbet: and that night taken downe,
and buried: for so was the law that he should not hang upon the tree all night:
Now his buriall was different from the common buriall of those that were execu-
ted: as Christ was also being begged by Joseph of Arimathea for whereas the San-
hedrin had two burying places for executed malefactors one for those, that were
stoned, and that were burnt, and the other for those, that were slaine with the
sword and the were strangled, it appeareth that some devout christians tooke
downe the body of Steven, and made a solemne buriall for him in some other place.

h) vid. seine Erklärung des neuen Testaments, im V. Theile das siebende Capitel der Apostelgeschichte, der 56. Vers auf der 307. Seite, ibi de suspensiōne lapidati STEPHANI sequente in medium profert sententiam: Dass nach der Steinigung Stephanus an einen Pfahl sey aufgehänget worden, hält Barnage ad. 37. §. 14. vor so gevviß, dass er schreibt, er könne nicht daran zu zweifeln. Wir wollen ihm nicht entgegen stellen, dass in der Bibel kein Gesetz steht, dass ein Gesteinigter aufgehänget werden solle: und dass in derselben sich nicht ein einziges Exempel finden lasse. Er würde antworten, es sey dieses in denen folgenden Zeiten hinzu gethan worden. Nun suchet zuvar Herr D. Carpzov Antiqu. Hebr. pag. 385. aus Iosephs Stilleschweigen (IV. B. Cap. 24.) zu erwiesen, dass auch zu dieser Zeit ein Gesteinigter nicht aufgehängt worden sey. Allein in eben diesem Capitel führet Iosephus §. 6. folgendes Gesetze an: WER GOT GELÄESTERT HAT, SOLL GESTEI-
NIGET WERDEN, UND DEN GANTZEN TAG AUF-
GEHÄENGTE BLEIBEN. Wir müssen also Basnagen antworten, dass erslich diese Steinigung nicht richterlich, sondern nur in einen tollen Eyfer des Pöbels geschehen, welcher an Stephanus Tode genug hatte, und seinen Leib liegen liß: Zum andern, dass Lucas diesen Umstand nicht hätte verschwiegen können, da er auch sein ehrfahmes Begräbniss Cap. VIII, 2. nicht unerwähnt gelassen.

Deus enim ens sanctissimum et purissimum, credens suae maiestati magno esse dedecori, si in tali regione, ubi summum Numen Rex et Imperator perpetuus, semperque e specialiori clementia erga populum suum praefens esset, *cadauera inhumata* super terra remanerent, in supra citato loco i) legem sanxit, ne *cadauere suspensi*, qui *maledictus Domini est*, terra promissionis et sempiternae haereditatis immunda euaderet. Quia uero illi, qui supplicio multati erant, non tali honore digni haberi poterant, quali digni censebantur alii boni probique uiri, qui modo ordinario naturae debitum soluerunt, Senatus Iudaeorum summus merito constituerat, ut separata *coemeteria sceleratorum* ab aliorum hominum *tumulis sacris* essent. Hac que ex ratione *codex SANHEDRIN* k) *duplicia nobis sepulchra* recenset, quae parari et confici Senatus summus curare debebat *unum scilicet LAPIDATORVM*, et *combustorum*, alterum gladio et laqueo interemtorum: כל המתין את מתו עבר בלא תأشה הליינו לכבודו להכיא לו ארון ותכריים אינו עבר עליו ולא הוא קבורין אותו בקברות אבותיו אלא שני בית קברות היו טחונין לבית דין אחצ' לנחרני ולנחנקין ואחת לנקלין ולנשרפין *Quicunque per nocte finit mortuum suum transgreditur praeceptum negatum, si uero illum noctare*

i) Deuteron. XXI. Cap. uers 23.

k) Cap. VI. §. 5. fol. 187. col. 2. conferatur MOSES MIKKOZI fol. 188 col. 2. Praecepto Affirmatio 104. mox in antecedenti Praecepto scribit: **חץ שנתלה עליו נקבר עמו וכן האבן שנסקל והסיף שנחרב בו והסוררין שנחנק בהם כולס נקברים** **בתפותתו בארו** *Nam arbor, ex qua suspensus est, sepelitur cum illo, pari modo lapis, quo lapidatus est, ensis, qua occisus, et sudarium, quo strangulatus est, haec instrumenta omnia sepeliuntur una cum omni comprehensione terrae, qua cubuit. Porro euoluatur R. MOSES FILIUS MAIMONIS* pag. 738. col. I.

noctare sinit in honorem ipsius, ut illi confici curaret arcam, et uestimenta scilicet sepulchralia, non transgreditur; sed non sunt sepelientes illum in sepulchris patrum ipsius, potius autem duo loca sepulchorum domus iudicii afferentes confici curant, unum gladio interemtis, et strangulatis, alterum lapidatis et combustis.

Postremo ad sepulturam STEPHANI acceditur, quam LVCAS commemorat ab AMICIS eius factam esse: 1) συνεκομισαν δε τον Στεφανον αὐδεσσ εὐλαβεις, και ἐποιησαντο κοπετον μεγαν ἐπ αὐτῳ. Manifeste igitur apparet ex his assertis, quod sepultus quidem sit, id quod cuius, qui supplicio extinctus erat, accidit. Omnes enim REI occisi ex DEI mandato debebant sepeliri. Verum quod ad modum sepulturae spectat, illum honestiorem, quam reliquis occisis contingebat, fuisse contendeo. AMICI enim eius, aequae ac IOSEPHVS ab Arimatbia fecit, qui sibi CHRISTVM in suo sepulchro sepeliendum a PILATO expetiit, m) sibi ipsis illum sepeliendum expetere poterant a Synedrio magno, quod Senatus sunimus inuitus licet permisisse uiderur. LVCAS nimirum memoriae prodidit, quod uiri boni ac honesti eum sepeliuerint, imo eo usque processerint amoris, ut contra legem publicum plandum de STEPHANO occiso ederent, hunc enim prohibet codex SANHEDRIN: n) בְּלֹא חֵי מִתְאַבְּלֵין אָבֶל אָוְנְכֵין שָׁאֵין אֲנִיכּוֹת אֶלָּא בְּלֵב Et non sunt plangentes id est propinquos suos occisos, sed lugent de illis; nullus enim est luctus nisi in corde. LVCAS uero autore: ἐποιησαντο κοπετον μεγαν επ αυτῳ, hoc est, non solum cordis luctu dignus aestimabatur MARTYR, sed et, praeter eum illum aliis afficiebant honoribus funebribus.

1) Act. Cap. VIII. u. 2.

m) MATTHAEI Cap. XXVII. uersu 60.

n) Cap. VI. §. 6. folio Editionis Tritendinae 188. col. 1.

bus. o) Quia in re nihil commiserunt STEPHANI occisi amici, quod contra leges Iudeorum fortasse erat, dummodo sibi ab ira in iudicis temperarent, huiusque rei testimonium ederent, eos amice salutando: p) שואלון בשלום הדריינן ובשלום העדים כלומר שאן בלבינו עליכם כולם שריין אמת רנחתם Salutant et Iudices et testes scilicet propinquoi occisi, quo facto indicare uolunt: nos non sumus succensentes uobis in cordibus nostris, quoniam uere iudicasti iudicium eius.

Tantumque honoris posteriori aetate habitum est STEPHANO, quantum alias sanctorum memini, ut ab EUDOXIA, THEODOSSI coniuge, teste EVAGRIO SCHOLASTICO q) eo in loco, quo PROTOMARTYR lapidibus obrutus est, templum splendidum atque magnificum fuerit exstructum.

VIRO

- o) Conferatur LIGHTFOOTVS in Horis Hebraicis et Talmudicis ad Act. Apost. Cap. VIII. u. 2. pag. 80. inquiens: Nobilem et christianam audaciam horum piorum, qui sepeliunt Stephanum; merito applaudunt omnes, merito et explodunt ipsi, qui sepeliunt, ridiculum istum conceptum de expiatione, per talem uilificationem norunt enim satis, expiationem peccatorum Stephani fluere e fonte nobiliore.
- p) loco breuibus ante citato.
- q) In Historia Ecclesiastica libro I. cap. 22. fol. 130. col. 2. Conf. MAYER* dissertatio de lapidatione Stephani Cap. II. §. V. pag. 301.

Errata Typographica.

Pag. 14. lin. 12. leg. י. פ. ו. p. 16. l. 7. leg. ל. 12. leg. nec. p. 23. l. 8. leg. exponit. p. 24. l. 6. ב. ב. ד. p. 28. l. 5. leg. constitutum. l. 22. leg. subselliorum. p. 29. l. 11. leg. alter a. p. 30. l. 4. leg. amphitheatro. p. 32. l. 7. leg. ה. ש. ו. ר. י. מ. p. 36. l. 2. leg. explicare. l. 4. leg. ατενισαντες. l. 4. 5. leg. καθ-εζομενοι. l. 25. leg. VI. pag. 39. l. 3. leg. διαχωρισατε. l. 9. leg. foeminam. l. 12. leg. συρεγησαν. p. 47. leg. 20. leg. illi. p. 50. l. 1. leg. א. ב. ו. ת. p. 53. l. 18. Syn-edrii. p. 59. l. 1. leg. conclavi. p. 71. l. 28. leg. 100. p. 79. l. 26. leg. Go-spel. p. 86. l. 2. leg. ceperit delectamentum. p. 87. l. 23. leg. martyr. p. 88. l. 8. leg. ג. ו. ת. ו.

Coll. diss. A. AM. misc. 51